

Venlo
Tegelen
Blerick
Belfeld

Cultuurhistorische inventarisatie

Adviesgroep voor Cultuurhistorie en Welstand

RHM Denessen AJM Göttgens

Maart 2005

Begraafplaatsen gemeente Venlo

Colofon

ISSN	1566-2500
Projectcode	2004-606
Opdrachtgever	Gemeente Venlo
Onderwerp	Cultuurhistorische inventarisatie met waardering
Object	Algemene Begraafplaatsen gemeente Venlo
Periode uitvoering	December 2004-Maart 2005
Auteurs	R.H.M. Denessen, A.J.M. Göttgens
Fotografie	R.H.M. Denessen
Opnamedata foto's	14 en 19 december 2004
Status	Definitieve versie, 1 juli 2005

Centrum voor Ruimtelijke Kwaliteit
Adviesgroep voor Cultuurhistorie en Welstand

Stee straat 18-20
6041 EA ROERMOND
Postbus 131
6040 AC ROERMOND
☎ 0475-357800
📠 0475-350973

info@centrumvooruimtelijkekwaliteit.nl
www.centrumvooruimtelijkekwaliteit.nl

© 2005 Adviesgroep voor Cultuurhistorie en Welstand

Vereenvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan. Bronvermelding is verplicht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op welke andere manier, voor doeleinden anders dan hierboven vermeld, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteurs.

Inhoud

Inleiding

Begraafplaatsen in Venlo.....	3
-------------------------------	---

Hoofdstuk 1 Venlo

Algemene begraafplaats Wylrehofweg

1	Ontstaansgeschiedenis	7
1.1	1902-1903 Grondaankoop, aanleg en eerste begraafplaats	8
1.2	1956-1962 Herstel van oorlogsschade en uitbreiding	8
1.3	1967-1970 Laatste uitbreiding.....	10
2	Algemene karakteristiek van de begraafplaats	11
2.1	Ligging en situering	11
2.2	Aanleg	11
2.3	Indeling	12
2.4	Afdelingen	12
2.5	Conclusie algemene karakteristiek	12
3	Huidige situatie	15
3.1	Entree.....	15
3.2	Basisstructuur grafvelden	15
3.3	Invulling grafvelden.....	17
3.4	Beknopte beschrijving van de grafvelden.....	19
3.5	Inrichting van de centrale rotonde.....	20
3.6	Groenstructuur.....	22
3.7	Interpretatie groenstructuur	23
3.8	Beleving groenstructuur	24

3.9	Waardering groenstructuur.....	25
3.10	Huidige toestand van de grafmonumenten	26
3.11	Historische stedenbouwkundige ontwikkelingen	28
3.12	Huidige stedenbouwkundige context.....	29
4	Waardstelling en aanbevelingen	30
4.1	Analyse.....	30
4.2	Cultuurhistorische waarden	32
4.3	Advies voor beheer en behoud.....	34

Hoofdstuk 2 Tegelen

Algemene begraafplaats Kerkhoflaan

1	Ontstaansgeschiedenis	39
1.1	1905-1909 Grondaankoop, aanleg en eerste begraving	40
1.2	1905 Grondwaterstand en bemerkingen bij de aanleg	42
1.3	1969-2004 Plannen en nieuwe ontwikkelingen	43
2	Algemene karakteristiek van de begraafplaats	45
2.1	Ligging en situering.....	45
2.2	Aanleg	45
2.3	Indeling	46
2.4	Afdelingen.....	46
2.5	Conclusie algemene karakteristiek.....	46
3	Huidige situatie	48
3.1	Entree	48
3.2	Basisstructuur en invulling grafvelden.....	48
3.3	Groenstructuur	50
3.4	Waardering groenstructuur.....	53
3.5	Huidige toestand van de grafmonumenten	54
3.6	Beschermd grafmonumenten.....	56
3.7	Historische stedenbouwkundige ontwikkelingen	62
3.8	Huidige stedenbouwkundige context.....	62
4	Waardstelling en aanbevelingen	64

4.1	Analyse	64
4.2	Cultuurhistorische waarden	66
4.3	Advies voor beheer en behoud	68

Hoofdstuk 3 Blerick

Algemene begraafplaats Blerickse Bergen

1	Ontstaansgeschiedenis	71
2	Karakteristiek	72
3	Huidige situatie	74
3.1	Entree	74
3.2	Structuur en invulling van de grafvelden	76
3.3	Groenstructuur	76
3.4	Stedenbouwkundige situatie.....	78
4	Waardstelling en aanbevelingen	79
4.1	Analyse	79
4.2	Cultuurhistorische waarden en advies	80

Hoofdstuk 4 Belfeld

Algemene begraafplaats Kerkberg

1	Ontstaansgeschiedenis	83
2	Karakteristiek	84
3	Huidige situatie	86
3.1	Grafvelden.....	86
3.2	Groenstructuur	86
3.3	Stedenbouwkundige situatie.....	88
4	Waardstelling en aanbevelingen	89
4.1	Analyse	89
4.2	Cultuurhistorische waarden en advies	89

Inleiding

Begraafplaatsen in Venlo

De gemeente Venlo heeft in 2002 voor de vier gemeentelijke begraafplaatsen in de kernen Venlo, Blerick, Tegelen en Belfeld de totaalvisie 'Plaatsen van Rust' laten opstellen. Deze visie gaat onder meer in op de capaciteit en het meest effectieve gebruik van de begraafplaatsen. Per begraafplaats is een inventarisatie en analyse uitgevoerd. Vervolgens is op basis van deze gegevens een ontwikkelingsvisie opgesteld met een ontwerp en een gebruikskaat voor iedere begraafplaats. Verder is onderzocht of er knelpunten kunnen ontstaan in de ruimte met betrekking tot begraven en geldende grafrechten. Aanvullend op de nota 'Plaatsen van Rust' heeft de gemeente Venlo aangegeven behoefte te hebben aan een cultuurhistorische waardering van de vier begraafplaatsen, zowel naar de structuur als naar de aanwezige elementen. De Adviesgroep voor Cultuurhistorie en Welstand, onderdeel van het Centrum voor Ruimtelijke Kwaliteit in Roermond (voorheen Monumentenhuis Limburg) kreeg hiertoe de opdracht.

Diversiteit aan cultuurhistorische waarden

De vier Venlose begraafplaatsen hebben elk afzonderlijk een eigen karakter en een eigen ontwikkelingsgeschiedenis. Zo dateren de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen respectievelijk uit 1903 en 1909, terwijl de begraafplaatsen van Blerick en Belfeld uit de periode na de Tweede Wereldoorlog stammen. In dit licht beschouwd zijn de cultuurhistorische en monumentale waarden op de vier begraafplaatsen divers. Het spreekt voor zich dat de waarden op de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen van een andere orde zijn dan die in Blerick en Belfeld. Daarbij moet tevens worden opgemerkt dat op de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen in de loop van de tijd de nodige wijzigingen hebben plaatsgevonden. De begraafplaats Venlo werd een flink stuk uitgebreid om nieuwe

begravingen mogelijk te maken. De begraafplaats in Tegelen daarentegen werd de afgelopen decennia grotendeels geruimd en opnieuw uitgegeven. Deze wijzigingen zijn van invloed geweest op de cultuurhistorische waarden. Op sommige delen van de begraafplaatsen bleef het oorspronkelijke karakter goed bewaard. Met uitzondering van vijf grafmonumenten in Tegelen zijn de begraafplaatsen in de gemeente Venlo niet van rijkswege beschermd ingevolge de Monumentenwet 1988. Dat neemt niet weg dat ze niet de moeite waard zijn. Voor Venlo en Tegelen is te overwegen om delen van de begraafplaats aan te wijzen als gemeentelijk monument. Deze rapportage zet de argumenten op een rij.

Cultuurhistorische waarden: instandhouding en ontwikkeling

Voor het vaststellen van funeraire cultuurhistorische waarden is door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een systematiek ontwikkeld, die deel uitmaakt van een integraal Plan voor Instandhouding en Ontwikkeling van (beschermd) begraafplaatsen, kortweg PIOBB genoemd. Het PIOBB is opgezet om te dienen als leidraad voor omgang met van rijkswege beschermde begraafplaatsen, voor begraafplaatsen in aanwijzing en voor alle overige begraafplaatsen waar bijzondere cultuurhistorische en monumentale waarden in het geding zijn. Uit onderzoek is gebleken dat het funeraire erfgoed vaak wordt bedreigd, doordat visies en plannen veelal ad hoc ontwikkeld worden.¹

Wanneer de problematiek bijvoorbeeld gaat over de keuze hoe een grafmonument te restaureren, dan volstaat een op het object afgestemd advies. Echter, wanneer een groot aantal grafvelden geruimd moeten worden en delen daarvan behouden, zoals in de gemeente Venlo, dan ontstaat er al meer noodzaak voor een goede visie. Een PIOBB kan in ieder geval daar ingezet worden waar complexe afwegingen gemaakt moeten worden met de monumentale waarden als achtergrond en waar de exploitatie van de begraafplaats van groot belang

is. In niet alle gevallen zal het dus nodig zijn om een uitgebreid PIOBB te schrijven en kan volstaan worden met een eenvoudigere methodiek of een deelaspect. In de gemeente Venlo was met de totaalvisie 'Plaatsen van Rust' het nodige voorwerk al gedaan, zodat volstaan kon worden met een deelaspect van de PIOBB-systematiek. Deze rapportage doet hiervan verslag.

Het spreekt voor zich dat de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen uitvoerig worden belicht en die van Blerick en Belfeld in mindere mate. Tijdens het onderzoek kon gebruik worden gemaakt van de ervaringen van de gemeente Zeist. In deze gemeente diende de rijksbeschermd begraafplaats als proeftuin voor het PIOBB.² Een bijzonder woord van dank aan de heren Piet Aerts (gemeente Venlo), Arno Lucassen (gemeente Venlo), Martin Bergevoet (gemeente Venlo), Leon Bok (Rijksdienst voor de Monumentenzorg), Guus Rüsing (de Te-rebinth afdeling Limburg) en Peter de Wit (gemeente Zeist).

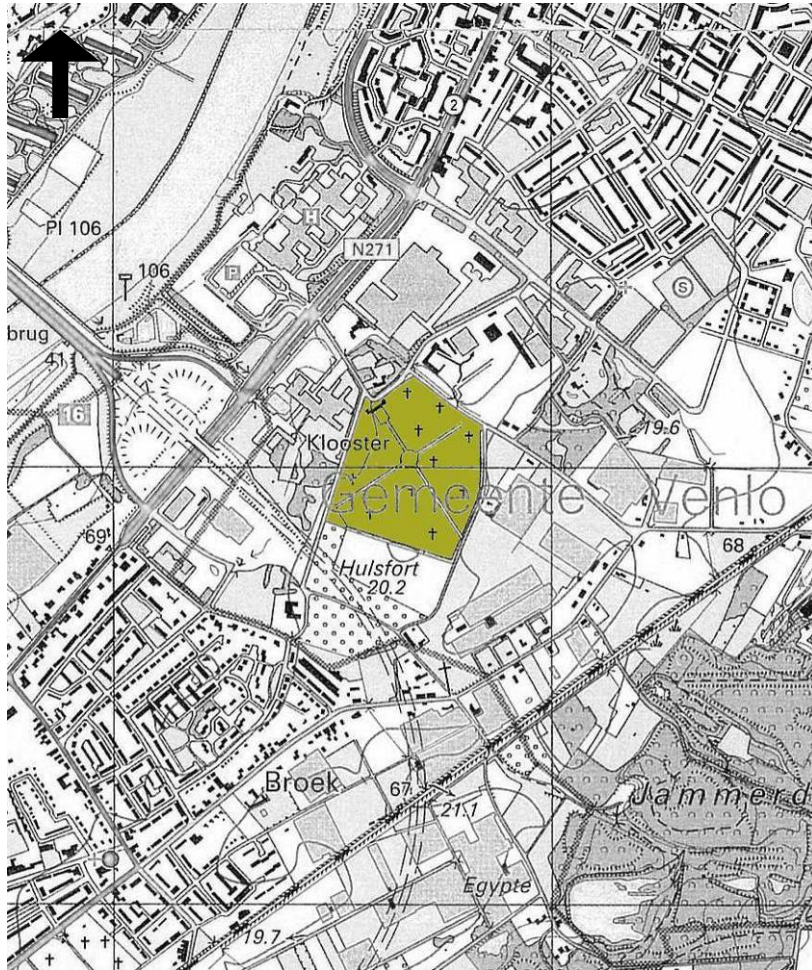
Roermond, 1 maart 2005

Namens het Centrum voor Ruimtelijke Kwaliteit,

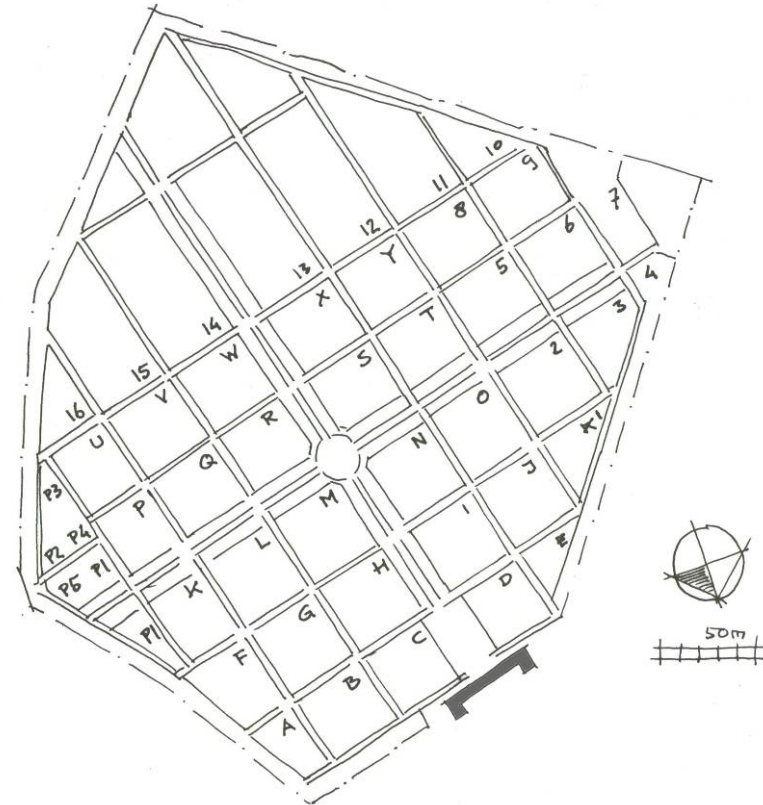
Roy Denessen
Toine Göttgens

¹ Leon Bok, *Verantwoord omgaan met funerair erfgoed: een methode*, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, funerair erfgoedpecial, september 2003.

² *Plan voor instandhouding en ontwikkeling van de oude algemene begraafplaats Zeist*, Werkgroep Oude Algemene Begraafplaats Zeist, november 2001.

Afbeelding 1
Ligging Algemene Begraafplaats Venlo (noordzijde boven)

Afbeelding 2
Structuur begraafplaats Venlo (noordzijde beneden)

1 Venlo

Algemene begraafplaats Wylrehofweg

De huidige situatie, ligging en afmetingen vormen de basis voor de instandhouding- en ontwikkelingsmogelijkheden voor de Algemene Begraafplaats aan de Wylrehofweg in Venlo. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk wordt de geschiedenis van de begraafplaats uiteengezet. Vervolgens wordt per paragraaf een overzicht gegeven van de huidige situatie van een aantal kenmerkende elementen van de begraafplaats, te weten het groen (aanleg en beplanting), het poortgebouw en de daarmee samenhangende elementen en de grafmonumenten. De laatste paragraaf brengt de waarden in beeld, met daaraan gekoppeld een advies voor cultuurhistorisch verantwoord beheer.

1 Ontstaansgeschiedenis

Op 17 april 1901 nam de gemeenteraad van Venlo het besluit om een perceel grond in het Vrijenbroek aan te kopen ter grootte van 10 ha 36 a 74 ca voor de aanleg van een nieuwe algemene begraafplaats in de nabijheid van de Wylrehof, tussen Venlo en Tegelen.³ Venlo telde op dat moment ruim zesduizend inwoners en de bevolking groeide gestaag. Capaciteitsgebrek op de bestaande begraafplaats aan de Ganzenstraat was de voornaamste aanleiding om de begraafactiviteiten te verplaatsen. Op 10 januari 1902 gingen ook Gedeputeerde Staten van de provincie Limburg met het Venlose voornemen akkoord. Venlo kreeg van de provincie toestemming om het beoogde perceel aan te kopen voor een bedrag van 3887 gulden en 77½ cent. Eigenaar tot dan toe was het

³ Voor deze paragraaf is in hoofdzaak gebruik gemaakt van Albert Lamberts en Martin Bergevoet, *100 Jaar Algemene Begraafplaats Venlo*, Deel 1 in de serie 'Tijd voor Venlo' Uitgeverij Mosae, Venlo 2003.

R.K. Armbestuur van Venlo, dat het perceel al in de zestiende eeuw had verworven door een schenking van pastoor Nicolaas van Nijvenheijn uit het naburige Kaldenkirchen.⁴

1.1 1902-1903 Grondaankoop, aanleg en eerste begraaving

Nog in het jaar van de grondaankoop werd begonnen met de aanleg van de Nieuwe Begraafplaats. Allereerst werd het terrein geëgaliseerd. Verder kwam er een toegangsweg vanaf de Tegelseweg en een veldweg om het begraafplaatsterrein heen. De grondwerkzaamheden werden op 7 februari 1902 gegund aan M.P. Vale uit Arnhem, met 5150 gulden de laagste inschrijver. Om het ongeveer vijf hectare grote begraafplaatsterrein werd een 1100 meter lange muur opgetrokken. Dit werk werd door metselaar J. Ververgaert uit Tegelen uitgevoerd. Op 25 juli 1902 kreeg hij hiertoe opdracht, omdat hij met 9925 gulden veruit de laagste inschrijver was. Het bouwen van de hoofdingang, ontworpen in een neogotisch-eclectische bouwtrant, werd in september 1902 gegund aan de Venlose aannemer Jean Thijssen. De bouw bestond uit een woning voor de doodgraver, een gebouw dienende voor wachtkamer en lijkenhuis met kamer voor doodschouw, een toegangspoort met aansluitende muren en twee pijlers aan weerszijden van de toegangsweg naar de begraafplaats, ter hoogte van de Tegelseweg. Deken Charles Marres verrichte op 25 juni 1903 de inzegening van de Nieuwe Begraafplaats. Voor zover achterhaald kon worden vond de eerste begraaving aan de Wylrehofweg plaats op 5 september 1903. Het betrof de teraardebestelling van dr. L. Stijns.⁵

De begraafplaats werd ingedeeld in drie afdelingen voor katholieken, protestanten en niet-gelovigen, elk van elkaar gescheiden door middel van een muur en voorzien van een eigen ingang vanaf de straatzijde. (zie afbeelding 4). De Joodse gemeenschap behield het recht om te mogen begraven op de oude begraafplaats aan de Ganzenstraat.

⁴ Lamberts en Bergevoet 2003, 8.

⁵ Ibidem, 8-12.

Afbeelding 3

Het oorspronkelijke entreegebouw uit 1903, uitgevoerd in een neogotisch-eclectische bouwtrant, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest. Afbeelding GA Venlo, OVII-86g: begraafplaatsen Wylrehofweg.

1.2 1956-1962 Herstel van oorlogsschade en uitbreiding

Oorlogshandelingen lieten verwoestende sporen achter op de begraafplaats. Zo bereidde de gemeente al tijdens de oorlog een plan voor om te komen tot algehele renovatie van de begraafplaats, een aanpassing van de regels voor het plaatsen van grafmonumenten en een uitbreiding voor het begraven van lijken in graven van de eerste en tweede klasse. Daartoe werd in 1944 de Oisterwijkse tuinarchitect John Bergmans benaderd. Vanwege het tragische verloop van de oorlog voor Venlo bleven Bergmans plannen vooralsnog onuitgevoerd. Pas in de jaren vijftig kregen de plannen voor de begraafplaats opnieuw de aandacht van de Venlose bestuurders.

Afbeelding 4
 Oorspronkelijk ontwerp Begraafplaats Venlo,
 1903. Herkomst afbeelding: GA Venlo, Archief
 Gemeentebestuur Venlo II, inv. 1479.

De begraafplaats werd ingedeeld in afdelingen
 voor katholieken, protestanten en niet-
 gelovigen, elk van elkaar gescheiden door
 middel van een muur en voorzien van een ei-
 gen ingang vanaf de straatzijde.

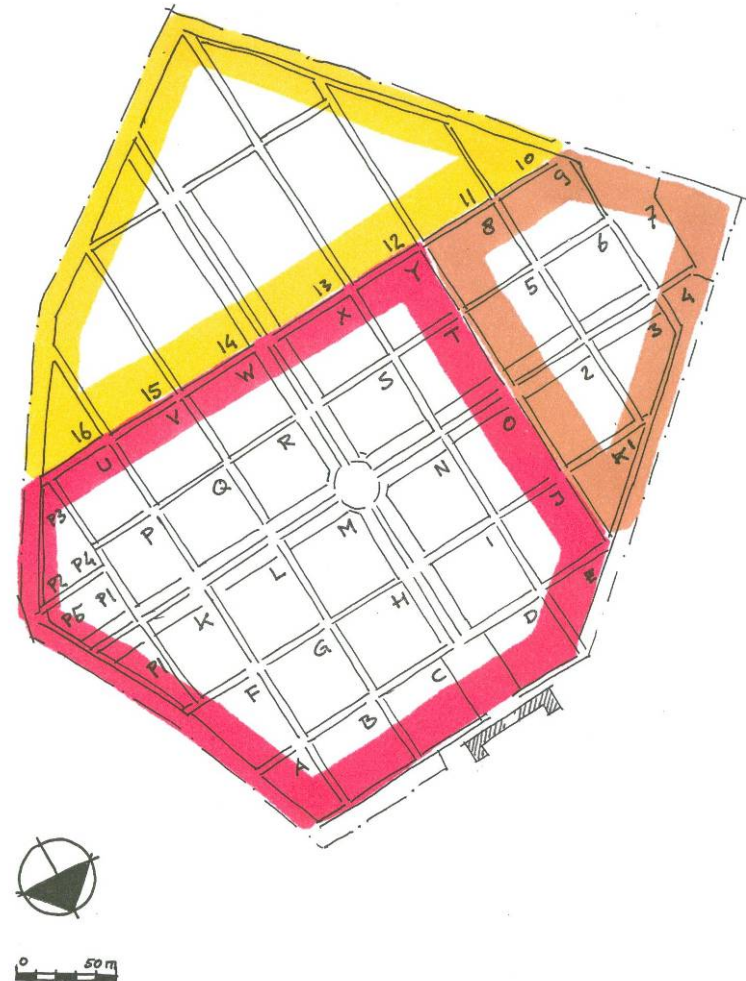
- Koopgraven 1^e klasse
- Koopgraven 2^e klasse
- Koopgraven 3^e klasse
- Huurgraven voor 30 jaar
- Betaalde grafrechten
- Min- en onvermogens

Omstreeks 1956 boog men zich over de bouw van een nieuw toegangsgebouw. Bij de oorlogshandelingen liep immers ook het oude poortgebouw uit 1903 dusdanig schade op, dat het moest worden gesloopt. Architect H. de Bruyn uit Venlo ontwierp een nieuw gebouw, dat in 1957 voor in totaal ruim 116.000 gulden werd voltooid. In het midden van het symmetrische gebouw hangt een grote smeedijzeren poort, met daarin de christelijke symbolen geloof, hoop en liefde en de Griekse letters alfa en omega. Daadwerkelijke uitbreiding van de begraafplaats volgde pas in 1962. Deze vond plaats in zuidwestelijke richting en omvatte circa 43.640 vierkante meter.⁶

1.3 1967-1970 Laatste uitbreiding

De tot dusver laatste uitbreiding van de begraafplaats had plaats tussen 1967 en 1970. Er kwamen een nieuwe afrastering aan de zuidzijde en nieuwe paden. Sindsdien bedraagt de totale oppervlakte 9,6 ha. Plannen voor een lijkschouwingshuis met speciale koelvoorzieningen dateren ook uit deze periode, maar werden pas begin jaren negentig gerealiseerd. De regels rond grafmonumenten werden in 1970 aangescherpt, zodat het jongste deel van de begraafplaats wordt gekenmerkt door een uiterst beperkte variatie. Van koopgraven wordt sinds 1970 afgezien. De strikte regels werden in 1987 weer enigszins versoepeld, nadat een jaar eerder al het klassenonderscheid was afgeschaft. In 1999-2000 werd een urnenveld aangelegd. De uitbreiding van 1970 zal mogelijk de laatste blijken. Door het telkens ruimen van graven en een toenemend aantal crematies blijft er naar verwachting voldoende grafruimte beschikbaar.⁷

Afbeelding 5

Fasering begraafplaats Venlo.

Rood: oudste gedeelte 1903, Bruin: uitbreiding 1962, Geel: uitbreiding 1967-1970:

⁶ Ibidem, 31-32.

⁷ Ibidem, 31-37.

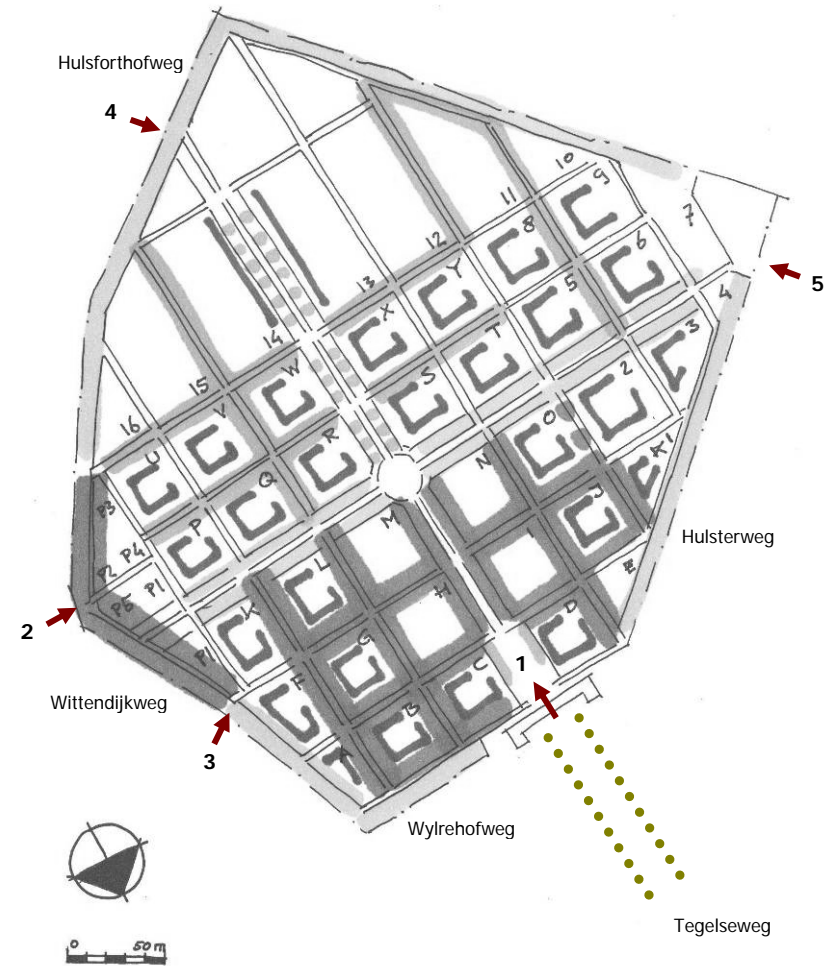
2 Algemene karakteristiek van de begraafplaats

2.1 Ligging en situering

De begraafplaats wordt begrensd door de Wylrehofweg aan de noordzijde, de Wittendijkweg aan de noordoostzijde, de Hulsforthofweg aan de zuidoostzijde en de Hulsterweg aan de noordwestzijde. De omheining wordt thans gevormd door een gemetselde muur aan de Wittendijkweg, de Wylrehofweg en de Hulsterweg, een poortgebouw met hekwerk (aan Wylrehofwegzijde) en enige niet-monumentale afrasteringen aan de Hulsforthofwegzijde. De begraafplaats kent vier ingangen. Behalve de hoofdingang aan de Wylrehofweg bevinden zich aan de Wittendijkweg twee entrees: één ter hoogte van de protestants-christelijke begraafplaats en één ter hoogte van de algemene, niet-kerkelijke afdeling. Aan de Hulsforthofweg bevinden zich achteringangen voor het Joodse deel en het algemene deel

2.2 Aanleg

Het huidige terrein van de begraafplaats bestaat uit een streng symmetrisch blokpatroon binnen de asymmetrische kavelvorm, gerelateerd aan de hoofdassen met toegangslaan, met karakteristieke laanbeplanting. Het oorspronkelijke ontwerp uit 1903 omvat de velden A tot en met Y rond de hoofdassen langs de velden C-W en D-X en de hoofddwarsas K-O en P-T. Langs de hoofdassen liggen de meeste monumentale objecten. De latere uitbreiding is verder uitgebouwd op deze structuur van blokken en assen. De hoofdassen zijn vormgegeven als brede lanen met grote, ruim honderd jaar oude bomen. De kleinere assen zijn smaller vormgegeven, waardoor een duidelijke hiërarchie ontstaat. De velden zelf zijn deels weer ingekaderd door groene randen en hagen. Karakteristiek is de opbouw van de oudste velden in een patroon van grafkamers. De ommuurde randzone is deels voorzien van sterke groene accenten. Deze geven de begraafplaats een sterke mate van beslotenheid. Het gedeelte uit 1967-1970 is afgewerkt met een open hekwerk. De oude en grote bomen bieden het beeld van een bosachtig park. Markant is de doorgaande monumentale zichtlijn over de laan die vanaf de oprijlaan Hulsterweg door het poortgebouw uitloopt op de centrale ruimte in het hart van het kerkhof. De oprijlaan, beplant met eiken, wordt ter hoogte van de Tegelseweg gemarkeerd door twee hekpijlers die rijk voorzien zijn van funeraire symboliek (afbeelding 10).

Afbeelding 6

Aanleg begraafplaats Venlo. 1 Hoofdentree, 2 Entree Protestantchristelijke afdeling, 3 Entree ongewijde afdeling, 4 Poort achterzijde Hulsforthofweg, 5 Entree Depot

Afbeelding 7

Graf van de familie Stijns-Piron: het oudste graf op de Venlose begraafplaats. Deze grafplaats in vak M werd op 5 september 1903 in gebruik genomen.

2.3 Indeling

De aanleg uit 1903 is verdeeld in klassen: koopgraven voor onbepaalde tijd, huurgraven voor 20 en voor 30 jaar en de 'gewone' graven.⁸ De structuur van deze klassenindeling is herkenbaar gebleven. In de latere uitbreidingen is geen sprake meer van een klassenindeling.

2.4 Afdelingen

De primaire aanleg uit 1903 kent een aantal afdelingen. De katholieke afdeling omvat het grootste deel van de begraafplaats: dit zijn alle vakken behalve de vakken P1 tot en met P6. In deze vakken bevinden zich de protestants-christelijke afdeling en de algemene, niet-kerkelijke afdeling. In de vakken 1, 2 en 4 zijn kindergraven voor 0 tot 1-jarigen en 1 tot 12-jarigen opgenomen. Het middengedeelte van vak N is vanaf 1999 ingericht als urnenveld waar crematieresten in grafkeldertjes kunnen worden bijgezet. Vak 10 bevat een knekelput, waar niet-vergane resten na ruiming zijn herbegraven. Opvallend is de rij anonieme kindergraven tegen de kerkhofmuur in het protestants-christelijke deel van de begraafplaats (vak P).

2.5 Conclusie algemene karakteristiek

De oorspronkelijke opzet uit 1903 is visueel in sterke mate herkenbaar en goed intact. Vooral de grotere grafmonumenten op de begraafplaats zijn beeldbepalend. Kenmerkend zijn enkele zeer mooi bewerkte graftekens die door de sobere context des te meer opvallen. Hoewel het karakter van de begraafplaats voornamelijk vroeg twintigste-eeuws aandoet, zijn er toch ook enkele grafmonumenten te vinden met modernistische stijkenmerken, zoals expressionistisch gehouwen stenen of juist heel zakelijke jaren dertig monumenten. In de jongere delen van de begraafplaats zijn de middenvelden met taxushagen (grafkamers) beeldbepalend. De vakken 11 tot en met 19 missen echter het streng geometrische en karakteristieke 'kamerpatroon'.

⁸ Artikel 3 van de Verordening op de Begraafplaats van Venlo, 17 juni 1903. Zie hiervoor: GA Venlo, hoofdverzamelgebied bibliotheek, 496 C 35.

Afbeelding 8

De oorspronkelijke opzet is visueel in sterke mate herkenbaar en goed intact. Vooral de grotere grafmonumenten zijn beeldbepalend. In combinatie met de grote laanbomen is de belevingswaarde zeer karakteristiek. Weergegeven is de zuidrand van vak H.

Afbeelding 9a-d

Met de klok mee:

A De toegangslaan vanaf de Tegelseweg is beplant met eiken en loopt over in de centrale hoofdas van de begraafplaats. De entree wordt gemarkeerd door het symmetrische poortgebouw.

B Komend vanuit het poortgebouw betreedt men de begraafplaats via een voorhof, die versmalt en vervolgens overloopt in de centrale as. De centrale as is tot aan de rotonde beplant met platanen. Daarachter wordt de as geflankeerd door dennen.

C Markant zijn de doorgaande monumentale assen en zichtlijnen over de begraafplaats. De strakke bomenrijen in combinatie met de monumentale graftekens langs de randen van de vakken bepalen het beeld.

D Evenals in het oudste deel van de begraafplaats zijn de middenvelden van het gedeelte uit 1962 voorzien van grafkamers, omheind door strak geschoren taxushagen. De foto laat vak 9 zien met een doorzicht naar vak 8.

3 Huidige situatie

3.1 Entree

Het oorspronkelijke entreegebouw uit 1903 was uitgevoerd in traditionele baksteenarchitectuur met rijke baksteenornamentiek (afbeelding 3). De poort met neogotische en eclectische stijlkenmerken was versierd met kantelen en torenachtige vormen. Ten gevolge van oorlogsschade werd het poortgebouw in 1957 herbouwd en uitgebreid door de uit Venlo afkomstige architect H. de Bruyn. De huidige bebouwing, uitgevoerd in witgeschilderde baksteen gevels met sokkels in mergel, is grootschaliger dan de oorspronkelijke opzet. De architectuur leunt aan tegen de Delftse School. De opbouw is symmetrisch rond een poortgebouw, waarin de onderdoorgang naar de begraafplaats is. De opslagruimten zijn lager en informeler vormgegeven. De façade wordt begrensd met twee woongedeelten uitgevoerd in twee bouwlagen met een kap. Markant is de doorkijk via de Hulsterweg onder het poortgebouw over het kerkhof, die een zeer lange zichtlijn vormt richting de beboste steilrand (afbeelding 9a).

3.2 Basisstructuur grafvelden

Door het streng symmetrische blokpatroon zijn de grafvelden op de begraafplaats nagenoeg allemaal vierkant of rechthoekig van vorm. Alleen de grafvelden aan de rand van de begraafplaats hebben een afwijkende vorm met afgeschuinde kanten. De velden zijn opgebouwd volgens een basisstructuur van grafplaatsen langs de paden, gevolgd door een groene haag van ongeveer één meter hoog die een binnengebied afschermt, waardoor een grafkamer ontstaat. De randzones van de grafvelden zijn duidelijk als eerste plaatsen ingevuld: hier staan de oudste grafmonumenten. De binnengebieden van de kamers worden her en der gekenmerkt door lege plaatsen en geruimde graven. De paden die de blokpatronen markeren zijn opgebouwd uit een breed grindpad met aan weerszijden een ruime grasstrook voor de bomen en daarachter een rij graven met hagen. Voor de hoofdassen en de kleinere assen zijn verschillende dimensies gehanteerd. De laanbomen zijn merendeels van een groot formaat en ouderdom (90 tot 100 jaar oud), maar er hebben de laatste jaren al aanpassingen plaatsgevonden door het planten van nieuwe bomen (bijvoorbeeld de hoofddwarsas ter hoogte van de vakken K-O). Op de binnenterreinen in de kamers staan diverse grote solitaire bomen.

Afbeelding 10

Ter hoogte van de Tegelseweg markeren twee hekpijlers de toegangsweg naar de begraafplaats. De met natuursteen beklede pijlers zijn versierd met funeraire symbolen: gekruiste toortsen en een gesluierde urn.

Afbeelding 11

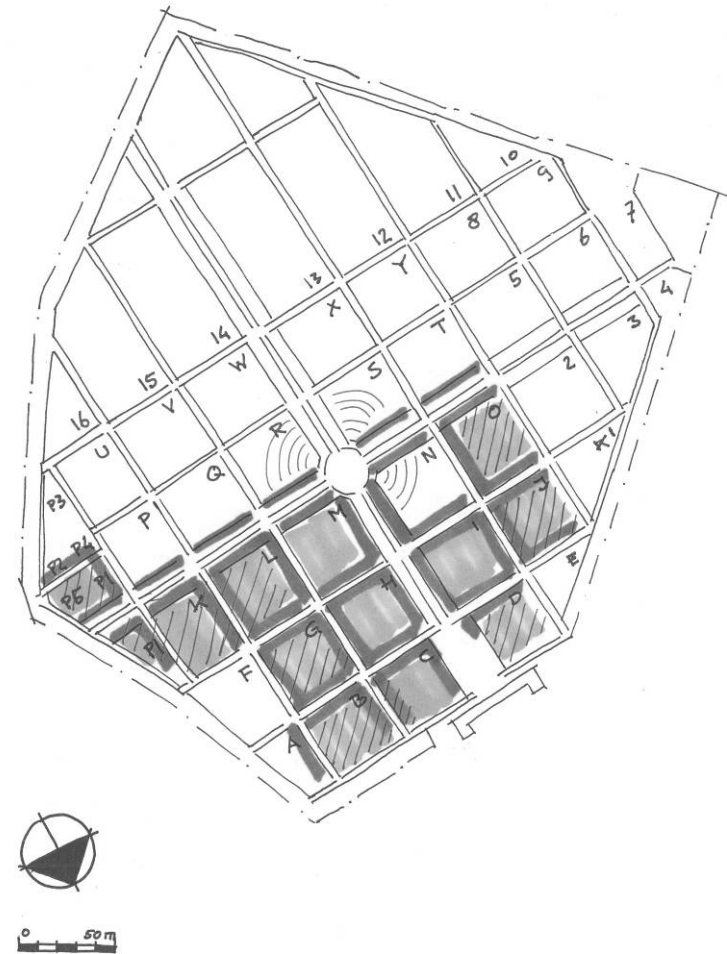
Ten gevolge van oorlogsschade werd het oorspronkelijke poortgebouw in 1957 herbouwd en uitgebreid door de Venlose architect H. de Bruyn. Het huidige gebouw, uitgevoerd in witgeschilde baksteen gevels, is grootschaliger dan de oorspronkelijke opzet. De architectuur leunt aan tegen de Delftse School. De opbouw is symmetrisch rond een poortgebouw, waarin de onderdoorgang naar de begraafplaats is. De opslagruimten zijn lager en informeler vormgegeven. De façade wordt begrensd met twee woongedeelten uitgevoerd in twee bouwlagen met een kap.

3.3 Invulling grafvelden

De huidige situatie van de velden wordt sterk gekenmerkt door het oudste deel (oorspronkelijk ontwerp) tussen de velden A-E-K-O en de protestantse begraafplaats P1-P5. De grafplaatsen langs de hoofdassen H-M/I-N en K-O vormen de oudste objecten. De velden tussen P-T-U-V zijn vanaf een latere datum ingevuld en missen grotendeels de rij graven langs de rand van het pad. De randvelden A-E en A-P3, gelegen rondom het centrale carré (G-J-Y-V) hebben niet de karakteristieke padenstructuur rondom en de paden lopen tegen de terreingrens aan. Alleen de velden A tot en met D aan de Hulsterweg hebben een extra randpad. Het basispatroon volgt alleen aan de Hulsterweg de terreingrens, de overige velden zijn trapeziumvormige restruimten langs de terreingrenzen.

Hoewel de randen van de belangrijkste vakken (B t/m D en G t/m O) in het oudste gedeelte nog van eerste aanleg zijn (periode 1903-1925), zijn de middenvelden voor het merendeel voor de tweede maal uitgegeven (periode 1931-1957). Een aantal van deze graven is inmiddels alweer verdwenen, waardoor her en der in de middenvelden lege plekken zijn ontstaan. De gedenktekens op de graven in de middenvelden zijn meer bescheiden dan de grafmonumenten aan de randen. Het betreft in hoofdzaak staande stenen met een grafomranding, uitgevoerd in hardsteen. De grafstenen in de middenvelden dragen integraal bij aan het karakteristieke beeld op de begraafplaats.

Voor het jaar 2005 zijn in de vakken H, I, J, M en O ruimingwerkzaamheden gepland, waarbij de middenvelden worden 'opgeschoond'. Afbeelding 15 van vak H geeft aan welke consequenties hieraan verbonden zijn: het merendeel van de graftekens in het middenveld zullen verdwijnen, zodat een leeg grafveld geschikt voor hergebruik zal ontstaan. Ruiming en herinrichting van vak N heeft inmiddels plaatsgevonden: met uitzondering van de monumenten aan de oostzijde zijn de graven aan de randen gehandhaafd. Het middengebied is sinds 1999 ingericht als urnenveld.

Afbeelding 12
Structuur en ouderdom van randen en middenvelden in het oudste deel van de begraafplaats

Afbeelding 13a-d

Invulling van de middenvelden in de verschillende uitbreidingsfasen. Met de klok mee in chronologische volgorde:

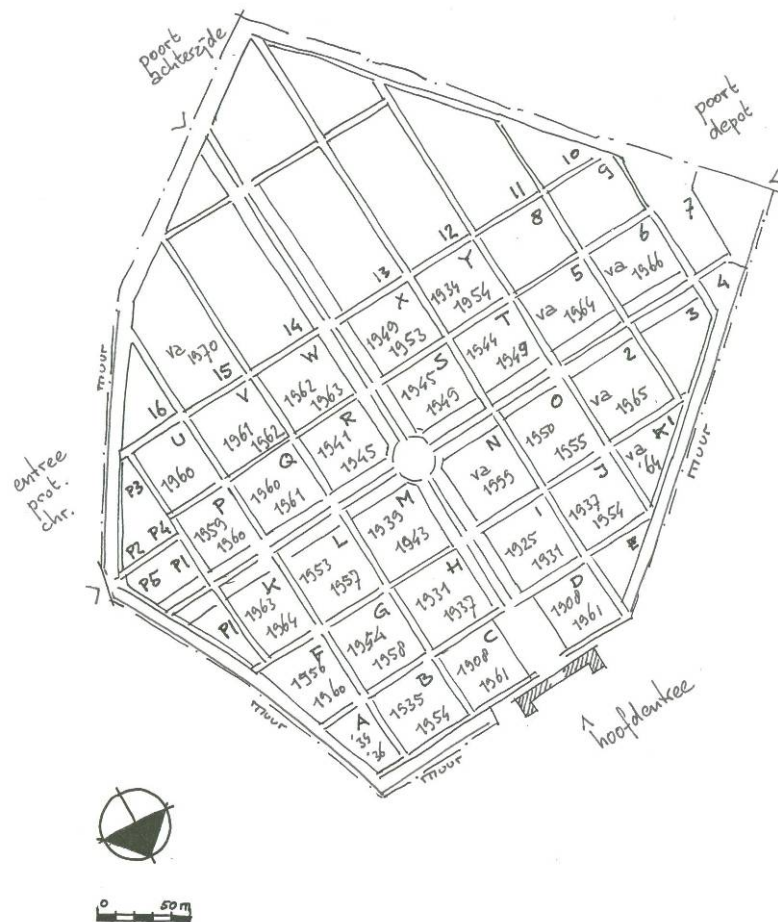
A Hoewel de randen van de vakken in het oudste gedeelte nog van eerste aanleg zijn (periode 1903-1925), zijn de middenvelden voor het merendeel voor de tweede maal uitgegeven (periode 1931-1957). Een aantal van deze graven is inmiddels alweer verdwenen, waardoor lege plekken zijn ontstaan. Op de foto vak H.

B Het middenveld van vak U, in gebruik sinds 1960, is geruimd en geschikt voor hergebruik.

C De graven in de middenvelden van het begraafplaatsgedeelte uit 1962 zijn deels al weer geruimd. Zowel graven als beplanting verkeren in slechte staat van onderhoud.

D Het jongste deel van de begraafplaats wordt gekenmerkt door uniforme graven in strakke, lange rijen. De grafelijkheid is hoog.

Afbeelding 14

Datering van de begravingen in de afzonderlijke grafvelden.

3.4 Beknopte beschrijving van de grafvelden

Vak	Fase	Begravingen	Karakteristiek
I	1903	1903/1925-1931	Waardevolle monumenten langs de randen, karakteristieke monumenten in middenveld. Gaaf vroeg twintigste-eeuws beeld. Relatief veel open plekken met gras en mos. Heeft wel de structuur van een binnenterrein, maar mist de haagbeplanting die de kamerstructuur typeert.
H	1903	1903/1931-1937	Waardevolle monumenten langs de randen, karakteristieke monumenten in middenveld. Zeer gaaf vroeg twintigste-eeuws beeld. Relatief weinig open plekken met gras en mos. Heeft wel de structuur van een binnenterrein, maar mist de haagbeplanting die de kamerstructuur typeert.
N	1903	1903/urenveld vanaf 1999	Randen zeer oud, karakteristieke objecten in randen, radiale structuur tegen centraal deel, middenveld geruimd, open en invulling met urnenveld in deels cirkelstructuur. Heeft wel de structuur van een binnenterrein, maar mist de haagbeplanting die de kamerstructuur typeert.
M	1903	1903/1939-1943	Oude invulling van de randen, mos, karakteristieke objecten, nog goed vol, solitaire boom. Middenveld al deels geruimd, gaaf beeld aangetast. Heeft wel de structuur van een binnenterrein, maar mist de haagbeplanting die de kamerstructuur typeert.
LG	1903	1953-1957/1954-1958	Deels oude invulling met enkele karakteristieke objecten, veel open plekken met gras en mos en een enkele solitaire boom. Westzijde vak L rij militaire graven.
JO	1903	1937-1954/1950-1955	Oudere invulling, middenveld gedeeltelijk leeg.
KF	1903	1956-1960/1963-1964	Oudere invulling, middenveld voor een belangrijk deel leeg.

Vak	Fase	Begravingen	Karakteristiek
CD	1903	1908-1961	Oude tot zeer oude invulling, in het middenveld her en der open plekken. Relatief hoge grafelijkheid.
ABE	1903	1934-1936/1935-1954	Oudere invulling langs de randen, middenveld grotendeels leeg.
UP	1903	1959-1960	Jongere invulling in kamers in de middenvelden, Vak U is geruimd. Noordrand van vak P karakteristieke graven
VWQ	1903	1960-1963	Oudere invulling langs de dwarsas, jongere invulling in grafkamers in de middenvelden met veel open grafplekken. Noordrand vak Q voor een deel karakteristieke graven.
R	1903	1941-1954	Oudere invulling langs de dwarsas, jongere invulling in grafkamers in het grotendeels open middenveld. Noordrand voor een deel karakteristieke graven.
ST	1903	1944-1949	Karakteristieke randen, middenveld amorf met veel open plekken. Vak S bevat een massagraf uit de Tweede Wereldoorlog.
XY			jongere invulling aan randen en binnenterrein in kamers open en leeg.
P1-5	1903	1903-2004	Oudere en merendeels jongere graven in sterk open structuur met solitaire bomen en deels in kamers, langs de muur op de terreingrens een laan van elzen.
1-9	1962	Vanaf 1965	jongste invulling met kamerstructuur, zonder randgraven, deels ontbrekende laanbeplanting en veel open plekken, veld 2 verkeert in staat van verval en wordt geheel geruimd (standaard graven en stenen uit de jaren vijftig)
10/16	1962		Open gebied, momenteel niet in gebruik.
11-15	1970	Vanaf 1970	Jongste invulling met hoge dichtheid zonder specifieke kamers of inrichting.
13/14	1970	Vanaf 1970	langs de centrale as is de basisstructuur aanwezig met een enkele haag.

3.5 Inrichting van de centrale rotonde

Binnen het concept van de geometrische opbouw van de begraafplaats neemt de centrale cirkelvormige plaats op het kruispunt van de hoofdassen een bijzondere plaats in. Rondom deze rotonde een dubbele rij graven, aangelegd in een radiaal patroon. Opvallend is dat de binnenste rij van een jongere datum is dan de tweede rij. In veld N is de radiale structuur doorgezet in het urnenveld in het binnengebied van de kamer. De openheid in dit gebied vormt een sterk contrast met de beeldvorm van de overige oudere velden, omdat er geen grafstenen en solitaire bomen staan en de objecten zeer kleinschalig zijn.

Hoewel de centrale rotonde thans geen ruimtelijk zwaartepunt op de begraafplaats vormt, was dat aanvankelijk bij de aanleg in 1903 wel de bedoeling. Het oorspronkelijk ontwerp van de begraafplaats geeft aan dat de centrale rotonde, naar voorbeeld van de Algemene Begraafplaats in Maastricht, werd aangelegd met een speciaal doel: '*beschikbaar voor eventueel te bouwen kapel*'. De begraafplaatskapel werd echter niet gerealiseerd. Ook niet na herhaalde pogingen in 1940 en 1952. Sinds 1931 bevindt zich op deze plek het graf van Willem Hubert Nolens met daarop een eenvoudige gedenkplaat.⁹

⁹ Lamberts en Bergevoet 2003, 34.

Afbeelding 15

De middenvelden in het oudste deel van de begraafplaats zijn ingevuld met graven uit de periode kort vóór en kort na de Tweede Wereldoorlog. De gedenktekens op deze graven zijn meer bescheiden dan de grafmonumenten aan de randen. Het betreft in hoofdzaak staande stenen met een omranding van het graf, veelal uitgevoerd in hardsteen. De grafstenen in de middenvelden dragen integraal bij aan het karakteristieke beeld op de begraafplaats.

Voor het jaar 2005 zijn onder andere in de vakken H, I, J, M en O ruimingwerkzaamheden gepland, waarbij de middenvelden worden 'opgeschoond'. Nevenstaande foto van vak H geeft aan welke consequenties hieraan verbonden zijn: de gemarkeerde graftekens zullen verdwijnen, zodat een leeg grafveld geschikt voor hergebruik zal ontstaan.

Afbeelding 16

De streng symmetrische indeling van de begraafplaats op basis van een duidelijk hiërarchisch assenstelsel weerspiegelt zich niet alleen in de paden en grafvelden, maar vooral in de groenstructuur.

3.6 Groenstructuur

De streng symmetrische indeling van de begraafplaats op basis van een duidelijk hiërarchisch assenstelsel weerspiegelt zich niet alleen in de paden en grafvelden, maar vooral in de groenstructuur. In het verlengde van de toegangsweg ligt voorbij het entreegebouw de hoofdas van de begraafplaats. Deze wordt tot aan de centrale rotonde omzoomd door platanen. Volgens de literatuur moeten de platanen zijn geplant binnen drie jaar na de ingebruikname in 1903.¹⁰ In november 1907 bestelde de gemeente Venlo 78 rode beuken voor de nevenassen.

De groenaanplant van de monumentale platanen aan de hoofdas vanaf het poortgebouw stamt uit 1905. De bruine beuken aan de zijassen dateren van 1907.¹¹ De grote bomen langs de assen en de centrale open ruimte zijn zeer sterk bepalend voor de belevingswaarde en de beeldvorm. Opvallend zijn de bomen van jongere plantdatum aan de assen U-Y met ahorns, aan de as P-T met berken en aan de hoofdas K-4 met recent geplante groene beuken. De aanplant met coniferen vanaf het centrale middendeel langs de as R-W-14, in de vorm van pylonen (4–7 meter hoog) die ver uiteen staan, is een sterk contrast met de laanstructuur van loofbomen met forse aaneengesloten boomkronen (10–15 meter hoog). Op de assen J-Y en 2-8 en 3-9 ontbreekt de laanbeplanting grotendeels. Markant zijn de zeer oude en grote bomen (rode beuken) op het centrale deel. Er staan relatief veel solitaire bomen die niet de structuur ondersteunen in de binnenterreinen. In de velden van jongere datum staan opvallend veel coniferen die fors uitgegroeid zijn en het beeld sterk verstoren, zowel in maat als ook in beeldvorm naast de aanplant van merendeels loofbomen. Karakteristiek is de vegetatie van gras en mossen als een groen tapijt dat over de grond en incidenteel over de grafstenen een belangrijk deel vormt van de belevingswaarde van het gebied.

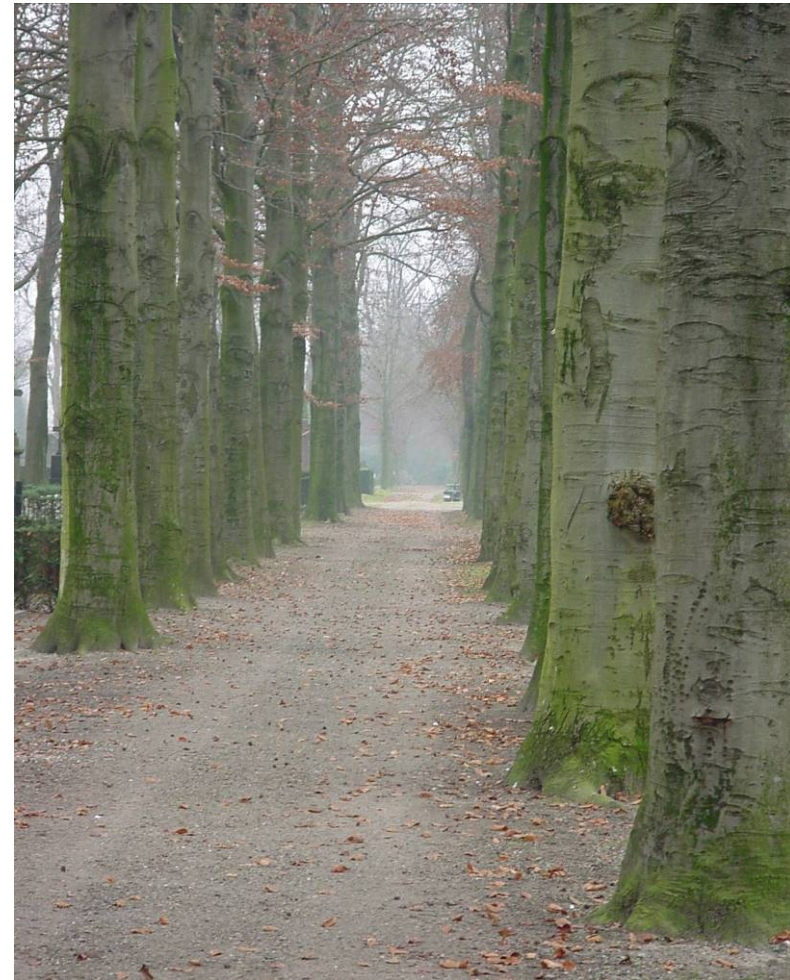
¹⁰ Lamberts en Bergevoet 2003, 16.

¹¹ Ibidem, 16.

3.7 Interpretatie groenstructuur

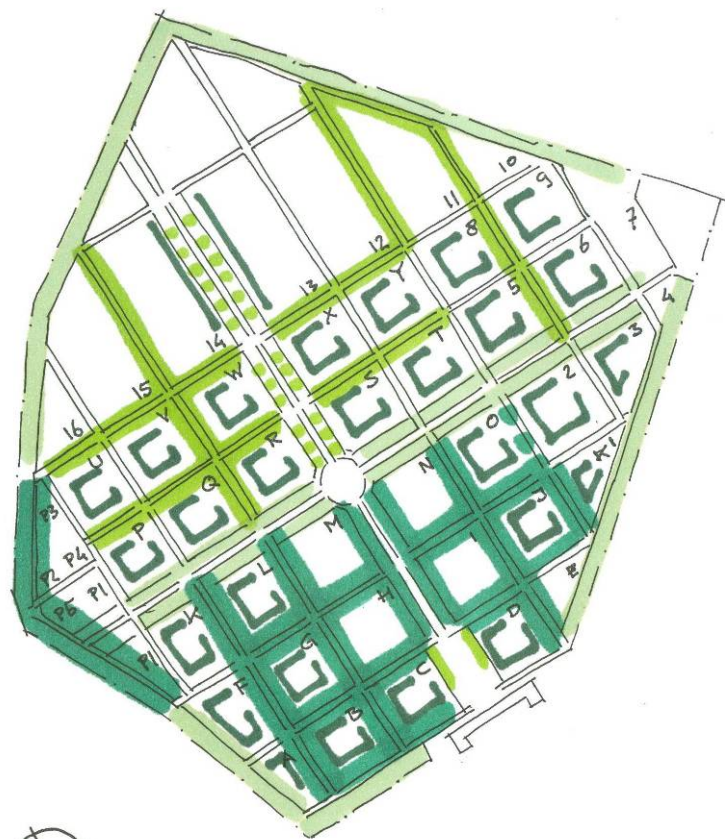
Op de begraafplaats heerst een rustige, intieme sfeer. Deze sfeer ontstaat door de combinatie van hoge bomen, dichte struiken, open ruimten en oude grafmonumenten. Zij is te typeren als een sfeer van vergankelijkheid. De begraafplaats wordt omsloten door een gevarieerde randbeplanting, waarachter het omringende gebied zichtbaar is. De randbeplanting bestaat uit veel verschillende soorten struiken, bomen en boomvormers, waardoor de rand afwisselend open en dicht is. Ook de hoogte van de randbeplanting varieert sterk. De beplanting op de begraafplaats zelf bestaat uit verschillende naald- en loofbomen. Kleur en textuur van de bomen (waaronder platanen en rode beuken) met donkere onderbeplanting (taxushagen) benadrukken de soberheid. Door deze beplanting ontstaat de kenmerkende sfeer van een historische begraafplaats. Deze beplantingssoorten zijn typerend voor begraafplaatsen uit het begin van de twintigste eeuw.

Behalve bomen zijn er ook diverse struiken aanwezig, zowel op de open gedeeltes als naast en zelfs op de graven. Bij sommige graven vormt de begroeiing een eenheid met het grafmonument en in andere gevallen leidt dit tot het opdrukken of zelfs breken van de grafstenen. Hier en daar groeit opslag van zaailingen op plaatsen waar dit niet gewenst is. De grafstenen worden hierdoor gelicht en de hekjes worden weggedrukt. De zaailingen zullen in de toekomst tot bomen kunnen uitgroeien en de graven aantasten. De hardstenen of gletijzeren hekwerken rond de graven zijn in enkele gevallen begroeid met klimop. In een aantal gevallen leidt dit tot schade aan de hekwerken. Dit alles draagt weliswaar bij aan de sfeer van vergankelijkheid, maar versnelt ook het proces van verval. Het gras, de mossen en algen vormen één geheel met de grafmonumenten, die daar deels mee overgroeid zijn. Het 'gazon' bestaat voor het grootste deel uit mossen met wat gras. Het mos op de graven draagt bij aan de sfeer van weleer en geeft bovendien een natuurlijk beeld. Op de begraafplaats zijn 14 zitbanken en een schuilplek aanwezig.

Afbeelding 17

De grote bomen langs de assen en de centrale open ruimte zijn zeer sterk bepalend voor de belevingswaarde en de beeldvorm. Weergegeven de beukenlaan tussen de vakken G en H.

Afbeelding 18

Groenstructuur: indrukwekkende lanen, groene randen en grafkamers met strak gesnoeide hagen weerspiegelen de chronologie van de ruimtelijke ontwikkeling op de begraafplaats.

3.8 Beleving groenstructuur

Het gebied van de begraafplaats vormt als een besloten rustplaats een contrast met de directe omgeving (bedrijventerrein, school en drukke stedelijke toegangswegen). De zeer grote lanen met hoge bomen geven de begraafplaats de beleving van een bosachtig park. Verbindingen met de omgeving zijn sterk beperkt en in hoofdzaak georiënteerd op de toegang aan de Hulsterweg. De toegang met poortgebouw aan de Wylrehofweg vormt een markant punt in het straatbeeld en is karakteristiek voor de begraafplaats Venlo. Deze oase van rust in het stedelijk gebied herbergt natuurlijk ook een specifieke biotoop van bomen, heggen en mossen in een gebied dat circa 100 jaar bijna niet aangevoerd is. Zowel belevingswaarde als sfeerbeeld van een oude begraafplaats zijn als natuurwaarde ook onderdeel van de cultuurhistorie van de begraafplaats Venlo.

Hagen in kamerstructuur

Hagen in lineaire structuur ter ondersteuning van de assen

Laanstructuur dwarsas en randzone: relatief jonge aanplant

Laanstructuur middel: beeldondersteunende hoogwaardige aanplant

Aanplant solitaire sparren in rijvorm

Laanstructuur oud: beeldbepalende, zeer hoogwaardige aanplant

3.9 Waardering groenstructuur

De huidige opzet is monumentaal van opzet en uitwerking. Het oorspronkelijk ontwerp van de kernzone is nog in sterke mate herkenbaar. De grote bomen in combinatie met de kamerstructuur geven het gebied een zekere mate van intimiteit ten opzichte van de grote oppervlakte van de begraafplaats. Door de streng geometrische opzet ontstaan wel markante lange zichtlijnen die de belevingswaarde intensiveren. De beeldwerking en belevingswaarde zijn kwalitatief zeer waardevol en dienen bij ontwikkelingen als basis gehandhaafd te blijven of in hoge mate versterkt te worden. De sfeer wordt sterk beïnvloed door het samenspel van incidentele monumentale objecten en de karakteristieke laanbeplanting tussen de grafvelden.

In de velden en kamers is de sfeer van incidentele oudere graven in combinatie met openheid, solitaire bomen, begroeiing met gras en mos zeer karakteristiek en staat model voor de begraafplaats uit het begin van de twintigste eeuw. De hoogopgaande boomrijen en de inrichting van structureel groene elementen of specifieke inrichtingselementen als paden zijn bepalend voor de belevingswaarde. De routing en indeling van velden zijn zeer helder door de strenge basisstructuur. Het gebied heeft monumentale objecten en karakteristieke structuren die een sterke positieve bijdrage leveren aan de belevingswaarde van de begraafplaats.

Afbeelding 19

De sfeer in het jongste deel van de begraafplaats wijkt sterk af van de oudste afdelingen. Weergegeven is de hoofdas ten zuiden van de centrale rotonde. De laan wordt gevormd door solitaire Douglassparren die in rijvorm zijn aangeplant (najaar 2004).

3.10 Huidige toestand van de grafmonumenten

Voor de grafmonumenten op de begraafplaats zijn verschillende materialen toegepast. Wat betreft de steensoorten is voornamelijk hardsteen, wit marmer en spaarzaam graniet gebruikt. Ook zijn metalen toegepast voor hekken, penanten en kettingen. Elk materiaal vergaat op zijn eigen manier. Onder invloed van weersinvloeden corroderen metalen en verweert natuursteen. Keramische materialen en glasachtige materialen hebben een langere levensduur en zijn meestal nauwelijks aangetast. Grafmonumenten in keramiek komen op de begraafplaats relatief veel voor. Dit houdt verband met de aanwezigheid van kunstkeramische ateliers in de regio in de eerste helft van de twintigste eeuw.

Schade

Hardsteen — De schade bij de hardsteen is vrijwel overal hetzelfde, zij het dat niet ieder monument al even zeer aangetast is door de volgende fenomenen:

- Steken. Deze komen zowel in liggende als staande onderdelen voor. Steekvorming is een onvermijdelijk proces en het enige wat men ertegen kan doen is de steen opnieuw verbinden, door middel van mortel, doken en lijm of door het aanbrengen van roestvrijstalen (RVS) knelbanden.
- Brandlagen. Deze zorgen ervoor dat de steen als het ware afbladdert aan het oppervlak (brand) waardoor de steen zijn samenhang kan verliezen. Afgescheiden delen kan men verlijmen of men kan de steen repareren met reparatiemortel.
- Zuren. Inwerking van zuren op het oppervlak van de steen doet het aangebrachte reliëf, tekst of afbeelding, op het monument vervagen. Hier is eigenlijk niets aan te doen. Het ophakken van letters en het opschuren van stenen wordt sterk afgeraden omdat er telkens oorspronkelijk materiaal verloren gaat en de steen zijn oorspronkelijke uiterlijk op den duur verliest. Wanneer dat gebeurt, is de steen eigenlijk geen drager meer van cultuurhistorische waarde.
- Roest. Bij een grafmonument dat bestaat uit samengestelde delen kunnen roestende ijzeren doken door uitzetting het onderdeel uit elkaar drukken. Hierdoor vallen bijvoorbeeld penanten of hoger geplaatste delen uit elkaar met alle gevolgen van dien.

Afbeelding 20

Een aantal graftekens op de begraafplaats, vooral ter hoogte van de hoofdingang, draagt sporen van rondvliegende granaatscherven.

Wit marmer — Het oppervlak van witmarmeren zerken verweert op den duur. Het marmer lost op door de inwerking van zuren (zure regen). Daardoor wordt de voorstelling op de zerken steeds minder goed zichtbaar en kan het oppervlak zijn samenhang verliezen. Daarnaast zijn er in bepaalde zerken steken waarneembaar. Het repareren van deze steken is een zeer lastige klus, daar marmer zich moeilijk laat imiteren met een reparatiemortel.

Biodegradatie — Door de groei van bomen en struiken kunnen grafmonumenten ontzet raken en kunnen er scheuren ontstaan in het natuursteenwerk. Dit wordt ook wel biomechanische inwerking genoemd. Door de groei van bomen en struiken op de begraafplaats te begeleiden kan dergelijke schade voorkomen worden. Mossen en algen vormen niet direct een bedreiging voor het voortbestaan van een (graf)monument. Men kan zich bovendien afvragen of het zin heeft om mossen te verwijderen, wanneer men weet dat deze vrij snel weer op de steen zullen groeien. Zeker met de huidige aantallen bomen op het oudste deel van de begraafplaats. Deze zorgen immers voor schaduw, zodat mossen en algen meer kans krijgen.

Verzakkingen — Een andere mechanische oorzaak waardoor stenen beschadigd kunnen raken is verzakking. Hierdoor zijn sommige zerken al bijna onder het zand verdwenen. Dit hoeft op zich voor de stenen niet schadelijk te zijn. Het is eerder zelfs zo dat natuursteen onder de grond beter geconserveerd blijft. Het is alleen de vraag of het langzaam verdwijnen van zerken onder de grond een bijdrage levert aan de instandhouding van de begraafplaats. Stenen die bijna onder het zand liggen blijven namelijk langer vochtig en raken daardoor sneller begroeid. Wanneer echter de verzakking onregelmatig optreedt, kan een steen scheuren of breken.

Naast bovengenoemde oorzaken voor de achteruitgang van stenen grafmonumenten kan ook beschadiging door oorlogshandelingen worden genoemd. Een aantal graftekens op de begraafplaats, vooral ter hoogte van de hoofdingang, draagt sporen van rondvliegende granaatscherven. Deze beschadigingen uit de Tweede Wereldoorlog vertellen iets over de geschiedenis van de begraafplaats en zijn cultuurhistorisch van belang.

Afbeelding 21

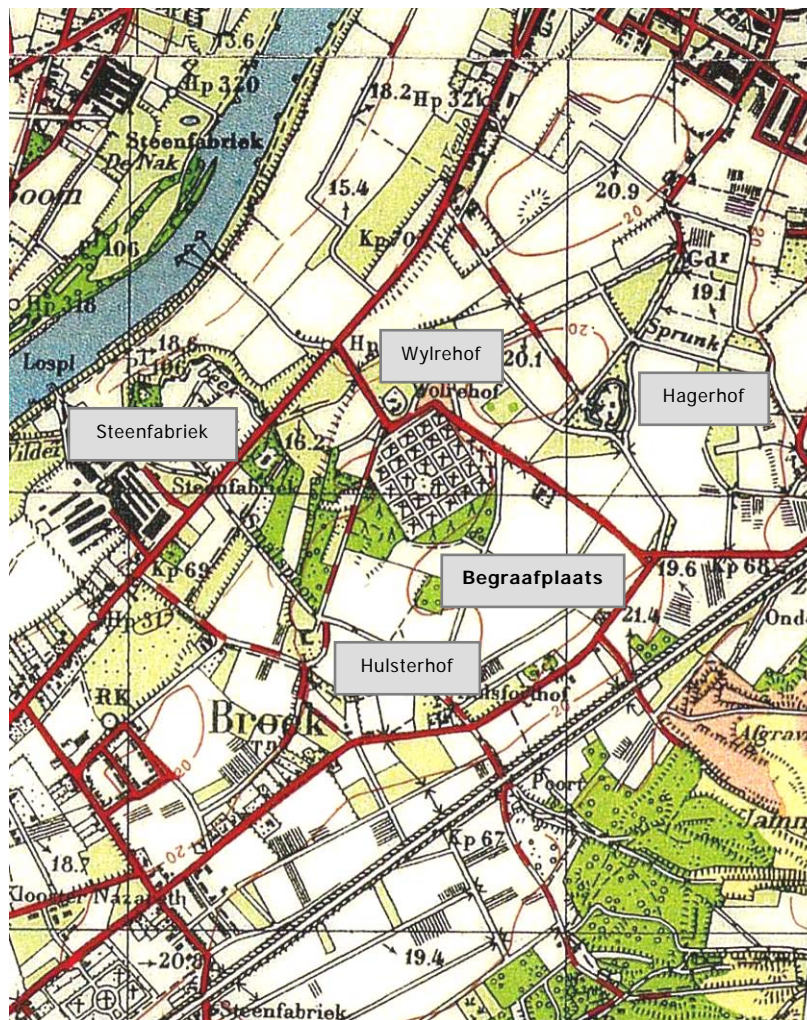
Beschadigingen uit de Tweede Wereldoorlog vertellen iets over de geschiedenis van de begraafplaats en zijn cultuurhistorisch van belang.

3.11 Historische stedenbouwkundige ontwikkelingen

Zoals al aangegeven in paragraaf 1 werd de begraafplaats in 1901 aangelegd in het Vrijenbroek tussen Venlo en Tegelen. In dit drassige en vruchtbare gebied, met daarin het stroomdal van de Wilderbeek, lag van oudsher een aantal belangrijke agrarische stichtingen uit de Middeleeuwen, waarvan Hagerhof, Wylrehof en Hulsterhof de belangrijkste zijn. In de negentiende eeuw vond een transformatie plaats, waarbij de oude doorgaande weg Venlo-Roermond werd verbeterd (1844) en een spoorlijn tussen de twee steden werd aangelegd (1865). Vanaf het einde van de negentiende eeuw tot aan de komst van de Zuiderbrug in 1995 lag tussen de doorgaande weg Venlo-Roermond en de Maas de steenfabriek van Canoy-Herfkens. De bij dit bedrijf behorende directiewoning, Huize Gusto, lag temidden van een landschapspark 'Wilderbeek' aan de overzijde van de steenfabriek. De villa werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest. In het landschapspark liggen nu de gebouwen van de Fontys Hogeschool.

Vanwege de historisch-stedenbouwkundige ontwikkeling van het gebied en de nog aanwezige kenmerken van deze ontwikkeling is de omgeving van de begraafplaats in de Kadernota Stadsbeelden van de gemeente Venlo aangemerkt als waardevol stadsbeeld 'Hulsterweg en omgeving'.¹²

¹² Gemeente Venlo, *Nota Stadsbeelden*, afdeling BLGPR 1994/1997. Zie hiervoor o.a. <http://monumenten.venlo.nl>

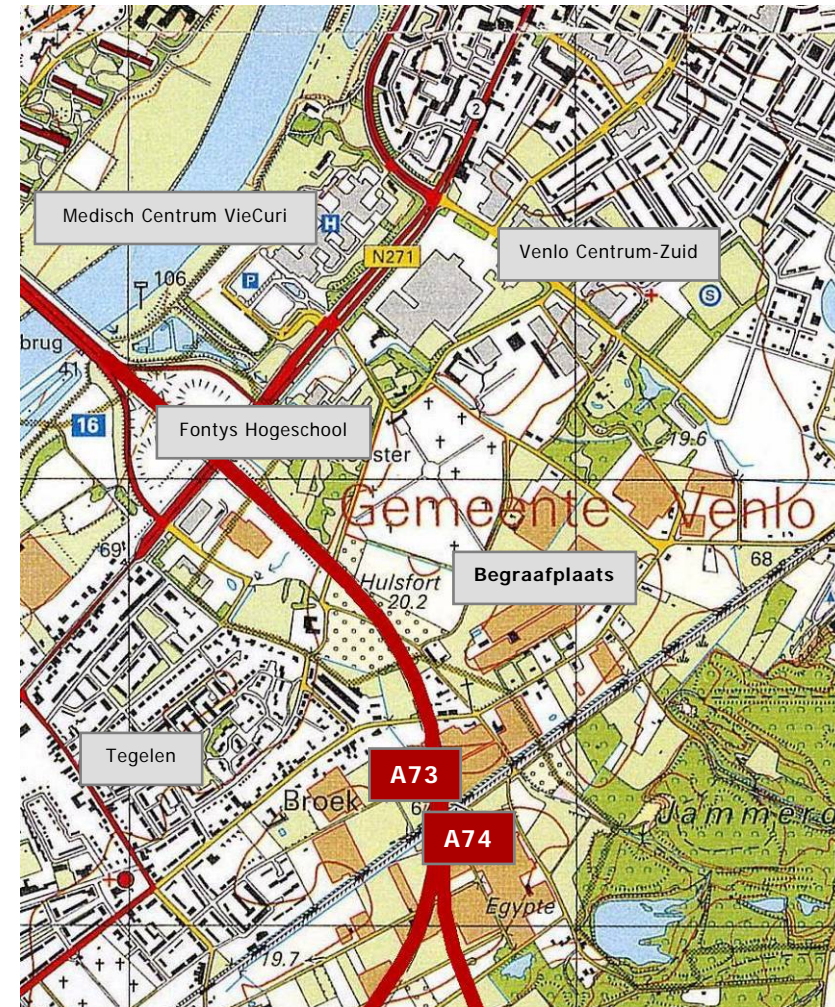
Afbeelding 22

De omgeving van de begraafplaats in 1954. Het landschap wordt gedomineerd door historische boerderijen, negentiende-eeuwse infrastructuur en grofkeramische industrie.

3.12 Huidige stedenbouwkundige context

De begraafplaats Venlo ligt momenteel ingeklemd tussen het stedelijk gebied van Venlo en Tegelen. Aan de noordzijde grenst de begraafplaats aan het bedrijventerrein Hagerhof. Aan de zuidzijde loopt momenteel de zogenoemde Verbindingsweg-Noord en het toekomstige tracé van de rijkswegen A73 en A74. Ter hoogte van de Hulsterweg grenst de begraafplaats aan het terrein van de Fontys Hogeschool Venlo. De begraafplaats wordt omgrensd door Hulsterweg, Wittendijkweg, Hulstforthofweg. Het terrein ligt momenteel op korte afstand van de stedelijke woonbuurt Venlo Centrum-Zuid en de noordelijke woonbuurt Sint-Josephparochie van de kern Tegelen. Aan de zuidoostzijde komt nog versnipperd glastuinbouw voor. In 2004 realiseerde de gemeente Venlo aan de Hulsterweg, tussen de begraafplaats en de Verbindingsweg-Noord, een nieuw bedrijfsgebouw voor de dienst Stadsbeheer, afdeling Beheer Openbare Ruimte. In de directe nabijheid aan de Tegelseweg ligt VieCuri, Medisch Centrum voor Noord-Limburg.

Thans, maar zeker in de toekomstige situatie, fungeert de begraafplaats als een oase van rust tussen stedelijke woonbuurten, bedrijventerreinen en internationale infrastructuur. De begraafplaats vormt daarmee een essentieel onderdeel van het parkstedelijke 'middengebied' tussen de stedelijke kernen van Venlo en Tegelen. In de toekomst zal dit middengebied nog sterker dan nu het geval is fungeren als groene buffer temidden van het stedelijk gebied, met een mix aan functies op het gebied van zorg, onderwijs, sport en stedelijk groen. Voor het bedrijventerrein Hagerhof is in de toekomst een transformatie/sanering voorzien.¹³

Afbeelding 23

Het 'middengebied' waarin de begraafplaats ligt fungeert als groene buffer temidden van het stedelijk gebied, waarin in de nabije toekomst een mix aan functies is voorzien.

¹³ Gemeente Venlo, *Conceptdiscussienota Ruimtelijke Structuurvisie Venlo*, afdeling BLSON, oktober 2003, pagina's 15, 24, 33 en 34.

4 Begraafplaats Venlo: waardestelling en aanbevelingen

4.1 Analyse

De voorgaande paragrafen overziend kunnen aan de hand van een sterkte-zwakteanalyse als interne factoren de sterke punten en zwakte punten van de begraafplaats worden opgesomd. Bovendien kunnen als externe factoren de kansen en bedreigingen worden gegeven. Hier volgt een overzicht:

Sterke punten zijn

- *Ontstaansgeschiedenis* — de gefaseerde aanleg van de begraafplaats in drie ontwikkelingsstadia (1903, 1962, 1967-1970) is nog voor een belangrijk deel herkenbaar.
- *Aanleg* — het streng symmetrische blokpatroon, opgebouwd vanuit de hoofdas met toegangslaan vanaf de Tegelseweg is karakteristiek. Het oorspronkelijke raster is visueel in sterke mate herkenbaar en goed intact. Markant is de zichtlijn via de toegangslaan over de hoofdas richting de beboste steilrand. Het monumentale poortgebouw vormt een essentieel onderdeel in de coulisseopbouw.
- *Indeling* — door de historische klassenindeling wordt de hiërarchische structuur van de aanleg versterkt. De meest monumentale graven liggen langs de hoofdas vanuit de entree met aanpalende zijpaden. Deze categorie monumenten behoort mede tot de beelddragende op de begraafplaats.
- *Grafvelden* — er is sprake van een duidelijke hiërarchie ten aanzien van de graven binnen de afzonderlijke grafvelden in het begraafplaatsdeel uit 1903. Over het algemeen is sprake van hoogmonumentale graven langs de randen en meer bescheiden maar karakteristieke monumenten in de middenvelden. De graven in de middenvelden dragen integraal bij aan het waardevolle beeld.
- *Centrale rotonde* — binnen het concept van de geometrische opbouw neemt de cirkelvormige plaats op het kruispunt van de hoofdassen letter-

lijk een centrale positie in: de rotonde vormt het hart van de begraafplaats.

- *Groenstructuur* — behalve in het padenstelsel weerspiegelt de hiërarchische structuur van de begraafplaats zich ook in de monumentale boom-aanplant en in de grafkamers met taxushagen. Samen met de grafmonumenten behoren deze categorieën groen tot de beelddragende op de begraafplaats. Verder is de vegetatie van gras en mos in de diverse vakken uitermate belangrijk voor de belevingswaarde. Ook de chronologie van de begraafplaats is afleesbaar in het groen.
- *Stedenbouwkundige situatie* — het 'middengebied' tussen Venlo en Tegelen is karakteristiek vanwege zijn historisch-stedenbouwkundige ontwikkeling en parkachtige karakter. Kenmerken van de verschillende historische ontwikkelingsstadia zijn nog in het landschap aanwezig. De vroeg twintigste-eeuwse aanleg van begraafplaats is er één van.

Zwakke punten zijn

- *Aanleg* — Door het (deels) ruimen en opnieuw uitgeven van graven in het oudste deel van de begraafplaats is de chronologie van het gebruik van de begraafplaats enigszins vertroebeld.
- *Centrale rotonde* — De rotonde in het hart van de aanleg is geen ruimtelijk zwaartepunt van de begraafplaats. De belevingswaarde van het graf van Nolens op deze rotonde is indifferent. Het oorspronkelijke plan voorzag wel in een dergelijk zwaartepunt.
- *Entree* — De toegangslaan vanaf de Tegelseweg vervult geen entreefunctie meer. De begraafplaats is voor bezoekers en begrafenisstoeten alleen te bereiken via de Hagerhofweg. De laan oogt rommelig, mede door de inrichting van het aanpalende parkeerterrein van de Fontys Hogeschool. De twee hekpijlers ter hoogte van de Tegelseweg vallen temidden van het woud aan verkeerslichten, verkeerborden en wegwijzers nauwelijks meer op.

- *Invulling grafvelden* — De middenvelden van de vakken in het oudste deel van de begraafplaats zijn voor de tweede maal uitgegeven in de periode 1931-1957. Een aantal van deze graven is inmiddels weer verdwenen waardoor gevoelige gaten zijn gevallen in de structuur. De graven in de middenvelden van het begraafplaatsgedeelte uit 1962 zijn voor een deel geruimd. Overgebleven graven en groen verkeren in slechte staat van onderhoud.
- *Groenstructuur* — In de velden van jongere datum staan opvallend veel coniferen die fors zijn uitgegroeid en het beeld sterk verstoren, zowel in maat als in beeldvorm naast de aanplant van monumentale loofbomen. De laanbeplanting langs de dwarsas uit 1903 is recent vervangen. De gekozen boomsoort sluit niet aan bij het oorspronkelijke beplantingsplan.
- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats is niet ingericht als verblijfsgebied. Er ontbreken (voldoende) zitbanken en er is geen duidelijk bewegwijzeringssysteem voor bezoekers.

Mogelijke kansen zijn

- *Belevingswaarde* — De huidige, typische vroeg twintigste-eeuwse sfeer op het oudste deel van de begraafplaats handhaven en versterken.
- *Ecologie* — De ecologische waarde van de begraafplaats benutten. Mede in relatie tot de inbedding van nieuwe parkstedelijke functies in combinatie met hoogwaardig stedelijk groen in het 'middengebied' tussen Venlo en Tegelen.
- *Bestaande waarden en nieuwe kwaliteiten met betrekking tot de stedenbouwkundige situatie* — De (cultuur)historische waarden op de begraafplaats en in het omringende landschap benutten als uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen in het 'middengebied'. Aanknopingspunten daarbij zijn: het middeleeuwse cultuurlandschap met historische complexen, de negentiende-eeuwse infrastructurele ingrepen en de vroeg twintigste-eeuwse begraafplaats met het aanpalende landschapspark 'Wilderbeek'.

- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats inrichten als hoogwaardig verblijfsgebied. Onderwerpen zijn onder andere het plaatsen van passend meubilair, wegwijzers en informatiepanelen met cultuurhistorische informatie over de begraafplaats. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan informatie over begraven Venlonaren die van betekenis zijn geweest voor de geschiedenis van de stad.¹⁴

Mogelijke bedreigingen zijn

- *Groenstructuur* — Uit onderzoek van Arcadis uit 1998 is naar voren gekomen dat de conditie van de oudere boombeplanting slecht is. Vervanging is noodzakelijk. Het verdwijnen van lanen, maar ook van individuele bomen binnen de laanstructuren, heeft ingrijpende gevolgen voor de belevingswaarde op de begraafplaats.
- *Grafvelden* — De huurtermijnen van de graven in de middenvelden op het oudste deel van de begraafplaats lopen de komende jaren af. Onder andere in de vakken H, I, J, M en O is dat in 2005 al aan de orde. Er zijn al ruimingwerkzaamheden voor deze vakken gepland. Het ruimen van de binnerterreinen zonder de typerende beeldvorm en ruimtelijke kwaliteit te respecteren zal vergaande consequenties hebben voor de belevingswaarde op de begraafplaats. Het risico bestaat dat waardevolle graven en gedenktekens, ook van belang vanwege de ensemblewaarde, voorgoed verdwijnen.
- *Schade* — Een aantal grafmonumenten verkeert in slechte bouwkundige staat. De schade is veroorzaakt door erosie en verwerking, biodegradatie en verzakkingen. Het risico bestaat dat graftekens onherstelbaar beschadigd raken en op den duur verdwijnen.

¹⁴ Een globale, subjectieve inventarisatie heeft al plaatsgevonden. Zie hiervoor: Albert Lamberts en Martin Bergevoet, *100 Jaar Algemene Begraafplaats Venlo*, Deel 1 in de serie 'Tijd voor Venlo' Uitgeverij Mosae, Venlo 2003.

4.2 Cultuurhistorische waarden

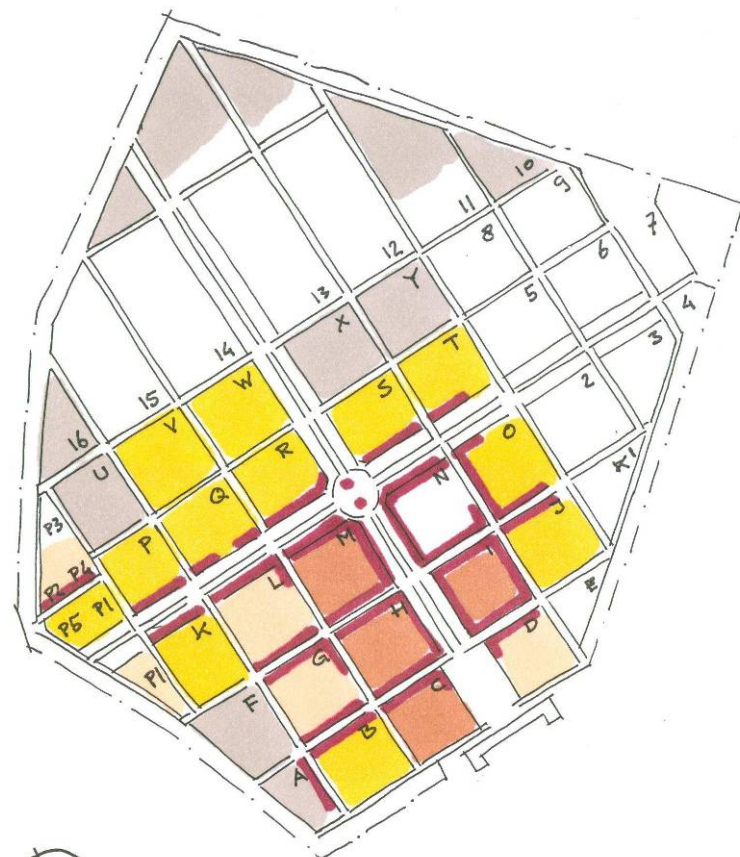
Ten aanzien van de cultuurhistorie op de Venlose begraafplaats kan onderscheid worden gemaakt in rode waarden (entreegebouw, ommuring), groene waarden (boomaanplant, groenstructuur) en grijze waarden (grafmonumenten). Daarnaast spelen individuele graven een rol, omdat er op de begraafplaats Venlonaren liggen begraven die een rol hebben gespeeld in de geschiedenis van de stad tussen het begin van de negentiende eeuw en nu.

Rode waarden

Het entreegebouw van architect H. de Bruyn uit 1957 is cultuurhistorisch waardevol. Het poortgebouw is van architectuurhistorische waarde vanwege de bouwtrant (traditionalisme Wederopbouwperiode), de typologie (poort, beheerderwoning en lijkenhuis) en de ornamentiek (sobere baksteenarchitectuur met betondecoraties). Het is voorts van cultuurhistorisch belang als bijzondere en gave uitdrukking van de twintigste-eeuwse funeraire cultuur. Het object bezit een hoge ensemblewaarde vanwege de ligging in het verlengde van de toegangslaan en als functioneel complex onderdeel in de totale aanleg van de begraafplaats. Behalve het entreegebouw is de ommuring langs de Wylrehofweg, Wittendijkweg en Hulsterweg van belang. In deze ommuring bevinden zich de entrees naar de protestante afdeling en de algemene afdeling.

- Waardevolle randen: gave samenstelling monumentale graven
- Hoogwaardig middenveld: gaaf beeld en gave samenstelling
- Incidentele waarden: matig gave samenstelling middenveld
- Middenveld met her en der een enkel waardevol incident
- Regulier terrein met indifferente waarden
- Open, niet in gebruik als grafveld

Afbeelding 24

Grijze cultuurhistorische waarden: waardering van de grafvelden en randen.

Groene waarden

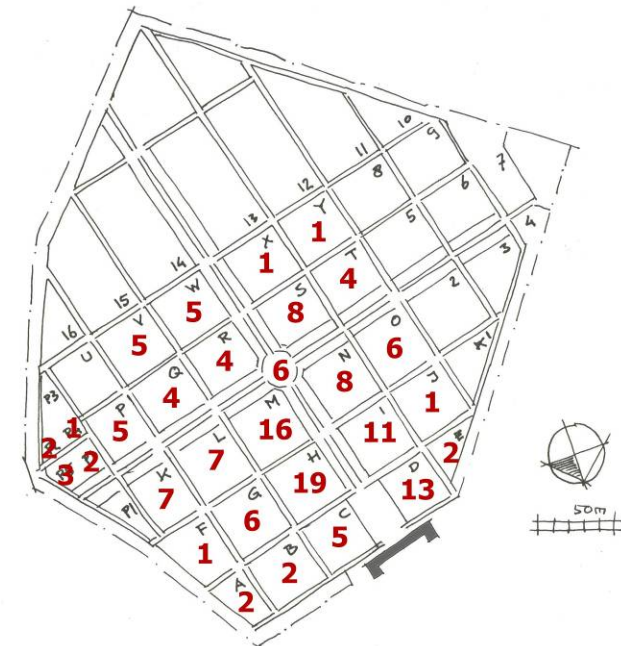
Een belangrijk beeldbepalend structurelement van de begraafplaats is het aanwezige groen. Op het oudste gedeelte van de begraafplaats wordt de sfeer voor een groot deel bepaald door de platanen- en beukenlanen langs de hoofd- en zijpaden. In de vakken van de uitbreidingsfase 1962 en 1967-1970 is een grafkamerstructuur toegepast en spelen laanstructuren een minder belangrijke rol. De vakken worden omzoomd door dichte wanden van taxushagen. Hierdoor is per vak de intimiteit van een kamer ontstaan. De parkachtige aanleg van de begraafplaats Venlo is van cultuurhistorisch belang als uiting van de funeraire cultuur in verschillende tijdvakken van de twintigste eeuw, evenals vanwege de tuinarchitectonische elementen zoals de aanleg en de dendrologische kwaliteit van de beplanting. De groenstructuur op de begraafplaats is gaaf bewaard gebleven, de aanleg kent een hoge ensemblewaarde binnen de stedenbouwkundige context van het 'middengebied' en vormt voorts een bindend element met de overige grijze en rode waarden.

Grijze waarden

Dat het oudste deel van de begraafplaats de meest monumentale graven herbergt hoeft geen betoog: hier ligt het accent ten aanzien van de grijze cultuurhistorische waarden. Er is een duidelijke hiërarchie binnen de afzonderlijke vakken: de meest imposante graven uit 1903-1925 liggen langs de randen; in de middenvelden zijn de graftekens iets jonger en meer bescheiden van uitvoering. Hoogmonumentale graven liggen langs de hoofdas en de dwarsas. In een aantal vakken is het vroeg twintigste-eeuwse beeld uitzonderlijk gaaf gebleven, zowel aan de randen als in het middenveld. Het betreft de vakken C, H, I en M: hier zijn de grijze waarden ten aanzien de samenstelling van randen en middenvelden het hoogst. Afbeelding 24 geeft in dit verband de aandachtspunten weer.

Behalve de samenstelling van randen en middenvelden spelen ook waarden op graftekenniveau een belangrijke rol. Het betreft hier graven die vanwege uitvoering, vormgeving, symboliek of persoon cultuurhistorisch van belang zijn. Een globale inventarisatie op graftekenniveau heeft plaatsgevonden in 2003. De resultaten van deze inventarisatie zijn opgenomen in de uitgave van Albert

Lamberts en Martin Bergevoet bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de begraafplaats.¹⁵ Afbeelding 25 laat het aantal graven met intrinsieke cultuurhistorische waarden per vak zien. Voor de beschrijving van deze graven wordt verwezen naar de uitgave van Lamberts en Bergevoet.

Afbeelding 25

Grijze waarden: aantallen graven van cultuurhistorische betekenis.

¹⁵ Albert Lamberts en Martin Bergevoet, 100 Jaar Algemene Begraafplaats Venlo, Deel 1 in de serie 'Tijd voor Venlo' Uitgeverij Mosae, Venlo 2003, 42-95.

4.3 Advies voor beheer en behoud

De Venlose begraafplaats is een waardevol totaalconcept met een zeer sterke zeggingskracht, waarvan de basis wordt gevormd door de oudste vakken A tot en met Y. Dit concept kan worden gezien als uitgangspunt en leidraad voor cultuurhistorisch beheer en behoud in de toekomst. In de navolgende paragraaf wordt een aantal voorstellen gedaan.

Ontwikkelingsvisie Plaatsen van Rust, 2002

De visie 'Plaatsen van Rust' uit 2002 bevat voor de Venlose begraafplaats een ontwerpvoorstel, een voorstel voor toekomstig gebruik en een gefaseerd realisatieplan voor de periode 2002-2031.¹⁶ Ten aanzien van het ontwerp voorziet de visie in handhaving en versterking van de hiërarchie van het assenstelsel, waarbij bestaande lanen gehandhaafd blijven en waar nodig de komende dertig jaar worden vervangen. Daarnaast is voorgesteld om het centrale middelpunt te verbijzonderen. Een opvallend voorstel betreft de aanleg van urnenvelden in de vier vakken rondom de centrale rotonde. De vormgeving van deze urnenkwadranen is in hoofdlijnen aangegeven. De verwachting is dat tussen nu en 2030 in toenemende mate behoefte zal zijn aan urnenkelders. Als eerste van de vier centrale vakken is het middenveld van vak N als urnenveld ingericht. Tussen 2012 en 2021 zullen de vakken R en S gaan volgen. Tenslotte is vak M aan de beurt. Verder voorziet de ontwikkelingsvisie in grootschalige ruiming en heruitgifte van andere grafvelden in het oudste deel van de begraafplaats. Deze ruiming is omwille van de beschikbare capaciteit op de langere termijn gewenst, zometeen noodzakelijk. Behalve de hierboven genoemde vakken betreft het de vakken B, C, D, G, I, L, V en W. Hoewel vak H in de visie niet is genomineerd om te worden geruimd, is dit, getuige de aankondigingbordjes op diverse graven, voor het jaar 2005 wel de bedoeling.

Effecten voor de cultuurhistorische waarden

De nieuwe invulling van veld N, midden in het oudste en meest sfeervolle deel van de begraafplaats, vormt een aantasting van de basisstructuur. De invulling van urnenvelden met lage en kleine objecten steekt sterk af ten opzichte van de beeldvorm in bijvoorbeeld vak I of vak H. In de vakken I, H en M is al aangegeven dat er graven geruimd gaan worden. Deze vakken behoren tot de meest karakteristieke gebieden in de hele begraafplaats omdat beeldvorm en structuur nog in hoge mate intact zijn. Ondanks enkele open plaatsen is de beeldvorm met groene hagen, gras/mos bedekking en de hoge bomen een sterk en zeer karakteristiek beeld. Het wezenlijke aspect van de ruimtelijke kwaliteit is hier te beleven in beeldvorm, maar ook in tijdsbeeld.

Het ruimen en heruitgeven van vakken zoals voorgesteld in de ontwikkelingsvisie heeft ingrijpende gevolgen voor de cultuurhistorische waarden op de begraafplaats. Hoewel het de intentie is om de meest monumentale graven aan de randen te handhaven, zal het ruimen van middenvelden leiden tot aantasting van het waardevolle beeld. De kans is groot dat het gave, vroeg twintigste-eeuwse totaalconcept binnen enkele decennia geheel is verdwenen. De ontwikkelingsvisie 'Plaatsen van Rust' geeft aan dat het vanwege de capaciteit niet mogelijk is om het oudste deel van de begraafplaats in de toekomst onaangetast te laten. Het is echter van belang dat de cultuurhistorische waarden bij heruitgifte worden meegewogen, met andere woorden: cultuurhistorisch verantwoord beheer is wenselijk.

¹⁶ Gemeente Venlo, *Plaatsen van Rust. Ontwikkelingsvisie voor de vier Algemene begraafplaatsen van de gemeente Venlo*. Nota opgesteld door Bureau G46 Maashees in samenwerking met de afdelingen SBBOR, BLSO en SBIBG. Venlo/Maashees december 2002.

Afbeelding 26

Vak N is als eerste van de vier centrale vakken M-N-R-S ingericht als urnenveld. De oorspronkelijke graven en grafmonumenten hebben plaatsgemaakt voor een nieuwe kwart-ronde indeling. De oude graven aan de randen bleven gehandhaafd. Een nog jonge taxushaag vormt de scheidslijn tussen oud en nieuw.

Verantwoord omgaan met funerair erfgoed

In een aantal vakken in het oudste deel van de begraafplaats zou gestreefd kunnen worden naar behoud en conservering van de bestaande inrichting, zowel aan de randen als in het middenveld. Dat houdt in dat graftekens op de oorspronkelijke plek gehandhaafd blijven, dan wel herplaatst worden in een samenhang die recht doet aan de oorspronkelijke karakteristiek.

Nadat grafrechten zijn vervallen en rechthebbenden in de gelegenheid zijn gesteld om grafbedekkingen et cetera te verwijderen, gaan de rechten over naar de eigenaar van de begraafplaats: de gemeente. De gemeente kan vervolgens beslissen wat er met de graven en de grafbedekkingen gaat gebeuren. Omdat de meeste graftekens zijn vervaardigd uit zeer duurzame materialen en vaak op een kunstige manier zijn bewerkt, kan overwogen worden om monumenten te hergebruiken. Onder andere de gemeente Maastricht heeft met hergebruik van grafmonumenten op de rijksbeschermden gemeentelijke begraafplaats al enkele jaren ervaring.

Hoe grafbedekkingen worden hergebruikt is een zaak waar uiteraard zorgvuldig mee moet worden omgegaan. Per geval zal moeten worden gezocht naar een evenwicht tussen esthetische en ethische aspecten: welke keuze zal de cultuurhistorische waarde recht doen zonder het respect voor de vorige of toekomstige eigenaar uit het oog te verliezen. Mogelijkheden voor hergebruik van historische grafbedekkingen zijn bijvoorbeeld:

- de oude inscriptie verwijderen en vervangen door een nieuwe;
- de oude inscriptie verbergen door middel van een plaat die qua vorm, kleur, lettertype en textuur overeenkomt met het grafmonument;
- in het geval van een inscriptie op een losse plaat die bevestigd is op het grafmonument: de oorspronkelijke plaat hergebruiken door hem om te draaien en opnieuw te voorzien van een inscriptie;
- in het geval van een inscriptie op een losse plaat die bevestigd is op het grafmonument: de oude plaat verplaatsen (bijvoorbeeld naar de achterzijde van het grafmonument) zodat deze door een nieuwe plaat kan worden

vervangen die qua vorm, kleur, lettertype en textuur overeenkomt met het grafmonument;

- het grafmonument intact laten en een bescheiden markering met inscriptie plaatsen vóór of naast het monument. Afbeelding 27 laat hiervan een treffend voorbeeld zien op de Algemene Begraafplaats in Tegelen.

Cultuurhistorisch beheer: maximale en minimale variant

Behoud en hergebruik van graftekens is voor een aantal vakken op het oudste deel van de begraafplaats relevant. Dit zijn vooral de vakken waar het gave, vroeg twintigste-eeuwse beeld nog nauwelijks is aangetast. De samenstelling van de vakken C, D, H en I is uitzonderlijk gaaf, zowel aan de randen als in de middenvelden. Andere vakken in het oudste deel van de begraafplaats (A tot en met T) hebben weliswaar gave randen, maar de samenstelling van de middenvelden is her en der amorf. In deze vakken is het mogelijk om de samenstelling te herstellen door hergebruik van graftekens.

Voor cultuurhistorisch beheer op het oudste deel van de begraafplaats kan de cultuurhistorische waardenkaart (afbeelding 24) als leidraad gelden. In de praktijk is een aantal varianten mogelijk. Afbeelding 28 laat de minimale variant zien waarnaar gestreefd zou moeten worden: behoud en hergebruik van stenen in de middenvelden van C, D, H en I en in de overige vakken consolidatie van de randen. Afbeelding 29 geeft de maximale variant weer: consolidatie en hergebruik in de vakken B, C, D, G, H, I, J, K, L, M, O en P. Tussenvolgende varianten zijn uiteraard mogelijk.

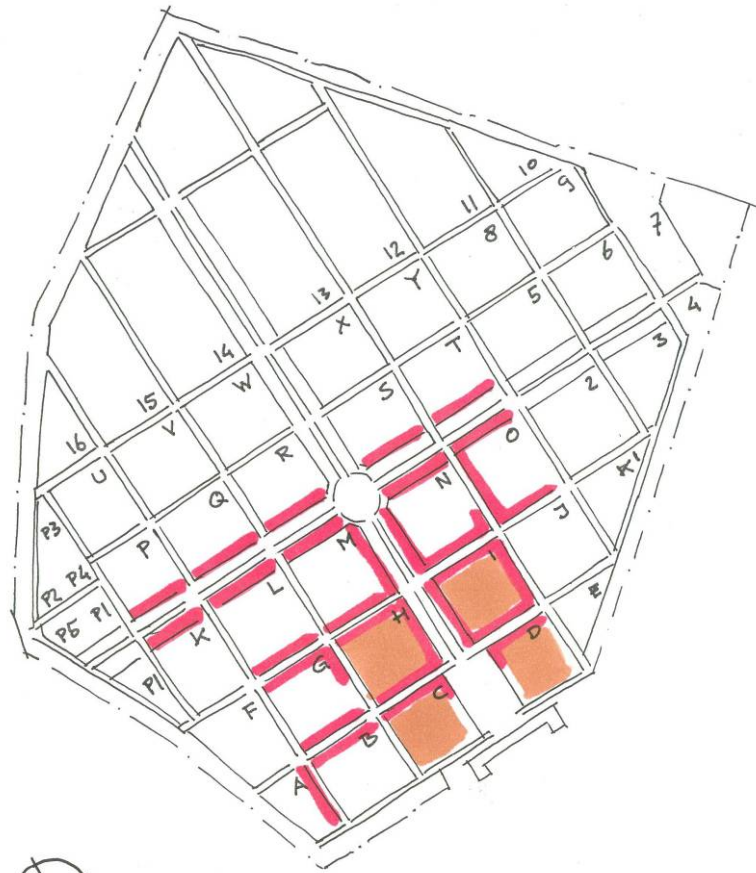
Potentieel gemeentelijk beschermd complex

Tot slot wordt hier de overweging meegegeven om de oudste vakken van de begraafplaats, te weten de vakken A tot en met Y of een gedeelte daarvan, aan te wijzen als beschermd complex ingevolge de gemeentelijke monumentenverordening. De complexbescherming zou betrekking moeten hebben op de onderdelen parkaanleg, poortgebouw met ommuring en een reeks individuele grafmonumenten. Ten aanzien van de individuele grafmonumenten zouden aanwijzingscriteria opgesteld moeten worden. De globale inventarisatie van Lamberts en Bergevoet uit 2003 is in dit verband een eerste aanzet.

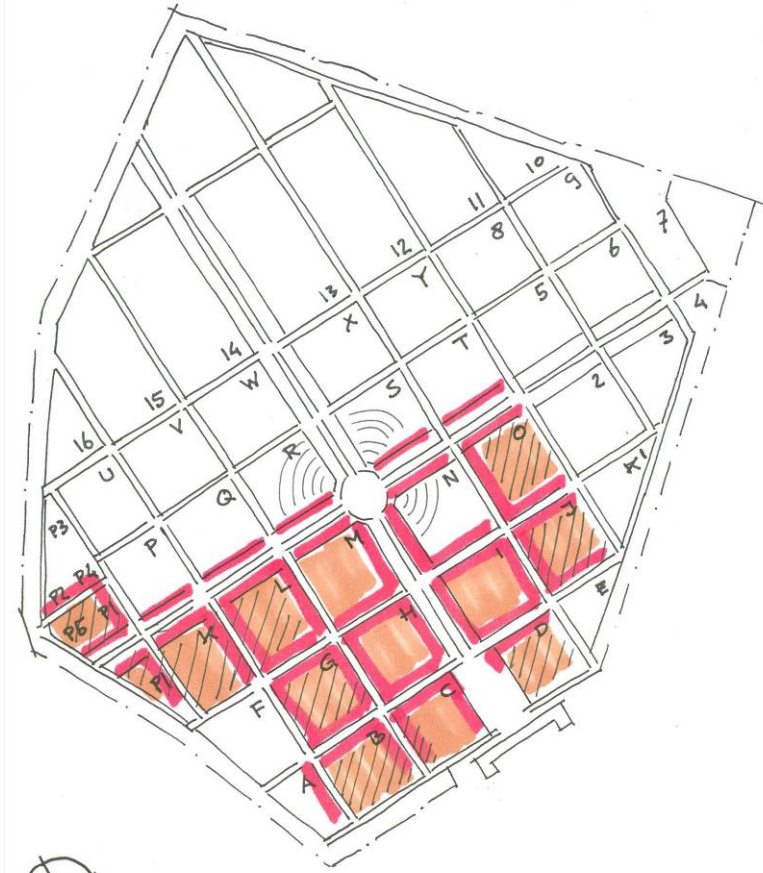

Afbeelding 27

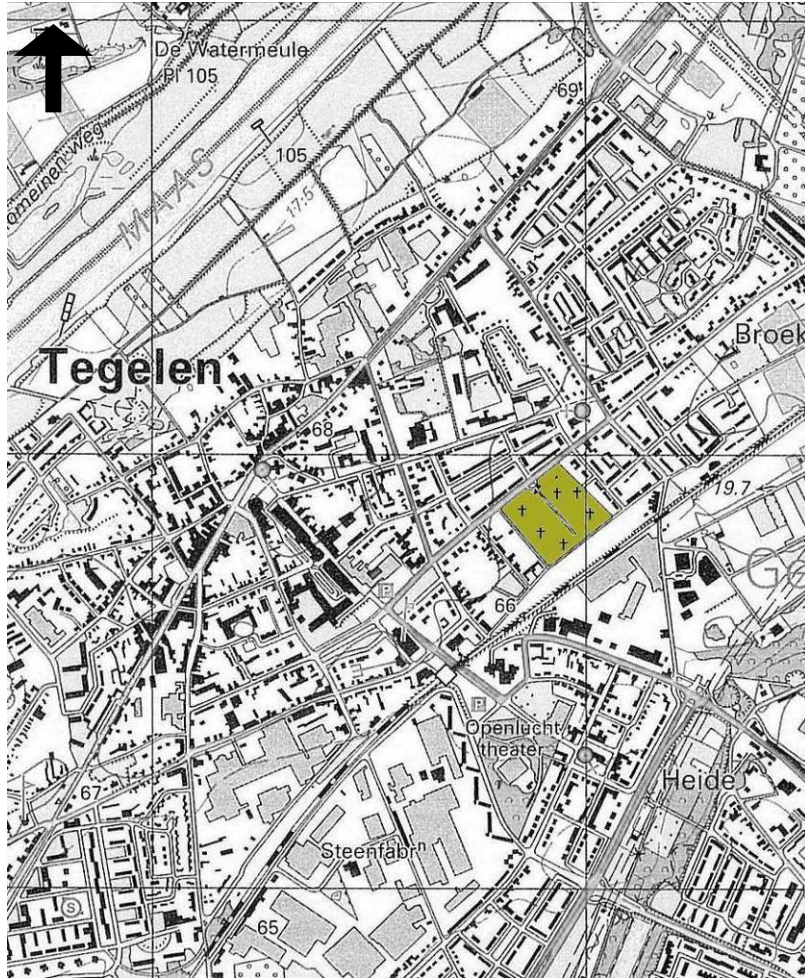
Voorbeeld van eigentijds gebruik van een historisch graf waarbij het oorspronkelijke grafteken, inclusief inscriptie, intact is gebleven. De foto is genomen op de begraafplaats van Tegelen.

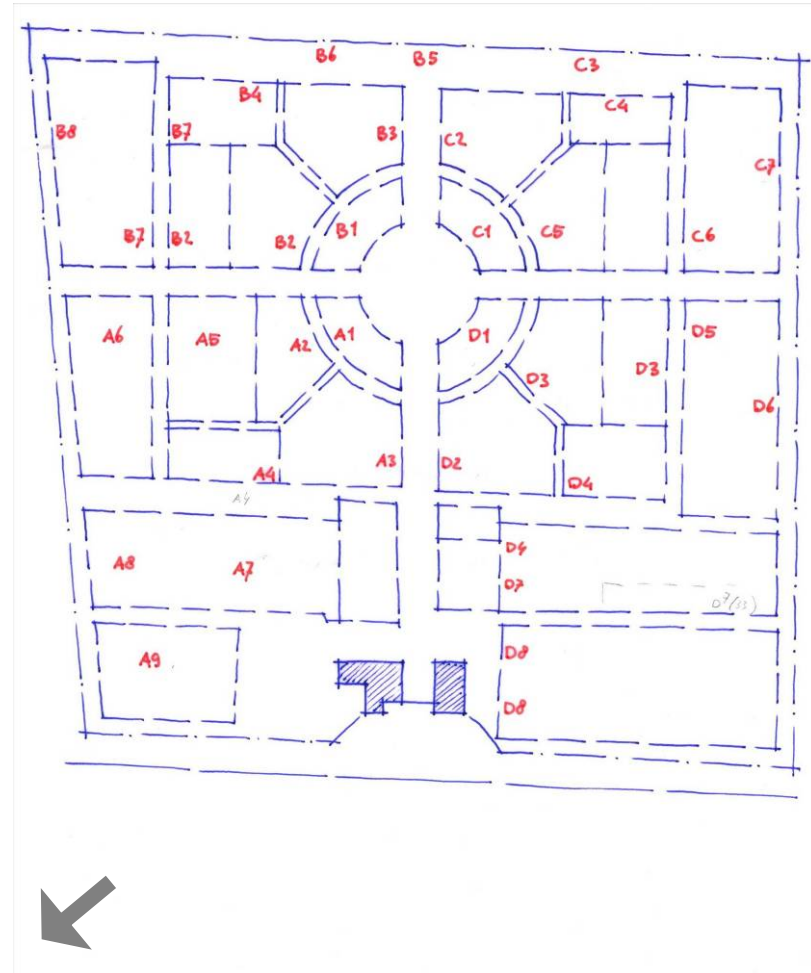
Abbeiding 28
Advieskaart voor cultuurhistorisch beheer: minimale variant

Abbeiding 29
Advieskaart voor cultuurhistorisch beheer: maximale variant

Afbeelding 30
Ligging Algemene begraafplaats Tegelen

Afbeelding 31
Structuur begraafplaats Tegelen.

2 Tegelen

Algemene begraafplaats Kerkhoflaan

Evenals in Venlo vormen de huidige situatie, ligging en afmetingen de basis voor de instandhouding- en ontwikkelingsmogelijkheden voor de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan in Tegelen. De eerste paragraaf gaat in op de geschiedenis van de begraafplaats. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de huidige situatie van een aantal kenmerkende elementen van de begraafplaats, zoals groen (aanleg en beplanting), de voormalige doodgraverwoning en de daarmee samenhangende elementen en de grafmonumenten. Evenals in het Venlose hoofdstuk gaat de laatste paragraaf in op cultuurhistorisch verantwoord beheer.

1 Ontstaansgeschiedenis

Het oude kerkhof van Tegelen lag tot 1909 bij de Martinuskerk. Als gevolg van de snelle industrialisatie in de negentiende eeuw bleef de bevolking van Tegelen onverminderd toenemen. Hierdoor steeg uiteraard ook het aantal begravingen op het kerkhof. Werden in 1895 nog 62 overleden Tegelenaren naast de kerk begraven, in 1904 was dit aantal al opgelopen tot 123. In 1905 waren de capaciteitsproblemen van dien aard, dat werd besloten om het oude kerkhof bij de kerk buiten gebruik te stellen en om uit te zien naar een nieuwe begraafplaats elders in de gemeente. Het zou echter nog vier jaar duren voordat de nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Kerkhoflaan in gebruik kon worden genomen.¹⁷

¹⁷ R.H.M. Denessen, *Cultuurhistorische verkenning kerkhof Wilhelminaplein Tegelen*, Publicaties Monumentenhuis Limburg projectnummer 2004-637, Roermond 2004.

Afbeelding 32

Overzichtskaartje van Tegelen in de negentiende eeuw. De locaties van het oude kerkhof bij de kerk (tot 1909) en de nieuwe begraafplaats in het Smalenbroek zijn omkaderd.

1.1 1905-1909 Grondaankoop, aanleg en eerste begraving

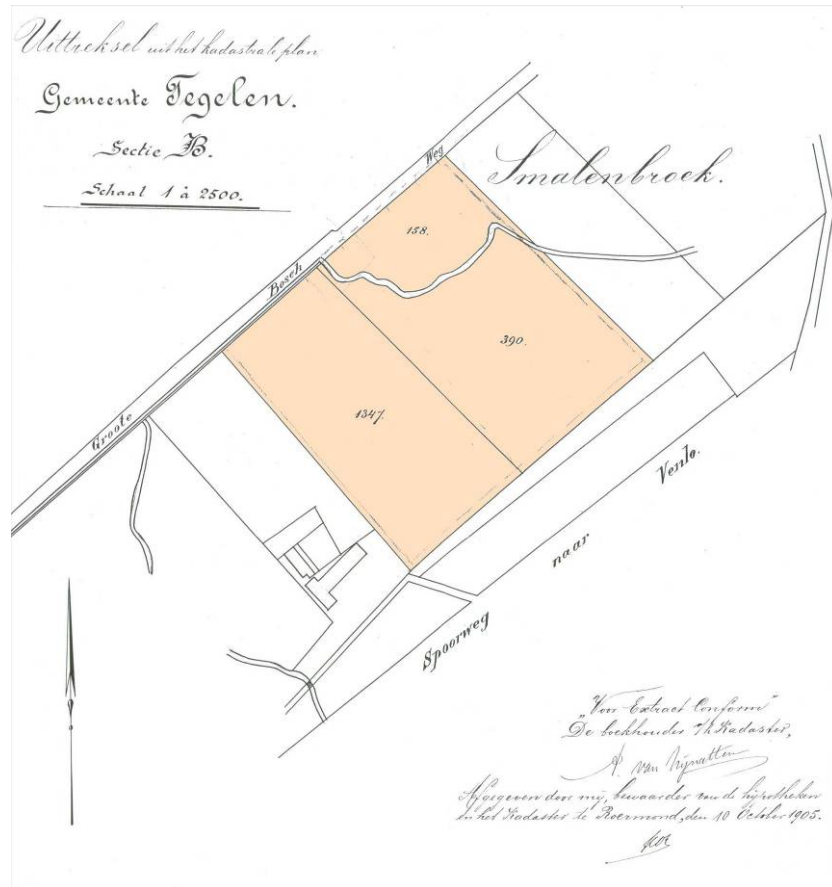
De aanleg van een nieuwe begraafplaats hield de gemoederen in Tegelen al vanaf 1903 bezig. Nadat eerst plannen werden gemaakt voor een begraafplaats centraal tussen de kernen Tegelen en Steyl, liet de gemeente uiteindelijk het oog vallen op drie kavels in het Smalenbroek aan de *Groote Boschweg*, vanaf 1930 omgedoopt in Kerkhoflaan. Het terrein lag ongeveer een kilometer verwijderd van het dorp, ver buiten de bebouwde kom. Deze excentrische locatie werd bewust gekozen omdat men in de veronderstelling was dat in deze omgeving niet gebouwd zou gaan worden zoals op dat moment gebeurde tussen Tegelen en Steyl. De drie percelen, samen ruim 3,5 hectare groot, waren destijds eigendom van de erven Kamp en in gebruik als bouwland en hakhout. Alvorens men besloot om tot aanleg van de begraafplaats over te gaan, werden de kavels in 1905 onder de loep genomen. De Venlose arts V. Dubois onderzocht in opdracht van de gemeente of het terrein geschikt was voor het begraven van lijken. De gemeente deed hierover verslag aan de Gezondheidscommissie in Venlo.¹⁸

Op 24 februari 1906 kocht de gemeente Tegelen de drie perceeltjes aan voor een bedrag van f 2.262,89. Kort daarop vond de aanbesteding van de grondwerkzaamheden plaats.¹⁹ Om het terrein geschikt te maken voor begravingen moest het bosperceel worden gekapt en geëgaliseerd. Verder moest de Kruiserbeek worden omgeleid. Hiertoe werd een ringsloot om het terrein gegraven, zodat de begraafplaats goed kon afwateren. Deze ringsloot werd 1,83 diep en kreeg een bovenbreedte van 7 meter en een onderbreedte van 2,75 meter. Op 17 mei 1907 kreeg de Venlose metselaar Vincent Kessels de opdracht om voor f 5.258,- een ringmuur om de nieuwe begraafplaats te metselen, aan de binnenzijde van de ringsloot en volgens het ontwerp van architect S. Sarolea.²⁰

¹⁸ GA Venlo, arch.nr.232, Mairie en Secretarie van de Gemeente Tegelen, 1800-1929, inv.nr. 1062, onderdeel: *Ontwerpplan Begraafplaats Tegelen*.

¹⁹ De aanbesteding vond plaats op 13 juni 1906. Zie hiervoor: GA Venlo, arch.nr. 232, inv.nr. 1062.

²⁰ Ibidem, inv.nr. 1062, Ringmuur om de Nieuwe Begraafplaats te Tegelen.

Afbeelding 33

Kadastrale kaart van 10 oktober 1905 met daarop aangegeven de ligging van de drie percelen aan de Groote Boschweg. Over het terrein stroomde de Kruiserbeek die ten behoeve van de nieuwe bestemming moest worden omgeleid. Herkomst afbeelding: GA Venlo, arch.nr.232, Mairie en Secretarie van de Gemeente Tegelen, 1800-1929, inv.nr. 1062.

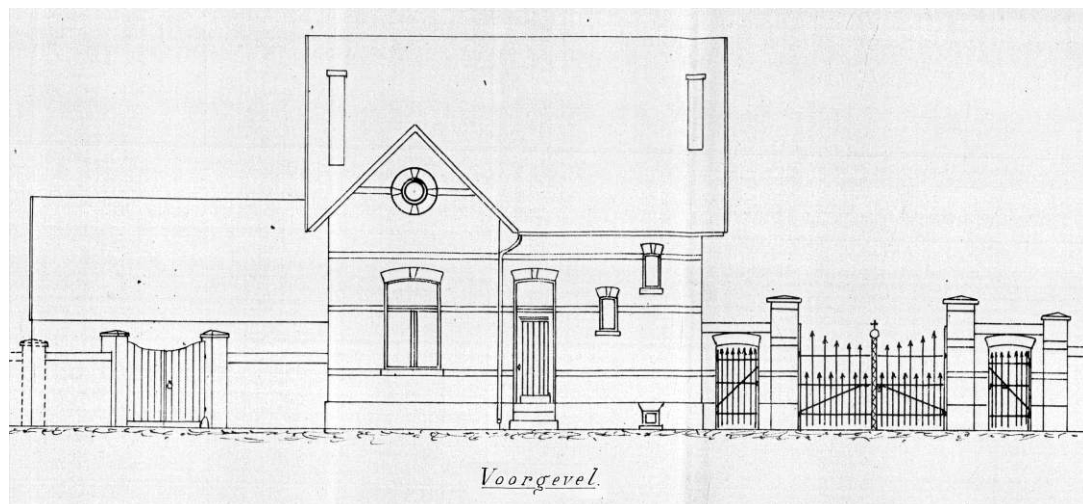
Gelijktijdig met de aanbesteding van de ringmuur kreeg metselaar Gerard van Dijk uit Tegelen voor f 3.839,- opdracht voor het bouwen van een doodgraverwoning. Behalve een woning bestond de nieuwbouw uit een lijkenhuis, een bergplaats voor de begraafplaats en een toegangspoort met hekpijlers, aansluitende muren en een sierlijk smeedijzeren hekwerk.²¹ Mogelijk tekende eveneens architect S. Sarolea voor het ontwerp. De begraafplaatsverordening voor de nieuwe begraafplaats werd op 12 maart 1909 vastgesteld.

Afbeelding 34

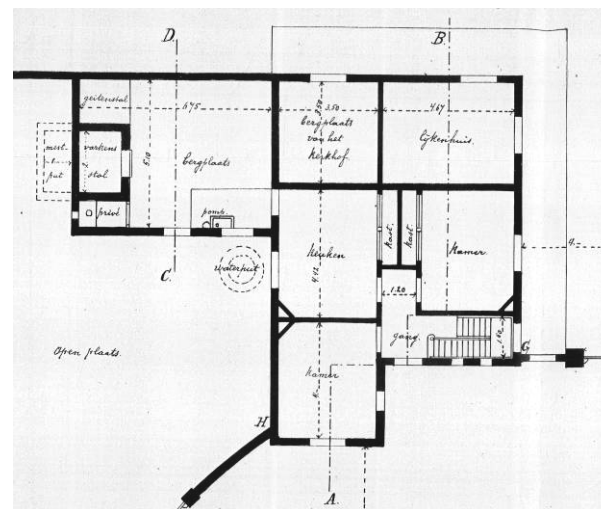
Doodgraverwoning met hoofdingang, gebouwd in 1907 (Opname 14 december 2004).

²¹ GA Venlo, arch.nr. 232, inv.nr. 1062, Ontwerp voor eene Doodgraverwoning en Ingang op de Nieuwe Begraafplaats te Tegelen.

Afbeelding 35

Ontwerptekening van de doodgraverwoning met hoofdingang uit 1907: voorgevel en plattegrond van de begane grond (GA Venlo, arch.nr. 232, inv.nr. 1062.).

Als eerste inwoner werd de weduwe Anna Sybilla Dings-van Leipsig uit de Beekstraat op de nieuwe begraafplaats begraven. Haar begrafenis op 14 oktober 1909 trok veel bekijks, omdat de rouwstoet onder leiding van dorpspastoor Meertens vanuit de kerk naar de nieuwe, nog lege dodenakker door muziekgezelschappen werd begeleid. Haar graf bleef tot op heden bewaard; het bevindt zich aan het rechte pad pal achter de calvarieberg.²²

1.2 1905 Grondwaterstand en bemerkingen bij de aanleg

Zoals in de vorige paragraaf al werd aangestipt liet de gemeente Tegelen het begraafplaatsterrein al vóór de aanleg grondig onderzoeken. Hierbij werden ook de bodemgesteldheid, de grondwaterstand en de invloed daarvan op de

lijkvertering doorgelicht.²³ Onderzoeker Dubois wees in zijn rapport op het belang van een droge en zuurstofrijke bodem. Daarbij merkte hij op, dat de tot begraafplaats uitverkoren kavels, zeker ter hoogte van de Kruiserbeek, erg vochtig waren. Dubois constateerde dat de ondergrondse grondwaterstroom van zuidoost naar noordwest liep: *'Op het hoogste gelegen deel van het terrein, kort bij de langs den weg vlietende beek, vonden wij het grondwater in eene kiezellaag op een diepte van 1,25 meter beneden het maaiveld. Hier zou dus zeker, men bedenke dat ook de grondwaterstand aan grote schommelingen is blootgesteld, de lijken in het water komen te liggen en dus zowel het vergaan bemoeijkt als de verontreiniging van grondwater en beek bevordert*

²² Mededeling van P.H. Denessen-Konings (Tegelen 1900-2001) aan de auteur.

²³ GA Venlo, arch.nr. 232, inv.nr. 1062, onderdeel: *Prae-advies inzake de oprichting eener nieuwe algemeene begraafplaats te Tegelen.*

worden: De noordwestelijke strook van de begraafplaats, parallel aan de openbare weg, was volgens Dubois dan ook niet geschikt om te begraven. In het overige deel van het terrein zou wel begraven kunnen worden, mits het zou worden opgehoogd en ontwaterd door middel van een gracht. Ook zouden de lijken volgens Dubois op een diepte van 1,5 meter moeten worden begraven, mede om het ontsnappen van schadelijke gassen als gevolg van rottingsprocessen in de natte bodem te voorkomen.²⁴ Het advies van Dubois werd overgenomen. Het terrein kreeg een ringsloot, die echter in de jaren twintig alweer was gedempt. Verder bleef de brede strook parallel aan de Kerkhoflaan vanwege de hoge grondwaterstand buiten gebruik, in elk geval tot 1972.

1.3 1969-2004 Plannen en nieuwe ontwikkelingen

Tot na de Tweede Wereldoorlog wijzigde er nagenoeg niets aan de Tegelse begraafplaats. Sinds de aanleg in 1909 had de bevolking zich meer dan verdubbeld: van 6.600 in 1910 tot 15.000 in 1951. In de jaren vijftig werd daarom gaandeweg het ongebruikte gedeelte aan de noordkant uitgegeven. In 1969, zestig jaar na de ingebruikname, gaf de gemeente aan dat de capaciteit van de begraafplaats volledig was benut. De snelle bevolkingstoename — er waren inmiddels 18.000 inwoners — maakte uitbreiding van de begraafcapaciteit noodzakelijk. Aldus werd besloten om een tweede begraafplaats aan te leggen in het gebied Middelt, nabij de Aalsbeek en de gemeentegrens met Belfeld.²⁵

De aanleg van de nieuwe begraafplaats was al aan de gang toen in maart 1972 bleek dat er nog voldoende capaciteit beschikbaar was op de bestaande locatie aan de Kerkhoflaan. Een nieuwe berekening had namelijk uitgewezen dat er tot 2010 voldoende grafplaatsen beschikbaar zouden zijn. Binnen de bestaande muren was nog plaats voor 800 extra graven, zo bleek uit de telling. Daarvoor moest onder andere de strook parallel aan de Kerkhoflaan voor begravingen geschikt worden gemaakt. Zo gebeurde het ook. De strook werd vanwege de

grondwaterstand één meter opgehoogd en vanaf 1972 in gebruik genomen. Gelijktijdig werden door de gemeente nieuwe voorschriften voor graftekens op de begraafplaats vastgesteld²⁶

Afbeelding 36

De begraafplaats in 1925. De ringsloot om het terrein is verdwenen. De rode lijn is de ringmuur. Links naast de ingang de doodgraverwoning. De stroken links en rechts van de centrale as en parallel aan de straat zijn niet in gebruik. In de hoek nabij de doodgraverwoning is een aparte strook ingericht, vermoedelijk voor goddelozen en andersdenkenden (afbeelding detail kaart Tegelen, archief Centrum voor Ruimtelijke Kwaliteit).

²⁴ De Begrafeniswet van 1869 schreef een diepte van 1 meter voor.

²⁵ GA Venlo, arch.nr. 246, inv.nr. 20: Brieven, krantenknipsels Begraafplaats Tegelen, 1967-1997.

²⁶ GA Venlo, arch.nr. 246, inv.nr. 20: Brieven, krantenknipsels Begraafplaats Tegelen, 1967-1997.

Als eerste gemeente in de regio besloot Tegelen in 1981 om een urnenmuur op de begraafplaats te bouwen. Dit zogenoemde columbarium, met plek voor tachtig urnen, werd in mei 1982 in gebruik genomen. In 1984 plaatste de gemeente het huidige houten kerkhofkruis op de zogenoemde calvarieberg, midden op de begraafplaats. Het oude kruisbeeld uit 1909 was dusdanig verweerd dat het of gerestaureerd of vervangen moest worden. Er werd gekozen voor de laatste optie.²⁷ Begin jaren negentig was de gemeente voornemens om de in onbruik geraakte doodgraverwoning te slopen en op dezelfde plek een nieuw dienstgebouw te bouwen. Er gingen echter stemmen op om het karakteristieke gebouw te behouden. Daarom werd in plaats van sloop de woning aan particulieren verkocht en kwam er een nieuw dienstgebouw rechts van de hoofdingang, met daarin kantoor, kleedruimte, werkplaats en watertap-plaats.²⁸

In 1996 kwam de begraafplaats van Tegelen in het nieuws door een plan van de lokale VVD-fractie. De partij lanceerde het idee om de begraafplaats te verplaatsen buiten de bebouwde kom en de vrijkomende locatie beschikbaar te stellen voor woningbouw. Het voorstel werd door de plaatselijke politiek onmiddellijk afgeketst.²⁹ De jongste ontwikkeling omtrent de begraafplaats betreft de aanleg van een urnenveld naar Venloos voorbeeld (zie het hoofdstuk over de Venlose begraafplaats). Het urnenveld, ter aanvulling op het columbarium uit 1982, werd onlangs in gebruik genomen.

²⁷ Het houten kruisbeeld werd aangeboden door de familie Killaars. Het kruis stond vanaf 1950 op het familiegraf. Het werd vervaardigd door de Duitse beeldhouwer Latiers. Zie hiervoor: Tegelse Courant, 9 maart 1984.

²⁸ Dagblad de Limburger, 18 september 1992.

²⁹ Dagblad de Limburger, 1 juni 1996.

‘Verplaatsen kerkhof Tegelen walgelijk idee’

Tegelen • Walgelijk. Dat vindt het Tegelse CDA-raadslid Th. Moors-Stemkens van het VVD-idee te onderzoeken of het kerkhof verplaatst kan worden.

VVD-fractievoorzitter B. Aldewereld vroeg donderdagavond tijdens de raadsvergadering de mogelijkheid te bekijken de begraafplaats aan de Kerkhoflaan te verplaatsen.

Op de vrijkomende plek kunnen woningen worden ge-

bouwd. Tegelen heeft immers gebrek aan goede bouwlocaties, aldus Aldewereld.

Th. Moors reageerde meteen fel, op persoonlijke titel: „Ik vind dit een walgelijke gedachte. Beseft de VVD wel welke consequenties hieraan zitten?” Gisteren was het CDA-raadslid nog steeds zeer verontwaardigd. „Ik vind het tactloos en stijlloos van de VVD. Hebben zij geen respect voor de doden en hun nabestaanden? Weten ze wel wat je families aandoet als je een kerkhof buiten de be-

bouwde kom legt? En zo'n voorstel lanceer je toch niet plompverloren in het openbaar in de raad?”

De chef van de gemeentelijke dienst die verantwoordelijk is voor het kerkhof, Smit, noemt het voorstel onhaalbaar, los van alle emoties die een verplaatsing gegarandeerd losmaakt.

„Dit is onbegonnen werk. Er liggen daar honderden koopgraven. We kunnen de grond van anderen niet onteigenen en verkopen.”

Afbeelding 37

Uit: Dagblad de Limburger, 1 juni 1996.

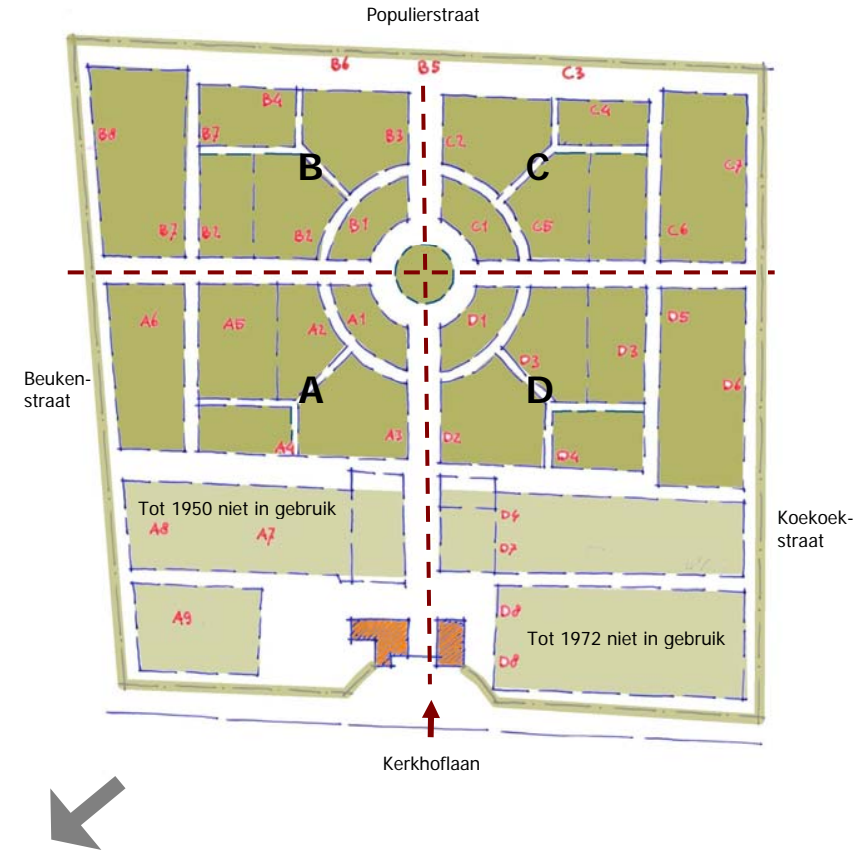
2 Algemene karakteristiek van de begraafplaats

2.1 Ligging en situering

Bij de aanleg in 1909 lag de nieuwe begraafplaats ver buiten de bebouwde kom, zoals destijds de Begrafeniswet 1869 voorschreef. Nu, anno 2005, ligt de begraafplaats ingeklemd tussen de bebouwing van de Kerkhoflaan, de Koekoekstraat, de Beukenstraat en de spoorlijn Venlo-Roermond. In gebiedje tussen de spoorlijn en de begraafplaats bevindt zich een fietscrossbaan. Het zandpad achter de begraafplaats ligt in het verlengde van de Populierstraat. De omheining wordt gevormd door een gemetselde muur, die werd opgetrokken in 1907. De begraafplaats heeft één ingang: de hoofdingang aan de Kerkhoflaan, bestaande uit een toegangspoort met siersmeedwerk.

2.2 Aanleg

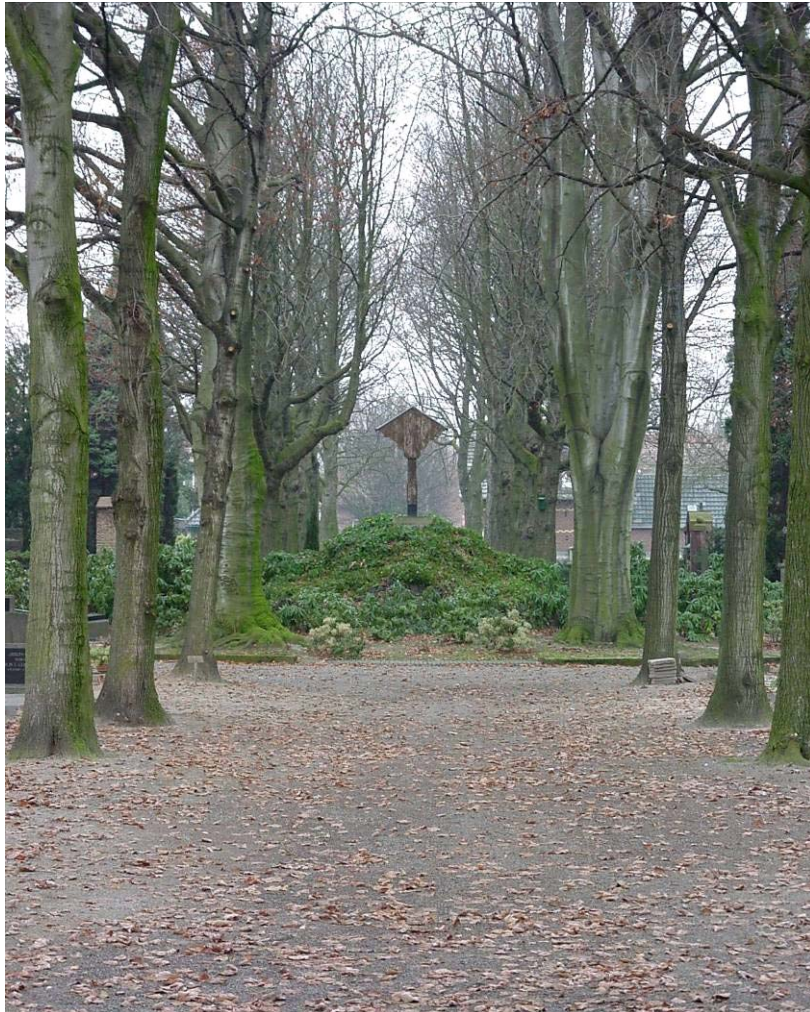
Het terrein bestaat uit een centraal gelegen geometrisch patroon met laanbeplanting rond een centrale plaats met twee kruisende hoofdassen. Het oorspronkelijke rechthoekige terrein uit 1905-1909, bestaande uit vier hoofdvelden, is streng symmetrisch opgebouwd rond de twee assen vanuit het centrale punt.³⁰ De centrale as vanuit het poortgebouw aan de Kerkhoflaan kruist de dwarsas en verdeelt het gebied in vier kwadranten A, B, C en D, die elk weer zijn onderverdeeld (zie situatietekening). De hoofdassen zijn vormgegeven als lanen met grote oude bomen. In het hart van de begraafplaats, op het kruispunt van de assen, bevindt zich de calvarieberg met kerkhofkruis. Markant zijn de zeer oude en grote rode beuken op en om het centrale deel. De hoofdwas vanaf de ingang tot aan de calvarieberg is enkele jaren geleden geasfalteerd. De overige paden hebben nog steeds een losse verharding. Bij de ingebruikname van de velden links en rechts van de doodgraverwoning is het terrein opgehoogd en functioneel opgezet, zonder aan te sluiten op de specifieke beeldkenmerken van de krachtige structuur in het centrale, oudste deel. Tussen de rijen graven zijn rechte looppaden van grindtegels aangelegd.

Afbeelding 38

Aanleg begraafplaats Tegelen (Tekening A. Göttgens 2004).

³⁰ De oorspronkelijke indeling in de vakken A tot en met D, waarbij onderscheid werd gemaakt in A1, A2, B1 enzovoort, is begin jaren negentig vervangen door een nieuwe nummering. Hier is de oude nummering gehanteerd.

Afbeelding 39

De hoofdassen worden omzoomd door monumentale bomen. In het hart van de begraafplaats bevindt zich de calvarieberg met kerkhofkruis.

2.3 Indeling

De begraafplaats is van oudsher verdeeld in vier klassen: eerste en tweede klas koopgraven voor onbepaalde tijd en eerste en tweede klas huurgraven voor dertig jaar. Deze onderverdeling werd in 1909 ingekleurd op een kaart van de begraafplaats, die was gekoppeld aan de eerste verordening. De kaart is niet bewaard gebleven. De oorspronkelijk klassenindeling is in het oudste deel van de begraafplaats tot op heden herkenbaar gebleven. De meest monumentale graven bevinden zich rondom de calvarieberg in het hart van de begraafplaats. De middenvelden zijn met een eenvoudiger type grafmonumenten opgevuld. In de jongere velden uit de jaren vijftig en uit 1972 is geen sprake meer van een klassenindeling.

2.4 Afdelingen

Sinds de ingebruikname in 1909 is de begraafplaats ingedeeld in een aantal afdelingen. Hoewel nu sprake is van een algemene begraafplaats, omvatte de katholieke afdeling aanvankelijk het grootste deel. Langs de begraafplaatsmuur zijn kindergraven voor 0 tot 1-jarigen en 1 tot 12-jarigen opgenomen. Vak B4 is onlangs ingericht als urnenveld waar crematieresten in grafkeldertjes kunnen worden bijgezet.

2.5 Conclusie algemene karakteristiek

De oorspronkelijke opzet uit 1909 is visueel nog goed herkenbaar, maar wel aangetast door vernieuwing van oude graven, lege plaatsen en opvulling van lege plaatsen. Vooral de monumentale grafmonumenten, al dan niet met grafkelders, rondom de calvarieberg zijn beeldbepalend. In combinatie met de grote monumentale bomen is de belevingswaarde in het centrale deel zeer karakteristiek. De vanaf de jaren zeventig aangelegde velden missen echter de aansluiting met het oorspronkelijke karakteristieke patroon. Door het aangebrachte hoogteverschil ontstaat een scheiding, die zowel visueel als ruimtelijk heel sterk bepalend is. Door de sterk utilitaire inrichting en hoge dichtheid in de jongere velden is geen ruimte gelaten voor de waardevolle beeldkenmerken van het oudere deel.

Afbeelding 40

De oorspronkelijke opzet is visueel in sterke mate herkenbaar en goed intact. Vooral de monumentale grafmonumenten zijn beeldbepalend. In combinatie met de grote laanbomen is de belevingswaarde zeer karakteristiek. Weergegeven is vak D1, gezien vanuit van A1 ter hoogte van de calvarie.

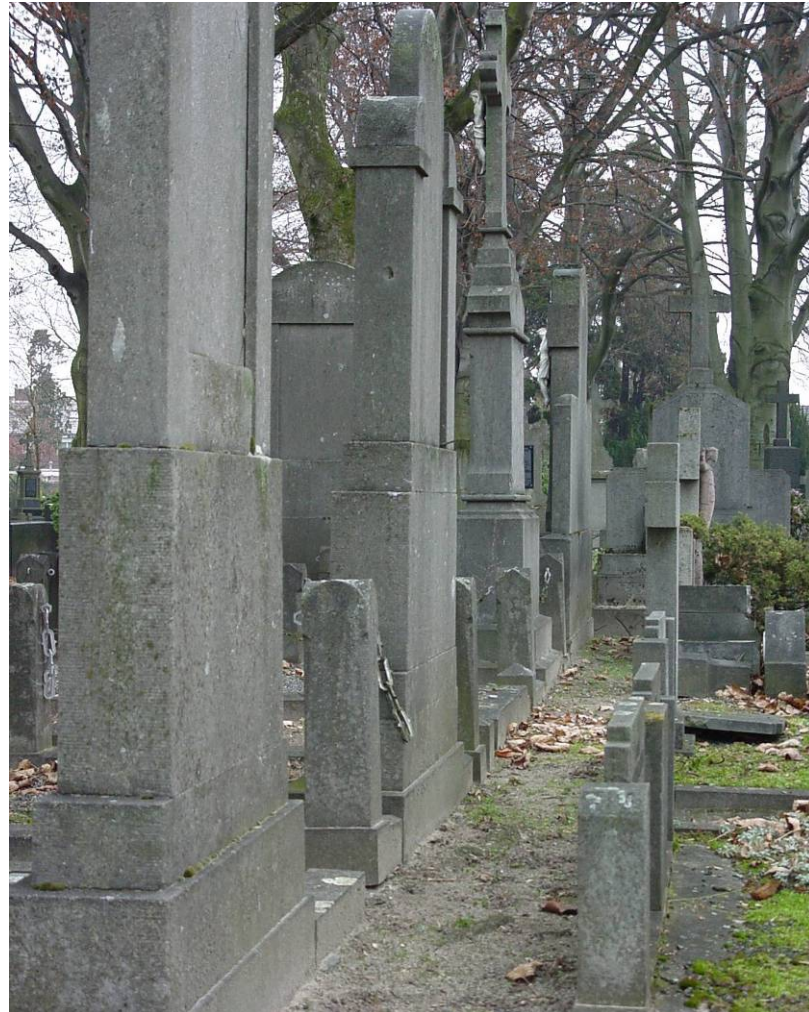
3 Huidige situatie

3.1 Entree

Bij de aanleg van de begraafplaats werd de doodgraverwoning met poort opgericht in traditionele bouwstijl. De woning bevat één bouwlaag afgedekt met een pannenkap. Karakteristiek zijn de smalle ramen en de speklagen van zwarte en gele bakstenen in het rode bakstenen metselwerk. De gevels hebben een hoge gecementeerde plint. De ramen en deuren hebben natuurstenen dorpels en de getoogde rollagen die versierd zijn met zwart-gele sluitstenen. Het overstekende dak is afgewerkt met donkergrijze vlakke muldenpannen en zinken hemelwaterafvoeren. Het noordoostelijk deel bevat een woning. Aan de westzijde van de poort is een gebouw opgericht voor de beheerder en opslag van materialen. Dit gebouw dateert van 1992-1993 en vormt een sterk contrast met de traditionele architectuur van de doodgraverwoning. De gebouwen verkeren in een goede staat van onderhoud. Na de verkoop van de doodgraverwoning is het pand van de begraafplaats afgescheiden door middel van een muur. Aansluitend bevindt zich een afgescheiden gebied voor opslag van afval, evenals een poort naar de Kerkhoflaan.

3.2 Basisstructuur en invulling grafvelden

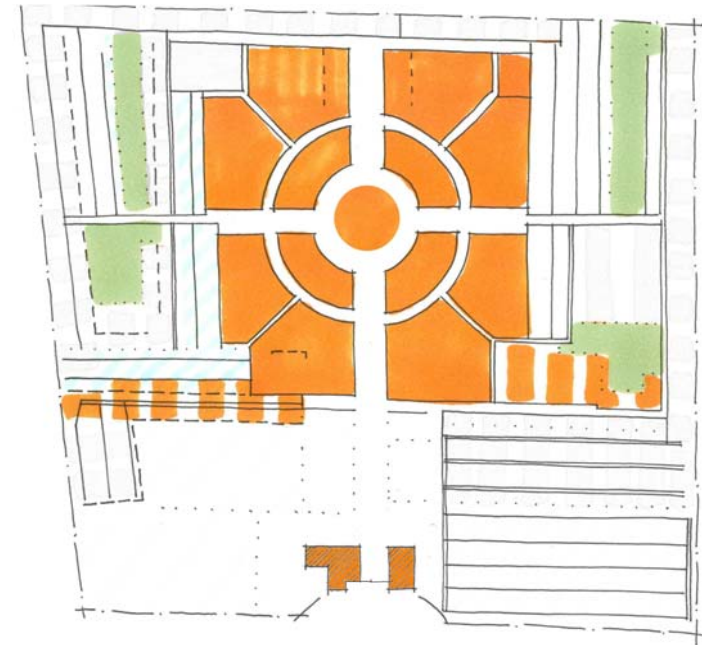
De oorspronkelijke basisstructuur van de grafvelden is alleen in de kernzone bewaard gebleven (koopgraven). De overige velden (huurgraven) zijn in de loop van de tijd vrijwel allemaal opnieuw uitgegeven en heringericht. De oudste velden om en nabij de calvarieberg bestaan uit vier begraafvakken, verdeeld in cirkelsegmenten. De randvelden A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C4, D1, D2, D3 en D4 zijn als specifieke vormelementen ontworpen. De grafplaatsen in velden A1, B1, C1 en D1 zijn sterk verschillende vormen. De begraafplaatsen in de velden aan de tweede ring A2, A3, B2, B3, C2, C5, D2, D4 liggen radiaal en aaneengesloten tegen het rondlopende pad en ondersteunen de beeldvorm. Door de verdeling van grafplaatsen en de resthoeken zijn radialen als vormelement herkenbaar. Incidentele open plaatsen en resthoeken geven de kernzone geen amorf karakter, omdat de grafelijkheid hoog is. Er is sprake van een abrupte overgang naar de grafvelden van jongere datum, zoals het nieuwe urnenveld in B4.

Afbeelding 41

In het oudste gedeelte van de begraafplaats, rondom de calvarieberg, is de grafelijkheid hoog. Dit levert een waardevol beeld op, zoals hier in vak C1.

De velden ten noordwesten van de as langs A3-A4-A6 en D2-D4-D6 worden gekenmerkt door een ophoging van het terrein en strakke deels uniforme opzet, typerend voor de jaren zeventig en later. De zone oostelijk langs de velden A6 en B7 is sterk verdicht en relatief grootschalig. Het gebied langs C6 en D5 en de velden D4 en D7 zijn deels geruimd en liggen momenteel voor het grootste deel leeg. Enkele velden vallen op door de standaard kruisvorm of platen op lage muurtjes in een buxus plantsoen. De velden zijn vormgegeven zonder specifieke randen. Hierdoor mist de routing en oriëntatie de helderheid van de oorspronkelijke opzet. De inrichting van de velden van jongere datum bestaat uit meerdere rechte opeenvolgende rijen, aangelegd op een stramien van rijen rug aan rug. De randzones zijn al naar gelang de beschikbare ruimten ingericht met rijen, aangelegd aan weerszijden van een voetpad.

Afbeelding 42 (links)

De vakken D4 en D7 zijn deels geruimd en liggen momenteel voor het grootste deel leeg. De velden zijn vormgegeven zonder specifieke randen. Hierdoor mist de routing en oriëntatie de helderheid van de oorspronkelijke opzet.

Afbeelding 43 (boven)

De oorspronkelijke basisstructuur van de grafvelden is vrijwel alleen in de kernzone bewaard gebleven (koopgraven). De overige velden (huurgraven) zijn in de loop van de tijd vrijwel allemaal opnieuw uitgegeven en heringericht, met uitzondering van enkele 'rafelranden'.

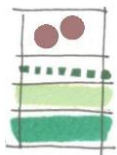
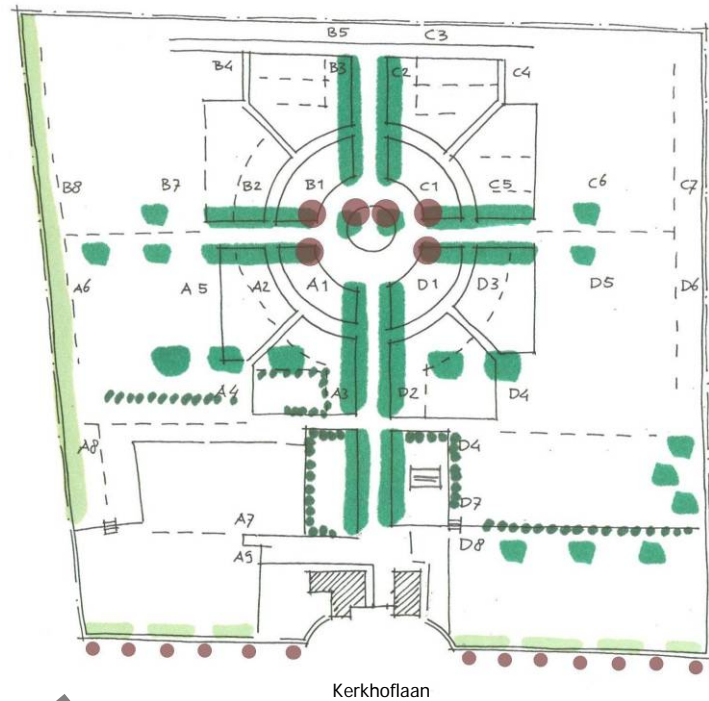
Afbeelding 44

Monumentale rode beuken uit 1909 bepalen de sfeer rondom de calvarieberg in het hart van de begraafplaats.

3.3 Groenstructuur

Voor zover bekend was er voor de begraafplaats in 1909 geen volledig beplantingsplan. Ter hoogte van de centrale calvarieberg, in de lijn van de dwarsas, werden tijdens de aanleg zes rode beuken geplant. Deze bomen, de oudste van de begraafplaats, zijn inmiddels uitgegroeid tot majestueuze exemplaren van ongeveer vijftien meter hoog die de calvarie overschaduwden. De hoofdas werd in een later stadium beplant met paardekastanjes (vóór de calvarie) en linden (achter de calvarie). Lindebomen kwamen ook langs de radiale paden links en rechts van de hoofdas. Langs de dwarsas werden esdoorns geplant, evenals enkele sparren en coniferen. Daarmee was het assenstelsel nagenoeg geheel beplant. Behalve de beplanting langs de assen kwam er een groene singel langs de paden aan de randen van de begraafplaats, evenwijdig aan de ommuring.

Met uitzondering van de beplanting langs de hoofdas en rondom de calvarieberg heeft het aanwezige groen op de begraafplaats momenteel een ongestructureerd karakter. Er staan relatief veel solitaire bomen die als restant zijn overgebleven van een verdwenen laan. De randbeplanting is vrijwel geheel verdwenen. Daarvoor in de plaats is aan de zijde van de Beukenstraat een rij coniferen geplant om inkijk vanuit de woningen tegen te gaan. Deze coniferen zijn van matige kwaliteit — uitval heeft op enkele plekken plaatsgevonden — waardoor de afscheiding erg rommelig oogt. Een dergelijke aanplant wordt eveneens aangetroffen langs de ommuring aan de Kerkhoflaan. Op de rand van het opgehoogde deel uit 1972, rechts naast de hoofdingang, staan enkele platanen die inmiddels zijn uitgegroeid tot behoorlijke exemplaren. Deze bomen zijn beeldondersteunend. Verder zijn er op de begraafplaats her en der haagstructuren aanwezig. In de velden links van de hoofdingang zijn dit taxushagen; restanten van grafkamers uit de jaren vijftig die inmiddels zijn geruimd. Ook het begraafterreintje van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid wordt door taxus omzoomd. Rechts van de ingang bevindt zich een fraaie beukenhaag als afscheiding tussen het gazon met urnenmuur en de velden D4 en D7. Op de plek van de ringsloot is aan de zijde van de Kerkhoflaan, tussen het trottoir en de begraafplaatsmuur, een groenstrook met rode beuken ingericht.

rode beuken, monumentale aanplant
 Hagen in lineaire structuur, restanten van kamerstructuur
 Aanplant van coniferen ter voorkoming van inkijk
 Oude laanstructuur of restanten daarvan: hoogwaardige aanplant

Afbeelding 45 (links) en **Afbeelding 46** (boven)
 Groenstructuur: de bomenrijen langs de assen zijn in tact gebleven. Verder is op de begraafplaats fragmentarisch groen aanwezig als overgebleven element van de oorspronkelijke groenstructuur. De luchtopname dateert van 1999.

Afbeelding 47a-d

Groenstructuren op verschillende plekken op de begraafplaats. Met de klok mee:

A Doorzicht tussen de vakken D2 en D3. Evenals de hoofdas en de dwarsas werden de radiale paden met bomen beplant. Hier werd gekozen voor linden. De bomen dragen bij aan het monumentale karakter van de zone rondom de calvarieberg.

B Op de begraafplaats zijn her en der haagstructuren aanwezig. Het begraafterrein van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid wordt door taxus in combinatie met buxus omzoomd.

C Rechts van de ingang bevindt zich een fraaie beukenhaag als afscheiding tussen het gazon met urnenmuur en de velden D4 en D7.

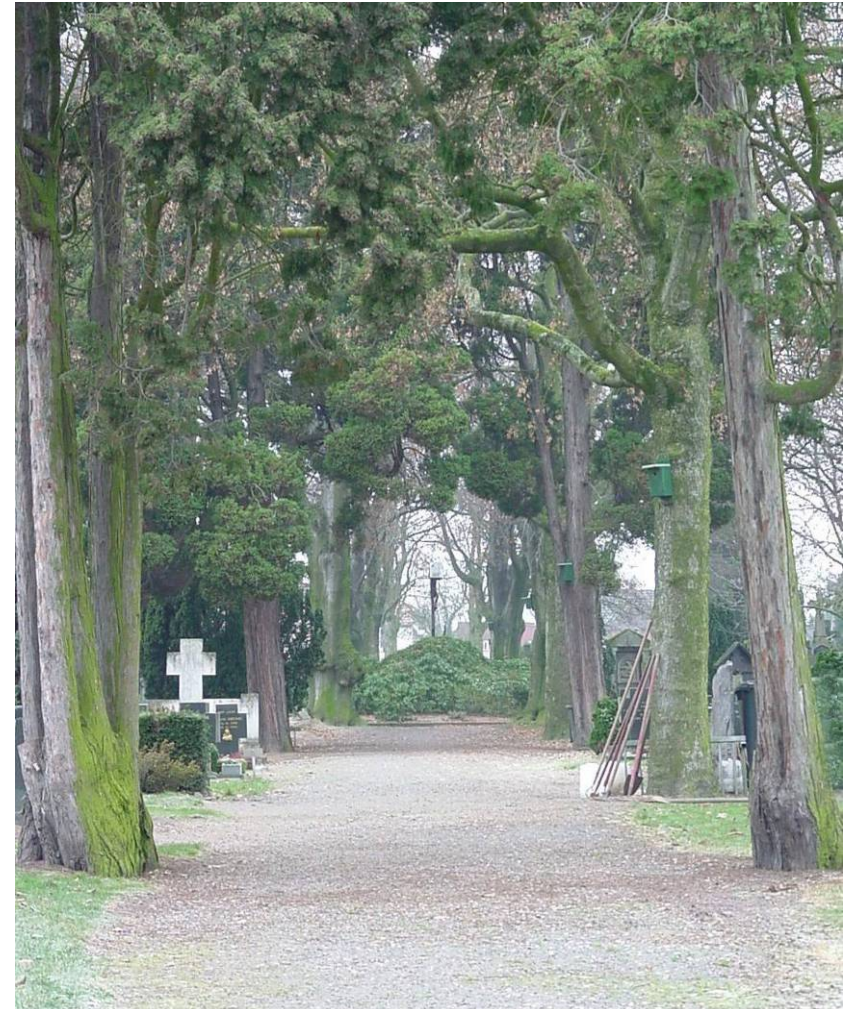
D Aan de zijde van de Beukenstraat is een rij coniferen geplant om inijk vanuit de woningen tegen te gaan. Deze coniferen zijn van matige kwaliteit.

3.4 Waardering groenstructuur

Het oorspronkelijke ontwerp van de hoofdas en de zone rondom de calvarieberg is nog in sterke mate herkenbaar. De grote bomen zorgen voor een zekere mate van intimiteit ten opzichte van de kale, geruimde velden buiten de kernzone. De beeldwerking en belevingswaarde van de kernzone zijn kwalitatief zeer waardevol en dienen bij ontwikkelingen als basis gehandhaafd te blijven of in hoge mate versterkt te worden. Daar waar uitval heeft plaatsgevonden, is het van belang dat de oorspronkelijke structuur wordt hersteld.

De indeling van velden rondom de kernzone mist structureel groen en heeft geen heldere opzet zoals in de kernzone, waardoor een onsamenhangend beeld ontstaat. De randzone geeft geen specifieke beslotenheid doordat schermgroen niet (meer) aanwezig is en de grafplaatsen tegen de muur aan liggen. De rij coniferen aan de zijde van de Beukenstraat is van inferieure kwaliteit en draagt niet bij aan een kwalitatief hoogwaardig beeld. Vanaf de velden rondom de kernzone is een onbelemmerd zicht op de rommelig ingerichte omgeving van de begraafplaats.

Afbeelding 48

De dwarsas is ter hoogte van de vakken B2 en A2 beplant met naaldbomen. Deze bomen zorgen voor een specifieke sfeer die afwijkt van de sfeer ter hoogte van de calvarieberg.

3.5 Huidige toestand van de grafmonumenten

Voor de grafmonumenten op de begraafplaats zijn verschillende materialen toegepast. Wat betreft de steensoorten is voornamelijk hardsteen. Verder komen gietijzeren en keramische grafmonumenten voor. Ook zijn metalen toegepast voor hekken, penanten en kettingen. Elk materiaal vergaat op zijn eigen manier. Onder invloed van de weersinvloeden corroderen metalen en verweert natuursteen. Keramische materialen en glasachtige materialen hebben een langere levensduur en zijn meestal nauwelijks aangetast. Evenals in Venlo komen grafmonumenten in keramiek veel voor. Dit houdt verband met de aanwezigheid van kunstkeramische ateliers in de regio in de eerste helft van de twintigste eeuw. Vooral de kunstzinnige monumenten zijn erg kwetsbaar.

Schade

Hardsteen — De schade bij de hardsteen is vrijwel overal hetzelfde, zij het dat niet ieder monument al even zeer aangetast is door de volgende fenomenen:

- Steken. Deze komen zowel in liggende als staande onderdelen voor. Steekvorming is een onvermijdelijk proces en het enige wat men ertegen kan doen is de steen opnieuw verbinden, door middel van mortel, doken en lijm of door het aanbrengen van roestvrijstalen (RVS) knelbanden.
- Brandlagen. Deze zorgen ervoor dat de steen als het ware afbladdert aan het oppervlak (brand) waardoor de steen zijn samenhang kan verliezen. Afgescheiden delen kan men verlijmen of men kan de steen repareren met reparatiemortel.
- Zuren. Inwerking van zuren op het oppervlak van de steen doen het aangebrachte reliëf, tekst of afbeelding, op het monument vervagen. Hier is eigenlijk niets aan te doen. Het ophakken van letters en het opschuren van stenen wordt sterk afgeraden omdat er telkens oorspronkelijk materiaal verloren gaat en de steen zijn oorspronkelijke uiterlijk op den duur verliest. Wanneer dat gebeurt, is de steen eigenlijk geen drager meer van cultuurhistorische waarde.
- Roest. Bij een grafmonument dat bestaat uit samengestelde delen kunnen roestende ijzeren doken door uitzetting het onderdeel uit elkaar drukken. Hierdoor vallen bijvoorbeeld penanten of hoger geplaatste delen uit elkaar met alle gevolgen van dien.

Afbeelding 49

Opvallend veel graftekens op de begraafplaats van Tegelen is uit keramiek vervaardigd. Deze categorie grafmonumenten is erg kwetsbaar.

Keramik — Op de Tegelse begraafplaats staat een aantal in roodbakkende klei uitgevoerde grafmonumenten. Hoewel keramische materialen over het algemeen een lange levensduur hebben en minder te lijden hebben van weersinvloeden, zijn graftekens uitgevoerd in klei erg kwetsbaar. Deze kwetsbaarheid is vooral van toepassing voor de uitstekende delen van in klei uitgevoerde plaquettes en tableaux. Neuzen, handen en vleugels van figuratieve voorstellingen breken snel af, evenals oren van decoratieve vazen en urnen.

Biodegradatie — Door de groei van bomen en struiken kunnen grafmonumenten ontzet raken en kunnen er scheuren ontstaan in het natuursteenwerk. Dit wordt ook wel biomechanische inwerking genoemd. Door de groei van bomen en struiken op de begraafplaats te begeleiden kan dergelijke schade voorkomen worden. Mossen en algen vormen niet direct een bedreiging voor het voortbestaan van een (graf)monument. Men kan zich bovendien afvragen of het zin heeft om mossen te verwijderen, wanneer men weet dat deze vrij snel weer op de steen zullen groeien. Zeker met de huidige aantallen bomen op het oudste deel van de begraafplaats. Deze zorgen immers voor schaduw waardoor mossen en algen meer kans krijgen.

Verzakkingen — Een andere mechanische oorzaak waardoor stenen beschadigd kunnen raken is verzakking. Dit hoeft op zich voor de stenen niet schadelijk te zijn. Het is eerder zelfs zo dat natuursteen onder de grond beter geconserveerd blijft. Het is alleen de vraag of het langzaam verdwijnen van zerken onder de grond een bijdrage levert aan de instandhouding van de begraafplaats. Stene die bijna onder het zand liggen blijven namelijk langer vochtig en raken daardoor sneller begroeid. Wanneer echter de verzakking onregelmatig optreedt, kan een steen scheuren of breken.³¹

³¹ Zie hiervoor ook in het hoofdstuk over de begraafplaats van Venlo paragraaf 3.10.

Afbeelding 50

Door de groei van bomen en struiken kunnen grafmonumenten ontzet raken en kunnen er scheuren ontstaan in het natuursteenwerk. In sommige gevallen levert dit een interessant en waardevol beeld op, zoals hier in Tegelen in vak A1.

Afbeelding 51

Entree tot de grafkelder van de familie Teeuwen (1930): rijksbeschermd monument.

3.6 Beschermd grafmonumenten

De begraafplaats van Tegelen is de enige van de vier begraafplaatsen in de gemeente Venlo waar een aantal grafmonumenten is aangewezen als beschermd monument ingevolge de Monumentenwet 1988. Hier volgt een overzicht van de vijf rijksbeschermd objecten.

Grafmonument van de familie Teeuwen, vak D1

Inleiding — Familiegraf Teeuwen, 1930, bestaande uit een betonnen grafkelder met een sobere bakstenen bovenbouw. Gerealiseerd naar een ontwerp van architect Jacq. Grubben te Blerick, in opdracht van voornoemde familie, welke bekend is als fabrikantenfamilie in de keramische industrie. Het familiegraf is gesitueerd aan het centrale pleintje in de aanleg van de begraafplaats aan de Kerkhoflaan, onmiddellijk rechts van de aansluiting van de hoofdlaan op voornoemd pleintje.

Omschrijving — Het familiegraf Teeuwen heeft een in hoofdvorm trapeziumvormige plattegrond. De ondergrondse grafkelder is uitgevoerd in beton, de bovenbouw in donker getinte, gesinterde baksteen van aanzienlijk formaat. Het muurwerk heeft een bovenafdekking in de vorm van rollagen. In het bakstenen muurwerk zijn rijkelijk rode keramische ornamenten aangebracht, met kruismotieven en Christusmonogram. De bakstenen bovenbouw kenmerkt zich door een symmetrische spiegeling ten opzichte van de middenas. De bakstenen bovenbouw bestaat uit een ommuring, waartegen aan de binnenzijde trapsgewijs in hoogte oplopende bloembakken zijn geplaatst. In de bloembakken zijn verschillende soorten coniferen en andere vaste planten geplaatst. Het grafveld voor de opbouw is voorzien van een padenstructuur bedekt met rood split. De licht gebogde, trapsgewijs oplopende bakstenen achterwand wordt bekroond door een zeshoekige betonsteen met mozaiek en Christushoofd, voorzien van twee tekstbanieren: Lieve Jezus/Barmhartigheid. Centraal in de achterwand van de bakstenen bovenbouw een dubbele rechthoekige ijzeren toegangsdeur naar de grafkelder, geplaatst onder een zware betonnen latei. De toegangsdeuren zijn voorzien van een opening in kruismotief dat aan de binnenzijde gespannen is met gaas. De grafkelder heeft een centrale middenruimte met een breedte van ca. 4 meter. Tegen de achterwand een centraal geplaatste trap,

met aan weerszijden vier nissen in elk van de drie verdiepingen. Aan de overzijde van de centrale middenruimte 14 nissen in elk van de drie verdiepingen. De constructies in de grafkelder zijn uitgevoerd in beton.

Waardering — Het familiegraf Teeuwen is van cultuurhistorische waarde en vertegenwoordigt algemeen belang als bijzondere funeraire uiting van het belang en de betrokkenheid van de familie Teeuwen bij de sociaal-economische ontwikkeling van Limburgse Maasvallei vanaf het derde kwart van de negentiende eeuw. De familie Teeuwen is de grondlegger van een aanzienlijke keramische industrie, die vanwege de specifieke bodemgesteldheid verbonden is aan de gemeente Tegelen. De architectuurhistorische waarden van het graf zijn bescheiden. De situering van het familiegraf aan het centrale plein van de begraafplaats, in de nabijheid van een aantal andere fabrikantengraven, onderstreept het belang van dit bouwwerk. Het familiegraf Teeuwen verkeert in gave staat. Tenslotte is bij deze vorm van funerair erfgoed sprake van een aanzienlijke typologische zeldzaamheidswaarde.³²

Grafmonument van de familie Cremers-Kurstjens

Inleiding — Familiegraf Cremers-Kurstjens, 1923. Het graf is gesitueerd onmiddellijk ter rechterzijde van de hoofdlaan in de aanleg van de begraafplaats, nabij het centrale pleintje.

Omschrijving — Het familiegraf Cremers-Kurstjens heeft een in hoofdvorm rechthoekige plattegrond en is in dwarsrichting op de hoofdlaan van de begraafplaats geprojecteerd. De ombouw van het graf is uitgevoerd in een klein formaat rode baksteen. De bakstenen die in het zicht vallen zijn voorzien van een gele glazuurlaag. Het monument is voorzien van een hoog opgetrokken achterwand. De blinde achterzijde van deze wand is opgetrokken in dezelfde rode baksteen, echter zonder glazuurlaag. Tegen de achterwand is verdiept een rood keramisch reliëf geplaatst met voorstellingen van een engel en een

overledene die zijn armen uitstrekt naar een Christusfiguur die de overledene zegent. Aan de bovenzijde van het reliëf de tekst "komt tot mij", aan de onderzijde "gezegenden mijns vaders". De achterwand wordt bekroond door een klein tympaan in rode keramiek, gedragen door een zware betonlatei. Op het bakstenen sokkel voor de achterwand, een rood keramisch tekstreliëf met het opschrift "Hier rusten de afgestorvenen der familie Karel Cremers Kurstjens". Aan weerszijden van de achterwand twee rode keramische klauwstukken, op de hoeken aan de achterzijde van de lage bakstenen ombouw twee duiven in keramiek. Aan de voorzijde van de bakstenen ombouw twee bakstenen kolommen met een rode keramische afdekking voorzien van een kruismotief. Aan de binnenzijde van de bakstenen ombouw, die aan de voorzijde een opening heeft, bevinden zich enkele lage bloembakken die gevuld zijn met vaste planten. Liggend voor de achterwand zijn nog vijf tekstplaten aangebracht, gevat in een bakstenen omranding. De rest van het veld is opgevuld met rode split en grind.

Waardering — Het familiegraf Cremers-Kurstjens is van cultuurhistorische waarde en vertegenwoordigt algemeen belang als bijzondere funeraire uiting van het belang en de betrokkenheid van deze familie bij de sociaal-economische ontwikkeling van de Limburgse Maasvallei vanaf het derde kwart van de negentiende eeuw en van Tegelen in het bijzonder. De architectuurhistorische waarden van het familiegraf zijn aanzienlijk vanwege de evident met de Tegelse industrie samenhangende materiaaltoepassing en de karakteristieke ornamentiek. De situering van het familiegraf aan de hoofdlaan, nabij het centrale plein van de begraafplaats en in de nabijheid van een aantal fabrikantengraven, onderstreept het belang van dit object. Het familiegraf Cremers-Kurstjens verkeert in gave staat. Tenslotte is bij deze vorm van funerair erfgoed sprake van een aanzienlijke typologische zeldzaamheidswaarde.³³

³² Objectendatabank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, objectnummer 524693.

³³ Objectendatabank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, objectnummer 524695.

Afbeelding 52

Familiegraf Cremers-Kurstjens (1923). Het graf is gesitueerd onmiddellijk ter rechterzijde van de hoofdas in de aanleg van de begraafplaats, nabij het centrale pleintje: rijksbeschermd monument.

Grafmonument van de familie Kurstjens, vak D2

Inleiding — Familiegraf J. Kurstjens, 1939. Opgericht in opdracht van de gelijknamige familie, welke bekend is als fabrikantenfamilie in de keramische industrie van Tegelen. Het graf is gesitueerd nabij het centrale pleintje in de aanleg van de begraafplaats aan de Kerkhoflaan.

Omschrijving — Het familiegraf Kurstjens heeft een in hoofdvorm trapeziumvormige plattegrond. Ombouw met een trapsgewijs oplopende en door een kruis bekroonde achterwand, geheel uitgevoerd in rood-geel genuanceerde baksteen van groot formaat. Metselwerk in kettingverband. Centraal aan de voorzijde een dubbel hekwerkje tussen twee kleine pijlers, voorzien van de tekst "requiescant in pace". Eveneens aan de voorzijde twee bakstenen hoekpijlers. Al deze pijlers hebben een keramische bekroning, voorzien van een kruismotief. De bakstenen ombouw, die aan de linkerzijde is vernieuwd, heeft aan de zijkanten nog de keramische bovenafdekking. De bakstenen hoekpijlers aan de achterzijde hebben geprofileerde, rode keramische kruismotieven. In de ruimte binnen de bakstenen ombouw zijn de ijzeren herdenkingsplaquettes van tal van bijgezette overledenen geplaatst. Deze ruimte is voorzien van rood split. Het aanzien van het graf wordt in hoge mate gedomineerd door de rode, figuratieve keramische reliëfs. Deze reliëfs betreffen een hoog verheven, op een troon zetelende aartsengel met grote vleugels, die met beide handen een gietijzeren klaroen draagt. Het geheel reikt bijna 4 meter in de lucht. Aan de voeten van deze aartsengel aan weerszijden een reliëf van in doeken gehulde liggende figuren: hoogstwaarschijnlijk de echtelieden Kurstjens-Cuypers. Onder beide gedaanten een tekstreliëf: "op den laatsten dag zal ik uit mijn graf verrijzen". De bakstenen sokkel, waarop het reliëf van de aartsengel is aangebracht, heeft een rood keramisch reliëf, voorzien van het opschrift "Jos. Kurstjens. Echtgen van Hendr. Cuypers. *14-4-1880 + 10-1-1939 Tegelen". Hieronder in rode keramische letters: "Rustplaats Fam. Jos. Kurstjens". Op het muurwerk van de trapsgewijs opgemetselde achterwand zijn rode keramische levensvlammen geplaatst. Aan weerszijden van de sokkel trapsgewijs uitgemetselde bloembakken. Aan de achterzijde ligt vermoedelijk de toegang tot de kelder die zich onder het monument bevindt.

Het aanzien van het graf wordt in hoge mate gedomineerd door de rode, figuratieve keramische reliëfs. Deze reliëfs betreffen een hoog verheven, op een troon zetelende aartsengel met grote vleugels, die met beide handen een gietijzeren schalmei draagt. Aan de voeten van deze aartsengel aan weerszijden een reliëf van in doeken gehulde gedaanten: hoogstwaarschijnlijk - de echtelieden Kurstjens-Cuypers. Onder beide gedaanten een tekstreliëf: "op den laatsten dag zal ik uit mijn graf verrijzen". De bakstenen sokkel, waarop het reliëf van de aartsengel is aangebracht, heeft een rood keramisch reliëf, voorzien van het opschrift "Jos. Kurstjens. Echtgen van Hendr. Cuypers. *14-4-1880 + 10-1-1939 Tegelen". Hieronder in rode keramische letters: "Rustplaats Fam. Jos. Kurstjens". Op het muurwerk van de trapsgewijs opgemetselde achterwand zijn rode keramische levensvlammen geplaatst. Aan weerszijden van de sokkel trapsgewijs uitgemetselde bloembakken.

Waardering — Het familiegraf Kurstjens is van cultuurhistorische waarde en vertegenwoordigt algemeen belang als bijzondere funeraire uiting van het belang en de betrokkenheid van de familie Kurstjens bij de sociaal-economische ontwikkeling van Limburgse Maasvallei vanaf het derde kwart van de negentiende eeuw. De familie Kurstjens is de grondlegger van een aanzienlijke keramische industrie, die vanwege de specifieke bodemgesteldheid verbonden is met Tegelen. De architectuurhistorische waarden van het familiegraf zijn aanzienlijk vanwege de evident met de keramische industrie samenhangende materiaaltoepassing en de karakteristieke vormgeving. De situering van het familiegraf nabij het centrale plein van de begraafplaats, in de nabijheid van een aantal andere fabrikantengraven, onderstreept het belang van dit object. Het familiegraf Kurstjens verkeert in redelijk gave staat. Tenslotte is bij deze vorm van funerair erfgoed sprake van een aanzienlijke typologische zeldzaamheids-waarde.³⁴

Afbeelding 53

Familiegraf (1939), opgericht in opdracht van de familie Kurstjens, welke bekend is als fabrikantenfamilie in de keramische industrie van Tegelen: rijksbeschermd monument.

³⁴ Objectendatabank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, objectnummer 524694.

Grafmonument van de familie Beckx de la Fai, vak B1

Inleiding — Familiegraf Beckx de la Fai, 1926. Het graf is gesitueerd aan het centrale pleintje in de aanleg van de begraafplaats en maakt deel uit van een aaneengesloten reeks graven, die voor het overige is uitgesloten van bescherming.

Omschrijving — Het familiegraf Beckx de la Fai heeft een trapeziumvormige plattegrond, met een licht gebogen achterwand. Het graf heeft een symmetrisch opgebouwde en in hardsteen uitgevoerde achterwand, samengesteld uit hoekkolommen, een middensokkel en tussenpilasters. De hiertussen geplaatste wandplaten zijn voorzien van diverse opschriften. Op de centrale sokkel, voorzien van de tekst "Rustplaats der Familie Beckx de la Fai" is een gietijzeren Heilig Hartbeeld geplaatst, op de hoekkolommen staan twee gietijzeren engelen. Aan de overige zijden wordt het graf omgeven door een hekwerk van decoratieve gietijzeren toortsen op hardstenen basementen, onderling verbonden door kettingen. De beide toortsen aan de voorzijde van het graf zijn verdwenen. Binnen dit hekwerk staan twee gietijzeren vazen op hardstenen voet.

Waardering — Het familiegraf Beckx de la Fai is van cultuurhistorische waarde en vertegenwoordigt algemeen belang als bijzondere funeraire uiting van het belang en de betrokkenheid van deze familie bij de sociaal-economische ontwikkeling van de Limburgse Maasvallei vanaf het derde kwart van de negentiende eeuw en van Tegelen in het bijzonder. De architectuurhistorische waarden van het familiegraf zijn aanzienlijk vanwege de evident met de Tegelse ijzerindustrie samenhangende materiaaltoepassing en de karakteristieke ornamentiek. De situering van het familiegraf aan de hoofdlaan, nabij het centrale plein van de begraafplaats en in de nabijheid van een aantal fabrikantengraven, onderstreept het belang van dit object. Het familiegraf Beckx de la Fai verkeert in een redelijk gave staat. Tenslotte is bij deze vorm van funerair erfgoed sprake van een aanzienlijke typologische zeldzaamheidswaarde.³⁵

Afbeelding 54

Familiegraf Beckx de la Fai (1926), met op de sokkel een gietijzeren H. Hartbeeld en twee engelen: rijksbeschermd monument.

³⁵ Objectendatabank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, objectnummer 524696.

Grafmonument van de familie Laumans-Gitmans, vak A3

Inleiding — Familiegraf C. Laumans-Gitmans, 1921. Het graf is gesitueerd ter linkerzijde van de hoofdlaan (vak 9) in de aanleg van de begraafplaats aan de Kerkhoflaan.

Omschrijving — Grafmonument in zachtrode tufsteen. Centraal geplaatst bronzen H.Hartbeeld in een licht getoogde nis. Tegen de achterwand van de nis een blauw mozaïek met een gouden kruismotief. In de sluitsteen van de nis het Alpha-Omega-monogram. Op de sokkel van het H.Hartbeeld een bronzen plaquette "Rustplaats der familie C. Laumans-Gitmans", op het muurwerk van de nis twee bronzen reliëfs. Aan weerszijden van deze nis twee lagere tufstenen zijpanelen - voorzien van diverse grafschriften - waarnaast hoekzuilen zijn geplaatst. Deze zuilen dragen een afdekking met bolornamenten. Op de sokkels voor de hoekzuilen twee kunststenen engelen. Afscheiding van tufstenen blokken, afgewisseld met korte pilasters voorzien van een decoratieve bovenafdekking. In het grafveld een vulling met rood split met voor de achterwand een bloembak. Het geheel wordt geflankeerd door een aantal coniferen.

Waardering — Het familiegraf Laumans-Gitmans is van cultuurhistorische waarde en vertegenwoordigt algemeen belang als bijzondere funeraire uiting van het belang en de betrokkenheid van deze familie bij de sociaal-economische ontwikkeling van de Limburgse Maasvallei vanaf het derde kwart van de negentiende eeuw en van Tegelen in het bijzonder. De architectuurhistorische waarden van het familiegraf zijn aanzienlijk vanwege de materiaaltoepassing en de karakteristieke vormgeving. De situering van het familiegraf aan de hoofdlaan van de begraafplaats onderstreept het belang van dit object. Het graf verkeert in gave staat. Tenslotte is bij deze vorm van funerair erfgoed sprake van een aanzienlijke typologische zeldzaamheidswaarde.³⁶

Afbeelding 55

Familiegraf Laumans-Gitmans (1921) in zachtrode tufsteen met H. Hartbeeld en twee engelen: rijksbeschermd monument.

³⁶ Objectendatabank Rijksdienst voor de Monumentenzorg, objectnummer 524697.

3.7 Historische stedenbouwkundige ontwikkelingen

Zoals al aangegeven in paragraaf 1 werd de begraafplaats tussen 1906 en 1909 aangelegd in het Smalenbroek, ver buiten de bebouwde kom van Tegelen. Dit drassige en vruchtbare gebied, met daarin het stroomdal van de Kruiserbeek, lag aan de rand van de domeinen van het Benedictinessenklooster de Oude Munt. Op het einde van de achttiende eeuw werd hier één van de eerste dakpannenfabrieken van Tegelen opgericht, de *pannensjop* van de compagnons Kamp en Houba.³⁷ Het was ook op de voormalige eigendommen van de familie Kamp waar de begraafplaats werd in het begin van de twintigste eeuw werd aangelegd.³⁸ In het deel van het Smalenbroek ten oosten van de spoorlijn, ten zuidoosten van de huidige begraafplaats, werd in de tweede helft van de negentiende eeuw de dakpannenfabriek van Jos. Kurstjens gebouwd.

In 1949 werd in het noordelijk deel van Tegelen de Sint Josephparochie opgericht. In deze nieuwe parochiewijk werd vanaf het begin van de jaren vijftig tot en met de jaren tachtig driftig gebouwd. Omstreeks 1960 kreeg de Kerkhoflaan zijn huidige aanzien. De Beukenstraat en omgeving waren vanaf eind jaren zestig volgebouwd. Aan de Koekoekstraat verrezen de eerste woningen al vanaf het begin van de jaren twintig. Hetzelfde gold voor de Broeklaan en de Mauritsstraat. Hoewel men in 1909 nog in de veronderstelling was dat in deze hoek van Tegelen niet gebouwd zou gaan worden, lag de begraafplaats nog geen halve eeuw later vrijwel geheel ingeklemd tussen de huizen en fabrieken.³⁹

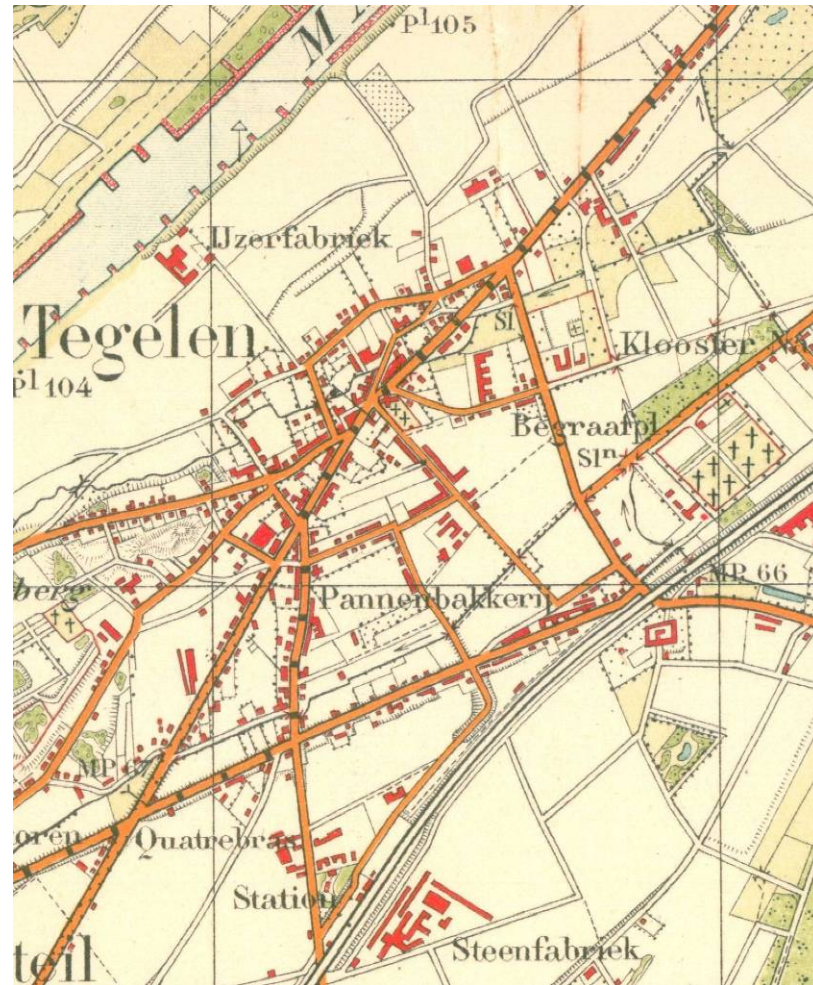
3.8 Huidige stedenbouwkundige context

De begraafplaats ligt momenteel midden in de bebouwde kom van Tegelen. De omliggende woningen met bijbehorende erven zijn letterlijk tegen de begraafplaats aangebouwd. Tussen de begraafplaats en de erven van de Koekoek-

³⁷ Volgens Th.W.J. Driessen, *Geschiedenis van Tegelen*, Steyl 1952.

³⁸ GA Venlo, arch.nr. 232, inv.nr. 1062.

³⁹ Roy Denessen, 'Tegula, Tieglon, Tegelen. Cultuurhistorische en stedenbouwkundige karakterschets van één van de oudste nederzettingen in Noord-Limburg', in: Koos Berghs (red.), *De geschiedenis van stad en streek*, Venlo 2001.

Abbeelding 56

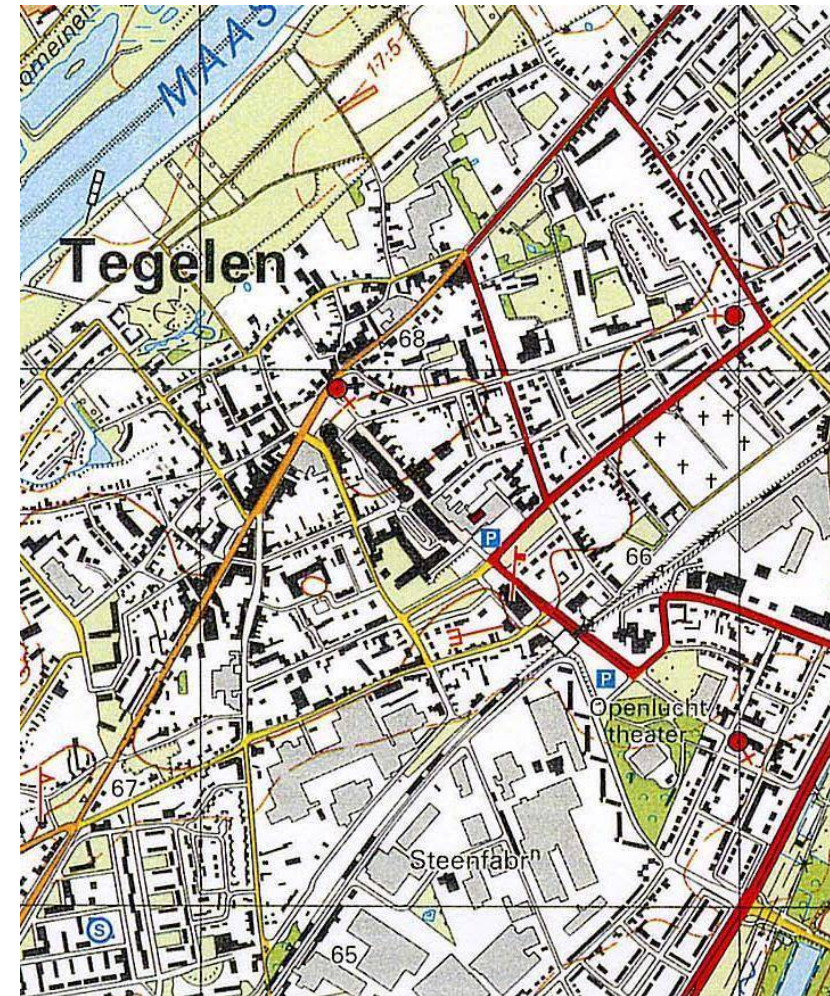
Tegelen in 1925. Het landschap rondom de begraafplaats wordt gedomineerd door kloosters, fabrieken en negentiende-eeuwse infrastructuur.

straat ligt de gemeentewerf Openbare Werken. De tuinen van de woningen aan de Beukenstraat grenzen aan de begraafplaats. Het terrein tussen de begraafplaats en de spoorlijn is een rommelige restruimte zonder duidelijke bestemming. Een gedeelte van het terrein is ingericht als crossbaan en een deel ligt braak. Verder loopt parallel aan de begraafplaatsmuur een zandpad: een geliefde uitlaatplek voor hondenbezitters. Het terrein is in de jaren zeventig gereserveerd voor een eventuele uitbreiding van de begraafplaats. De groot-schalige productiehallen van de dakpannenfabriek aan de oostkant van de spoorlijn liggen prominent in het zicht, vooral vanaf de begraafplaats. Dit levert op bepaalde delen van de begraafplaats een karakteristiek en 'typisch Tegels' beeld op. De met graffiti's bekladde fabrieksgebouwen geven echter ook een rommelig en verloederd effect.

Afbeelding 57

De dakpannenfabriek ligt prominent in het zicht. Dit levert op bepaalde delen van de begraafplaats een karakteristiek en 'typisch Tegels' beeld op.

Afbeelding 58

De begraafplaats ligt momenteel midden in de bebouwde kom van Tegelen. De woningen met bijbehorende erven zijn letterlijk tegen de begraafplaats aangebouwd.

4 Begraafplaats Tegelen: waardstelling en aanbevelingen

4.1 Analyse

Evenals Venlo kent de Tegelse begraafplaats sterke en zwakke punten als interne factoren en kansen en bedreigingen als externe factoren. Een overzicht:

Sterke punten zijn

- *Ontstaansgeschiedenis* — de oorspronkelijke aanleg, bestaande uit ommuring uit 1907, doodgraverwoning uit 1907 en hoofdpaden met boomaanplant uit 1909 is nog voor een belangrijk deel intact en herkenbaar.
- *Aanleg* — De aanleg betreft een centrale plaats met twee kruisen hoofdasen. Vanuit dit middelpunt is de begraafplaats ingedeeld in vier kwadranten: A, B, C en D. Deze primaire aanleg is nog intact.
- *Indeling* — door de historische klassenindeling wordt de hiërarchische structuur van de aanleg versterkt. De meest monumentale graven liggen rondom de calvarieberg en langs de hoofdas vanuit de entree. Deze categorie monumenten behoort mede tot de beeld dragers op de begraafplaats.
- *Entree* — De doodgraverwoning maakt in functionele zin geen deel meer uit van de begraafplaats. Het gebouw, thans particulier bewoond, is nog altijd een blikvanger en markeert de entree. Behoud is een pre.
- *Centrale plaats rondom calvarieberg* — binnen het concept van de hoofdasen neemt de cirkelvormige plaats met calvarieberg letterlijk een centrale positie in: de calvarie vormt het hart van de begraafplaats.
- *Groenstructuur* — behalve in het padenstelsel weerspiegelt de hiërarchische structuur van de begraafplaats zich ook in de monumentale boomaanplant. Van primair belang zijn de hoofdasen en radiale paden met kastanjes en linden en de centrale plaats met rode beuken.
- *Stedenbouwkundige situatie* — Tussen de compacte bebouwingsconcentraties in het centrumgebied van het verstedelijkte Tegelen bevindt zich

een aantal parkachtige kerngebieden met een hoogwaardig groen karakter, zoals het park rondom openluchttheater de Doolhof en de kloostertuin van de zusters Benedictinessen van de Oude Munt. De begraafplaats aan de Kerkhoflaan is ook een kwalitatief hoogwaardige, groene locatie.

Zwakke punten zijn

- *Aanleg* — Door het ruimen en opnieuw uitgeven van de velden met huurgraven rondom de kernzone, zonder daarbij de oorspronkelijke structuur als leidraad te nemen, is de oorspronkelijke, hoogwaardige aanleg voor een deel verdwenen.
- *Entree* — Het geasfalteerde hoofdpad vanaf de entree tot aan de calvarie doet afbreuk aan het historische karakter van de aanleg. Asphalt past niet in het vroeg twintigste-eeuwse beeld op dit deel van de begraafplaats.
- *Grafvelden* — De oorspronkelijke basisstructuur van de grafvelden is alleen in de kernzone bewaard gebleven (koopgraven). De overige velden (huurgraven) zijn in de loop van de tijd vrijwel allemaal opnieuw uitgegeven en heringericht, met uitzondering van enkele 'rafelranden'. De overgang tussen oude en nieuwe velden is nogal abrupt en onsaamhangend.
- *Groenstructuur* — Alleen langs de hoofdas en in de kernzone, rondom de calvarie, is sprake van hoogwaardig en waardevol groen. De overige aanplant op de begraafplaats heeft een ongestructureerd en rommelig karakter. Er staan relatief veel solitaire bomen die als restant zijn overgebleven van een verdwenen laan. De randbeplanting is bijna geheel verdwenen, met uitzondering van coniferenrijen langs de muur aan de Beukenstraat en langs de Kerkhoflaan. Deze aanplant van latere datum is benedenmaats te kwalificeren.
- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats is niet ingericht als verblijfsgebied. Er ontbreken (voldoende) zitbanken en er is geen duidelijke bezoekersinfo. De met graffiti bekladde fabrieksgebouwen achter de begraafplaats geven een rommelig en verloederd effect.

Mogelijke kansen zijn

- *Belevingswaarde* — De huidige, typische vroeg twintigste-eeuwse sfeer in het centrale deel van de begraafplaats handhaven en versterken.
- *Karakteristiek* — De karakteristiek van de afzonderlijke velden op de begraafplaats kan worden versterkt door de specifieke beeldkenmerken van de oude en jongere velden duidelijk te scheiden, bijvoorbeeld door middel van haagstructuren.
- *Ophoging van grafvelden* — De geplande en noodzakelijke ophoging van nieuwe uit te geven grafvelden benutten als vormgevend element.
- *Padenstructuur* — De oorspronkelijke padenstructuur is door de heruitgifte en pragmatische herinrichting van velden niet meer overal aanwezig. Het verdient aanbeveling de oorspronkelijke padenstructuur terug te brengen en als uitgangspunt te gebruiken voor nieuwe ontwikkelingen.
- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats inrichten als hoogwaardig verblijfsgebied. Items zijn onder andere het plaatsen van passend meubilair, wegwijzers en informatiepanelen met cultuurhistorische informatie over de begraafplaats. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan informatie over begraven personen uit Tegelen die van betekenis zijn geweest voor de geschiedenis van het dorp. In het kader van de zogenoemde *Tegularoute* langs het industriële erfgoed van Tegelen is al een aanzet gemaakt: aan één van de hekpijlers aan de ingang is een tekstbordje geplaatst met uitleg over enkele fabrikantengraven op deze begraafplaats.

Mogelijke bedreigingen zijn

- *Groenstructuur* — Momenteel is er geen informatie over de conditie van de oudere boombeplanting. Onderzoek zou kunnen uitwijzen dat vervanging op termijn noodzakelijk is. Het verdwijnen van lanen, maar ook van individuele bomen binnen de laanstructuren, heeft ingrijpende gevolgen voor de belevingswaarde op de begraafplaats. Het is daarom zaak een plan voor de continuïteit van het hoogwaardige groen op te stellen.

Fabrikantengraven*Algemene begraafplaats*

Fabrikantenfamilies die behoorden tot de bovenlaag van de Tegelse bevolking lieten in het verleden vaak monumentale graven aanleggen. Deze graven weerspiegelen de industriële welvaart van het dorp. Niet voor niets werden ze veelal in keramiek of gietijzer uitgevoerd. De opmerkelijkste bouwwerken bevinden zich bij de calvarieberg. Zoals de grafkelder van de familie Teeuwen uit 1930, ontworpen door de architect Jacq. Grubben, en de kolossale ornamenten op het familiegraf van Jos. Kurstjens uit 1939. Dit laatste graf is ontworpen door de keramist Piet Peters. Andere graven van voorname families zijn die van Laumans, De Rijk, Russel, Lengs en Beckx-de la Fai. Ook de architect Caspar Franssen, tot ver buiten Limburg bekend om zijn ontwerpen van woonhuizen, kloosters en neogotische kerken, ligt op dit kerkhof. Deze algemene begraafplaats werd in 1909 aangelegd.

Afbeelding 59

Tekstbordje Tegularoute bij de ingang van de begraafplaats

- *Onzorgvuldige restauraties* — In de kernzone rondom de Calvarieberg liggen vrijwel uitsluitend koopgraven, vaak met een zeer monumentaal karakter. Een aantal graven is de afgelopen jaren door de desbetreffende families 'verrestaureerd' of in sommige gevallen geheel vernieuwd. Hierbij zijn materialen toegepast, waaronder gepolijst marmer, die niet in dit deel van de begraafplaats thuishoren en als beeldverstorend aangemerkt kunnen worden.
- *Waardevolle graven* — Enkele waardevolle gedenktekens worden door ruiming bedreigd, waaronder twee zeer kunstzinnige, in keramiek uitgevoerde monumenten in vak D4.
- *Schade* — Een aantal grafmonumenten verkeert in slechte bouwkundige staat. Het risico bestaat dat graftekens onherstelbaar beschadigd raken en op den duur verdwijnen.

4.2 Cultuurhistorische waarden

Ten aanzien van de cultuurhistorie op de begraafplaats van Tegelen kan onderscheid worden gemaakt in rode waarden (doodgraverwoning, ommuring), groene waarden (boomaanplant, groenstructuur) en grijze waarden (grafmonumenten). Daarnaast spelen individuele graven een rol, omdat er op de begraafplaats inwoners van Tegelen liggen begraven die een rol hebben gespeeld in de geschiedenis van het dorp tussen het begin van de negentiende eeuw en nu.

Rode waarden

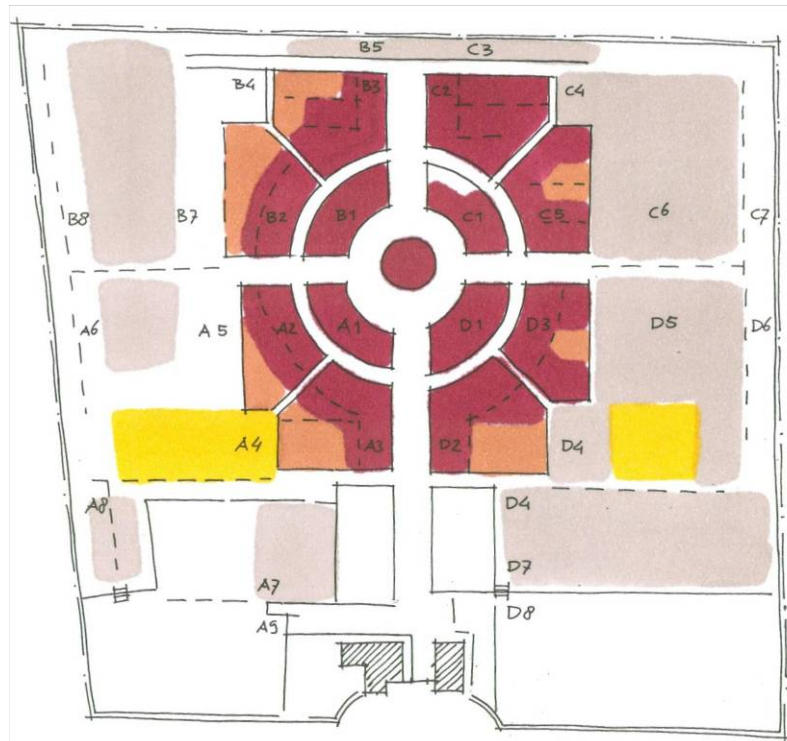
De doodgraverwoning met toegangspoort uit 1907 is cultuurhistorisch waardevol. Het bouwwerk is van belang vanwege de typologie (poort, beheerderwoning en lijkenhuis) en de vorm (sobere baksteenarchitectuur met versieringen in het metselwerk). Het is voorts van cultuurhistorisch belang als bijzondere en gave uitdrukking van de twintigste-eeuwse funeraire cultuur. Het object bezit een hoge ensemblewaarde vanwege de prominente ligging en als functioneel complexonderdeel in de totale aanleg van de begraafplaats. Behalve de doodgraverwoning met toegangspoort is de ommuring aan alle vier de zijden van belang.

Groene waarden

Een belangrijk beeldbepalend structurelement van de begraafplaats van Tegelen is de boomaanplant langs de hoofdas en in de kernzone om en nabij de calvarieberg. Deze aanplant is van cultuurhistorisch belang als uiting van de funeraire cultuur in het begin van de twintigste eeuw, evenals vanwege de tuinarchitectonische elementen zoals de aanleg en de dendrologische kwaliteit van de beplanting. De groenstructuur langs de hoofdas en in de kernzone is gaaf bewaard gebleven. Het waardevolle groen vormt een bindend element met de overige grijze en rode waarden.

Afbeelding 60

Grijze cultuurhistorische waarden: waardering van de afzonderlijke vakken.

- Waardevolle randen: gave samenstelling monumentale graven
- Hoogwaardig veld: gaaf beeld en gave samenstelling
- Incidentele waarden: matig gave samenstelling
- Veld met her en der een enkel waardevol incident
- Regulier terrein met indifferente waarden
- Open veld, niet of nauwelijks meer in gebruik

Grijze waarden

De waardevolle grafmonumenten op de Tegelse begraafplaats concentreren zich vooral rondom de calvarieberg. In dit deel van de begraafplaats werden vanaf 1909 kavels uitgegeven voor de aanleg van familiegrafplaatsen met grafrechten voor onbepaalde tijd. De plaatselijke fabrikantenfamilies, de bovenlaag van de bevolking, richtten hier grote en imposante monumenten op. Ook kregen de pastoors van Tegelen een plek aan de voet van de calvarie.

Een aantal grafmonumenten is vervaardigd uit typische materialen uit de Tegelse industrie (keramiek, verblendsteen en metaal), zoals het deels in klei uitgevoerde monument van de familie Kurstjens en de gietijzeren beelden op het gedenkteken van de familie Beckx-de la Fai (zie paragraaf beschermde grafmonumenten). Deze categorie graftekens vertelt iets over de sociaal-economische geschiedenis van de regio in het algemeen en van Tegelen in het bijzonder. Ook kunstzinnig uitgevoerde graftekens komen op de Tegelse begraafplaats opvallend veel voor. Onder andere keramist Piet Peters heeft verschillende gedenktekens vervaardigd. Ook is er een aantal monumenten met mozaïekvoorstellingen van lokale kunstenaars. Over het algemeen voeren staande hardstenen monumenten met kruisbekroning de boventoon. De grafelijkheid is relatief hoog, waardoor ook de graftekens dicht op elkaar staan. Dit levert een karakteristiek en waardevol beeld op. Afbeelding 60 geeft in dit verband de aandachtspunten weer.

Behalve de hoogwaardige samenstelling van de velden rondom de calvarieberg spelen ook intrinsieke waarden op graftekenniveau een belangrijke rol. Zoals aangestipt in paragraaf 3.6 is een vijftal grafmonumenten van rijkswege beschermd. Maar er zijn er meer die de moeite waard zijn. Het betreft hier graven die vanwege uitvoering, vormgeving, symboliek of persoon in lokaal of regionaal perspectief van belang zijn. Zo ligt op de Tegelse begraafplaats Caspar Franssen (1860-1932) begraven; architect uit de school van P.J.H. Cuypers en ontwerper van talloze woonhuizen, kloosters en neogotische kerken in Limburg en Brabant. Om dergelijke graven te traceren is een inventarisatie op objectniveau zoals in Venlo noodzakelijk.

Afbeelding 61

Grijze waarden: graf van architect Caspar J.H. Franssen (1860-1932), werkzaam en overleden in Roermond maar geboren en begraven in Tegelen (vak C2).

4.3 Advies voor beheer en behoud

De begraafplaats van Tegelen is een waardevolle begraafplaats met een zeer duidelijke streekeigen identiteit. De kern wordt gevormd door de vakken rondom de calvarie. Deze kernzone kan worden gezien als uitgangspunt en leidraad voor cultuurhistorisch beheer en behoud in de toekomst. De navolgende paragraaf gaat hier verder op in.

Ontwikkelingsvisie Plaatsen van Rust, 2002

De visie 'Plaatsen van Rust' uit 2002 bevat voor de Tegelse begraafplaats een ontwerpvoorstel, een voorstel voor toekomstig gebruik en een gefaseerd realisatieplan voor de periode 2002-2031.⁴⁰ Vanwege de grondwaterstand is het noodzakelijk om de grafpercelen bij hergebruik 40 centimeter op te hogen. Daarbij zal de hoogte van de paden en de lanen gehandhaafd blijven. Verder is het voorstel gedaan om een ontsluitingsroute aan te leggen, zodat een duidelijke structuur en perceelindeling zal ontstaan. Door ophoging van de grafpercelen zal de muur om de begraafplaats minder als scherm gaan functioneren. Om een gesloten karakter te waarborgen is aanplant voorgesteld van verspreid staande grote bomen in de randen. Verder zal een aantal plekken worden ingericht als urnenveld. De rand aan de achterzijde van de begraafplaats zal worden ingericht als strooiveld. Tussen 2004 en 2031 zullen de velden rondom de kernzone ondergronds worden geruimd.

Effecten voor de cultuurhistorische waarden

De in de ontwikkelingsvisie voorgestelde ontsluitingsroute valt samen met de oorspronkelijke, thans voor een deel verdwenen padenstructuur op de begraafplaats. Volgens de visie zullen in de kernzone, daar waar de familie- en koopgraven zich bevinden, geen ruimingwerkzaamheden gaan plaatsvinden. In dit deel van de begraafplaats zijn de cultuurhistorische waarden het hoogst.

⁴⁰ Gemeente Venlo, *Plaatsen van Rust. Ontwikkelingsvisie voor de vier Algemene begraafplaatsen van de gemeente Venlo*. Nota opgesteld door Bureau G46 Maashees in samenwerking met de afdelingen SBBOR, BLSO en SBIBG. Venlo/Maashees december 2002.

Het in de ontwikkelingsvisie voorgestelde beplantingsplan, waarbij bestaande hoogwaardige bomenrijen langs de hoofdassen gehandhaafd blijven, een groenscherm zal worden aangebracht aan de rand van de begraafplaats en hagen de structuur van de velden zullen gaan ondersteunen, sluit zeer goed aan bij de oorspronkelijke uitgangspunten van de begraafplaats uit 1909. Al met al kan worden vastgesteld dat de voorgestelde ingrepen een positieve uitwerking zullen voor de cultuurhistorische waarden op de begraafplaats. Zorgvuldige uitwerking van de voorgestelde urnenvelden op de hoeken van de waardevolle kernzone is echter een aandachtspunt, gezien de nogal pragmatische aanleg van het al gerealiseerde veld in vak B4-B7.

Afbeelding 62

Enkele waardevolle gedenktekens worden door ruiming bedreigd, waaronder deze twee kunstzinnige, in keramiek uitgevoerde monumenten van keramist Piet Peters in vak D4.

Verantwoord omgaan met funerair erfgoed

In de vakken in de kernzone rondom de calvarieberg zou gestreefd kunnen worden naar behoud en conservering van de bestaande inrichting. Dat houdt in dat graftekens op de oorspronkelijke plek gehandhaafd blijven, dan wel herplaatst worden in een samenhang die recht doet aan de oorspronkelijke karakteristiek. De graven in de kernzone zijn uitgegeven als koopgraven met grafrechten voor onbepaalde tijd. Dat houdt in dat de nabestaanden van de personen die ter plaats begraven liggen rechten kunnen doen blijven gelden op de verkochte grafplaatsen.⁴¹ Hierdoor is de kans klein dat graven geruimd gaan worden. Er is echter wel een risico dat gedenktekens worden vervangen omdat ze in een slechte bouwtechnische conditie verkeren. Een dergelijke actie heeft onder andere al plaatsgehad in vak A1, waar een oorspronkelijk hardstenen gedenkteken is vervangen door een detonerend glanzend kruis van gepolijst marmer.

Ook buiten de waardevolle kernzone bevinden zich her en der nog hoogwaardige gedenktekens. De twee in keramiek uitgevoerde exemplaren in vak D4 (afbeelding 62) zijn al genoemd. Het desbetreffende vak is inde ontwikkelingsvisie in de toekomst bestemd als urnenveld. Dat houdt in dat bestaande graven en gedenktekens letterlijk het veld moeten ruimen. Waardevolle gedenktekens, zoals de genoemde keramische grafmonumenten, komen voor herplaatsing in de kernzone in aanmerking. Dit is mogelijk nadat de grafrechten zijn vervallen en de rechthebbenden afstand hebben gedaan van het gedenkteken. Ook is hergebruik van dergelijke grafmonumenten een optie. Over het hoe en wat van hergebruik van bestaande gedenktekens wordt verwezen naar paragraaf 4.3 in het hoofdstuk over de Venlose begraafplaats.

⁴¹ De begraafplaatsverordening van 12 maart 1909 geeft onder artikel 3 aan: *'Koopgraven geven recht tot het begraven in een bepaalde grafruimte voor onbepaalde tijd'*. Zie hiervoor: GA Venlo arch.nr. 232, inv.nr. 1053.

Afbeelding 63

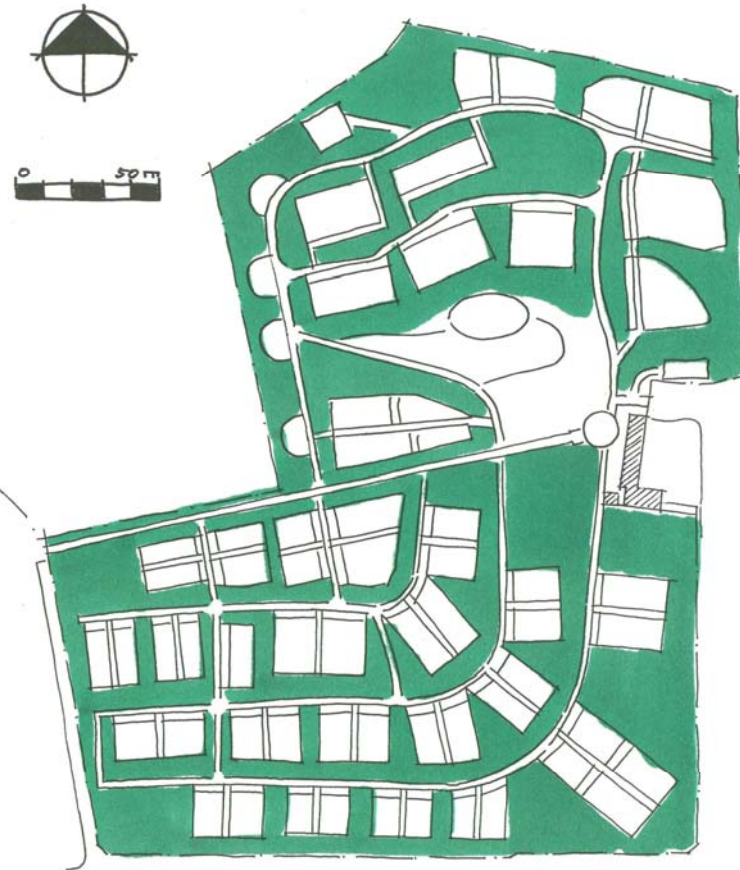
Een aantal grafmonumenten is vervaardigd uit typische materialen uit de Tegelse industrie, waaronder verblendsteen. Deze categorie graftekens vertelt iets over de sociaal-economische geschiedenis van het dorp. Ook kunstzinnig uitgevoerde graftekens komen voor, zoals dit monument met een mozaïekvoorstelling.

Potentieel gemeentelijk beschermd complex

Ook voor de Tegelse begraafplaats is het te overwegen om de kernzone, zoals aangegeven op de cultuurhistorische waardenkaart (afbeelding 60), aan te wijzen als beschermd complex ingevolge de gemeentelijke monumentenverordening. De complexbescherming zou betrekking moeten hebben op de onderdelen parkaanleg, poortgebouw met ommuring en een reeks individuele grafmonumenten. Ten aanzien van de individuele grafmonumenten zouden aanwijzingscriteria opgesteld moeten worden, met daaraan gekoppeld een inventarisatie op grafniveau.

Afbeelding 64
Ligging Algemene begraafplaats Blerickse Bergen

Afbeelding 65
Structuur begraafplaats Blerickse Bergen.

3 Blerick

Algemene Begraafplaats Blerickse Bergen

De begraafplaats van Blerick uit 1959 is de jongste van de vier algemene begraafplaatsen in de gemeente Venlo. De aanleg is relatief jong en in het kader van cultuurhistorie niet zo sterk van belang als de oudere begraafplaatsen van Venlo en Tegelen. De opzet van dit hoofdstuk, als aanvulling op de beschrijving in de ontwikkelingsvisie 'Plaatsen van Rust', is daarom bondig.⁴²

1 Ontstaansgeschiedenis

De Blerickse dodenakker lag aanvankelijk naast en onder de huidige Antoniuskerk aan de Antoniuslaan. Ook de overledenen van Hout-Blerick en Boekend werden tot ver in de twintigste eeuw op het Blerickse kerkhof begraven. In 1935 kreeg Hout-Blerick een eigen kerkhof naast de parochiekerk, terwijl de kern Boekend in 1947 aan de Bakheideweg een eigen begraafplaats kreeg. Ook de Lambertusparochie beschikte vanaf 1934 over een eigen kerkhofje aan de Van Stockhemstraat. In 1959 werd de grote gemeentelijke begraafplaats aan de Berickse Bergenweg op de grens met de gemeente Maasbree in gebruik genomen. Hier worden sindsdien de overledenen uit heel Blerick begraven. De kerkhoven van Hout-Blerick en Boekend bleven in gebruik.⁴³

⁴² Gemeente Venlo, *Plaatsen van Rust. Ontwikkelingsvisie voor de vier Algemene begraafplaatsen van de gemeente Venlo*. Nota opgesteld door Bureau G46 Maashees in samenwerking met de afdelingen SBBOR, BLSO en SBIBG. Venlo/Maashees december 2002, 25-33.

⁴³ Blericklopedie: encyclopedie voor Blerick/ samenst.: Adri Gorissen en Ragdy van der Hoek/ [ill.: J. van Enckevort ... et al.].

2 Karakteristiek

De Blerickse begraafplaats grenst aan de noord- en westzijde aan het bosgebied 'Blerickse Bergen' en aan de noordzijde aan een open akkerlandschap. Het terrein is als bosperceel ingericht met compacte begraafvelden als open plekken temidden van de dichte begroeiing. Het gebied draagt het karakter van een natuurlijk gebied met slingerende paden die de afzonderlijke grafvelden met elkaar verbinden en ontsluiten. Hoewel sprake is van een omvangrijke begraafplaats, is de sfeer intiem door de beperkte maat van grafvelden tussen de hoogopgaande boomranden. Deze bomen zijn tien tot vijftien meter hoog.

De omheining van de begraafplaats wordt thans gevormd door een open hekwerk met een groene gordel en een poortgebouw met entree de aan de Grote Blerickse Bergenweg. De begraafplaats wordt in twee helften gedeeld door een centrale as vanaf het poortgebouw, gelegen aan de Grote Blerickse Bergenweg. De zuidelijke zone, het oudste deel van de begraafplaats, bestaat hoofdzakelijk uit velden met begraafplaatsen in sterk bosachtig gebied. De zone noordelijk van de hoofd-as is een recente uitbreiding en bevat urnenvelden, een kinderbegraafplaats, de islamitische begraafplaats. Midden in dit deel is een uitstrooiveld ingericht: hier is de begraafplaats relatief open van structuur.

Afbeelding 66

Begraafplaats Blerickse Bergen: Het terrein bestaat uit een bosgebied met kleine begraafvelden tussen bosgordels met verspreide solitaire bomen (Luchtopname 1999).

Afbeelding 67

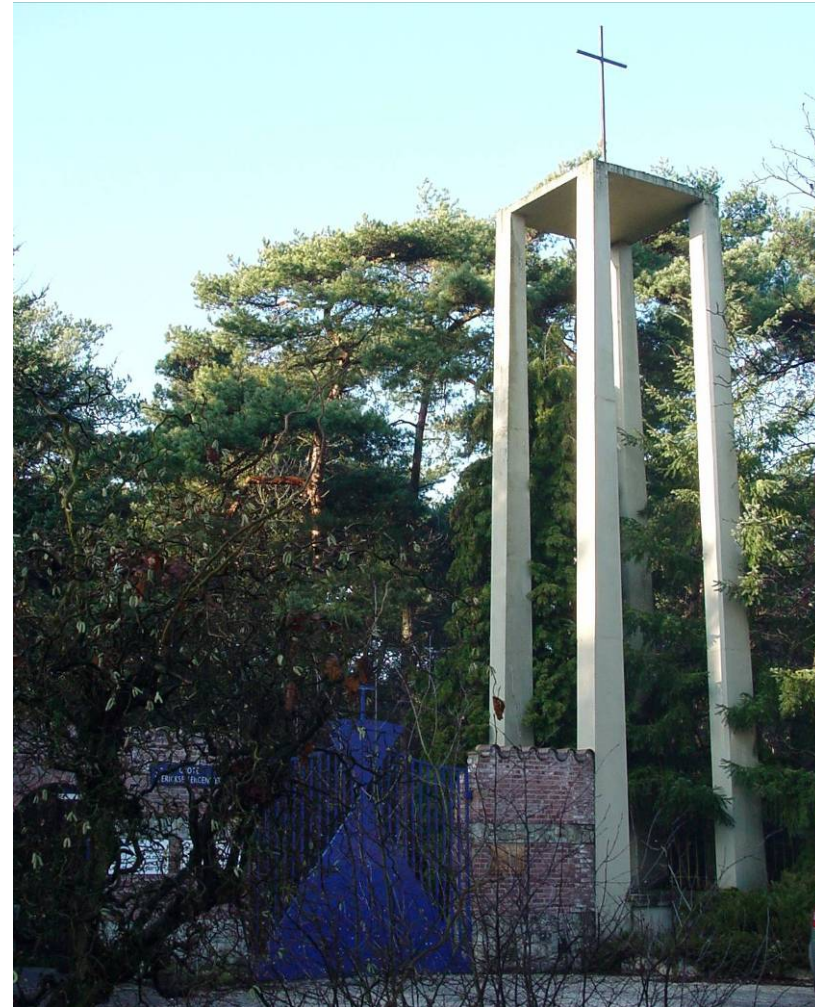
De beheerderwoning nabij de ingang van de begraafplaats aan de Grote Blerickse Bergeweg is opgetrokken in typische jaren vijftig architectuur: naorlogs bouwen. De gevelwand rechts naast de woning is vormgegeven als een raster van opengewerkte betonblokken, met glas gevat in een betonnen raamwerk.

3 Huidige situatie

3.1 Entree

Aansluitend op toegangspoort is een muur geplaatst die het voorterrein afbakt. Deze wand sluit aan op een aula ruimte en op de beheerderwoning. De muur bestaat uit metselwerk op een plint en een speklag van natuursteen blokken afgedekt met keramische holle pannen. De architectuur van aula en beheerderwoning kan getypeerd worden als naoorlogs bouwen, een typische jaren vijftig bouwtrant. Bijzonder karakteristiek is de open betonconstructie van de vrijstaande toren met kruis die direct naast de hoofdingang geplaatst is. De beheerderwoning bestaat uit twee bouwlagen met een lessenaarsdak met bitumen dakbedekking. De plint van het bouwwerk en de twee speklagen bestaan uit een grof verband van natuursteen blokken met daartussen het wit geschilderde metselwerk draagt. In de gevel komen nog twee speklagen van dezelfde natuursteen blokken voor. Karakteristieke zijn slanke stalen kozijnen gezet in uitkragende betonnen raambanden.

De aula bestaat uit één bouwlaag met een plat dak. De gevelwand aan de buitenzijde van het terrein is vormgegeven als een raster van opengewerkte betonblokken met glas gevat in een betonnen raamwerk. Het hekwerk bij het poortgebouw is sober en typerend voor een christelijke begraafplaats. Op het terrein is een afzonderlijk hekwerk opgenomen ter afscheiding van de islamitische begraafplaats.

Abbeelding 68

Bijzonder karakteristiek is de open betonconstructie van de vrijstaande toren met kruis die direct naast de hoofdingang aan de Grote Blerickse Bergenweg geplaatst is.

Afbeelding 69a-d

Rondom de entree. Met de klok mee:

A Aansluitend op toegangspoort is een muur geplaatst die het voorterrein afbakt. Deze muur bestaat uit metselwerk op een plint en een speklaag van natuursteen blokken afgedekt met keramische holle pannen.

B De toegangspoort heeft een versiering in de vorm van een zandloper, bekroond met een kruis.

C De aula naast de hoofdingang is een éénlaags gebouw in typische jaren vijftig architectuur met platte afdekking, natuurstenen plint en uitkragende betonnen raambanden met stalen kozijnen.

D Op het terrein is een afzonderlijk hekwerk opgenomen voor de islamitische begraafplaats. De gekozen vormgeving is traditioneel.

3.2 Structuur en invulling grafvelden

De velden zijn vormgegeven als open plaatsen in het bos zonder specifieke randen, zodat het gebied deel lijkt uit te maken van de omringende bosachtige omgeving. De inrichting van de velden bestaat uit meerdere rechte rijen, aangelegd op een stramien van rijen rug aan rug. De breedte van de begraafplaatsen is relatief smal. De vorm van de grafstenen bestaat grotendeels uit een standaard vorm van een kruis deels afwisselend in kleur van de steen (wit, grijs, donkergrijs en zwart). In de oudste velden zijn de kruisen vervaardigd uit hardsteen in een archaische vormgeving. De laatste decennia is de standaardvorm minder toegepast. De stenen in de grafvelden vanaf de jaren zeventig hebben over het algemeen geabstraheerde kruisvormen en rechthoekige stelen. In de jongste velden komen gedenktekens in afwisselende vorm en materialisatie voor. Evenals op de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen is gebeurd zijn in Blerick urnenvelden aangelegd. De in totaal vier velden liggen als half-ronde cirkels langs het slingerende hoofdpad rechts van de centrale as.

3.3 Groenstructuur

De begraafplaats heeft een natuurlijk karakter. De aanleg is een bosperceel met nauwelijks aangelegd groen. Het aanwezige groen bestaat uit middelhoge bomen in sterk verspreide bosachtige plaatsing. Onderbegroeiing ontbreekt met uitzondering langs de paden en in de randzone als afscherming. In het noordelijk deel ter hoogte van de urnenvelden is het groen meer open. Hier bevinden zich grasvelden. De hoofdas is verhard met asphalt, terwijl de overige secundaire paden zijn verhard met grind of niet zijn verhard. De paden tussen de velden zijn qua vormgeving en dimensie niet specifiek vormgegeven. Routing en oriëntatie zijn gekoppeld aan de slingerpaden.

Afbeelding 70

Het aanwezige groen bestaat uit middelhoge bomen, tien tot vijftien meter hoog, in sterk verspreide bosachtige plaatsing.

Abbeelding 71a-d

De velden zijn vormgegeven als open plaatsen in het bos zonder specifieke randen, zodat het gebied deel lijkt uit te maken van de omringende bosachtige omgeving. Met de klok mee in chronologische volgorde:

A In de oudste velden links van de centrale as zijn de gedenktekens uitgevoerd in de vorm van klassieke hardstenen kruisen met inscriptie.

B De velden uit de jaren zeventig en tachtig kennen relatief veel dubbelgraven met uniforme marmeren kruisen en steles.

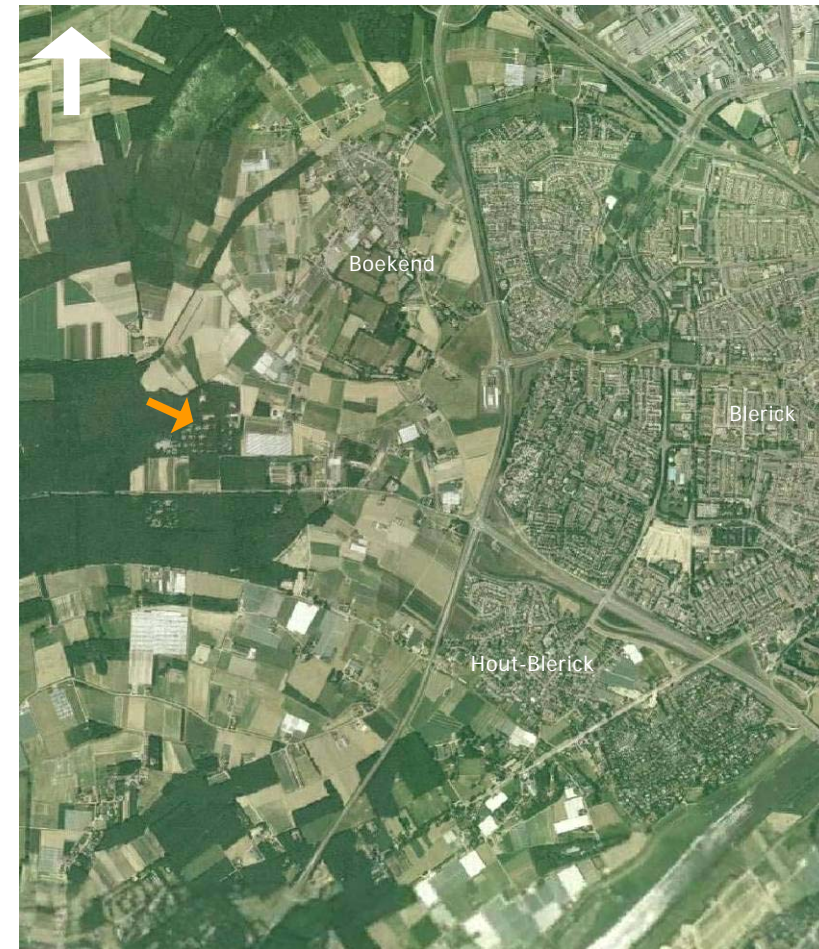
C In de jongste velden komen gedenktekens in afwisselende vorm en materialisatie voor.

D Evenals op de begraafplaatsen van Venlo en Tegelen zijn in Blerick urnenvelden aangelegd: hier als halfronde cirkels langs een slingerend bospad.

3.4 Stedenbouwkundige situatie

De begraafplaats Blerickse Bergen ligt ver buiten de bebouwde kom van Blerick, ten zuidwesten van de kern Boekend nabij de provinciale weg N275. De aanleg wordt begrensd door de Grote Blerickse Bergenweg, de Kockerseweg en het Dennewegske. De begraafplaats ligt aan de buitenbocht van een Pleistoocene Maasmeander, Koelbroek genoemd. In de oksel van deze Maasmeander is de kern Boekend gesitueerd. De directe omgeving kan worden gekarakteriseerd als een kleinschalig kampenlandschap met verspreid liggende agrarische complexen. Aan de westzijde van de begraafplaats liggen de gebouwen van het crematorium.

Ontwikkelingen in de omgeving van de begraafplaats zijn niet binnen afzienbare tijd te verwachten. De aanleg is relatief jong en heeft in gebruiksmogelijkheden nog voldoende potentie. Een nieuwe uitbreiding is niet in ontwikkeling omdat het terrein voorziet in velden die nog niet aangelegd zijn.⁴⁴

Afbeelding 72

De begraafplaats ligt aan de buitenbocht van een Pleistocene Maasmeander, Koelbroek genoemd. In de oksel van deze Maasmeander is de kern Boekend gesitueerd. De directe omgeving kan worden gekarakteriseerd als een kleinschalig kampenlandschap met verspreid liggende agrarische complexen.

⁴⁴ Zie hiervoor: Gemeente Venlo, *Plaatsen van Rust. Ontwikkelingsvisie voor de vier Algemene begraafplaatsen van de gemeente Venlo*. Nota opgesteld door Bureau G46 Maashees in samenwerking met de afdelingen SBBOR, BLSO en SBIBG. Venlo/Maashees december 2002, 29.

4 Begraafplaats Blerick: waardestelling en aanbevelingen

4.1 Analyse

Aan de hand van een sterktezwakteanalyse kunnen als interne factoren de sterke punten en zwakke punten van de begraafplaats worden opgesomd. Bovendien kunnen als externe factoren de kansen en bedreigingen worden gegeven. Hier volgt een overzicht:

Sterke punten zijn

- *Karakteristiek* — Het natuurlijke karakter: bosperceel met compacte begraafvelden als open plekken temidden van de dichte begroeiing. Het gebied draagt het karakter van een natuurlijk gebied met slingerende paden die de afzonderlijke grafvelden met elkaar verbinden en ontsluiten.
- *Beslotenheid* — Hoewel sprake is van een omvangrijke begraafplaats, is de sfeer intiem door de beperkte maat van grafvelden tussen de hoogopgaande boomranden. Het concept is helder en de beeldvorm is goed herkenbaar.
- *Entree* — De begraafplaats heeft een representatieve entree aan de Blerickse Bergenweg met hoogwaardige architectuur, bestaande uit behuizing, vrijstaande toren, aula en ommuring.
- *Ecologie* — De begraafplaats maakt deel uit van het bosgebied Blerickse Bergen, dat op zijn beurt weer deel uitmaakt van de ecologische hoofdstructuur van Venlo. Er is sprake van een kwalitatief hoogwaardige inbedding in het landschap.

De zwakke punten zijn

- *Karakteristiek* — De centrale as is een belangrijk structurelement op de begraafplaats. De as begint ter hoogte van de representatieve entree en eindigt bij een gegalvaniseerd hek: de achteringang. Vanuit de hoofdingang vormt dit hek een onderbreking in de zichtlijn richting het landschap buiten de begraafplaats. Het hek heeft geen kwalitatief hoogwaardige uitstraling

Afbeelding 73

De centrale as is een belangrijk structurelement op de begraafplaats. De as heeft als blikvanger een gegalvaniseerd hek ter hoogte van de achteringang.

- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats is een aantrekkelijk verblijfsgebied, maar is niet als zodanig ingericht. Er ontbreken (voldoende) zitbanken en er is geen duidelijke bezoekersinfo.

Mogelijke kansen zijn

- *Kwaliteit* — De begraafplaats is een kwalitatief hoogwaardige aanleg waarin een typische visie uit de jaren vijftig en zestig doorklinkt. De uitgangspunten van deze visie zijn waardevol kunnen en leidraad dienen voor nieuwe ontwikkelingen.

- *Ecologie* — De ecologische waarden kunnen optimaal worden benut. Het parkachtige karakter kan worden versterkt.

Mogelijk bedreigingen zijn

- *Groenstructuur* — Voor achterstallig onderhoud van het bosgebied zal gewaakt moeten worden.
- *Ruiming* — Door de voorgestelde ruiming, zoals omschreven in de ontwikkelingsvisie 'Plaatsen van Rust', zullen vanaf 2008 grafvelden worden geruimd uit de periode van aanleg van de begraafplaats. De vorm van de graftekens in deze velden bestaat grotendeels uit een standaard kruis, vervaardigd uit hardsteen in een archaische vormgeving. Het verdwijnen van deze velden houdt in dat ook specifieke beeldkenmerken op de begraafplaats gaan verdwijnen.

4.2 Cultuurhistorische waarden en advies

De relatief jonge begraafplaats heeft nog geen cultuurhistorische waarden en monumentale graven zoals het geval is in Venlo en Tegelen. De begraafplaats Blerick is wel te zien als een gave en goed herkenbare, hoogwaardige structuur met een karakteristieke belevingswaarde. Deze belevingswaarde is te zien als de belangrijkste basis voor ontwikkelingen en het versterken van de beschreven kwaliteiten kan gezien worden als de belangrijkste leidraad voor verbeteringen en onderhoudsplannen. Waardevol zijn de bouwwerken nabij de ingang aan de Grote Blerickse Bergenweg, opgetrokken in een modernistische vormtaal. Het naoorlogse bouwen wordt gekenmerkt door een zakelijk verband tussen vorm, plattegrond, constructie en materiaalgebruik. De moderne architectuur heeft een functionele uitstraling met vrije plattegronden, heldere en zichtbare (beton)constructies, platte daken en transparante gevels met een vrije indeling en prefab-elementen.⁴⁵

⁴⁵ Zie voor naoorlogs bouwen: L. van Meijel, *Waardestelling Mariaweide*, onderzoeksrapport Stoa (Stedenbouw Openbare Ruimte Architectuur) in opdracht van de gemeente Venlo, Ede 2004.

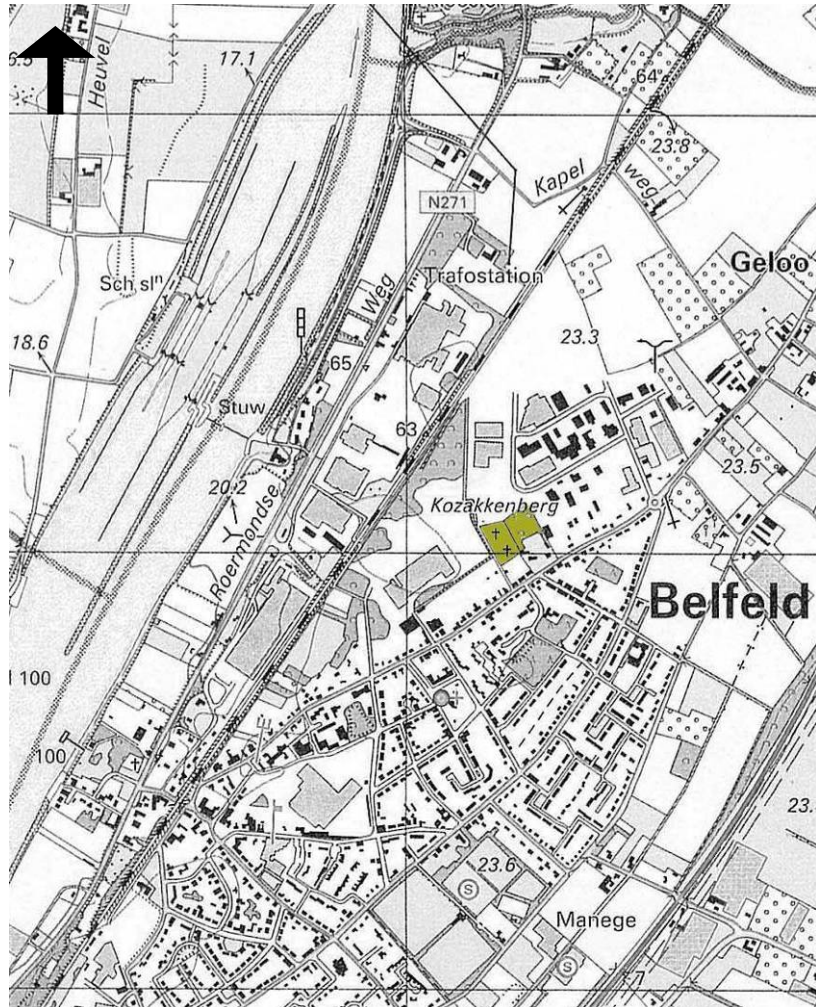
Afbeelding 74

De vorm van de graftekens in de oudste velden bestaat grotendeels uit een standaard kruis, vervaardigd uit hardsteen in een archaische vormgeving. Het verdwijnen van deze velden door ruimingwerkzaamheden vanaf 2008 houdt in dat ook specifieke beeldkenmerken op de begraafplaats gaan verdwijnen.

Afbeelding 75

Waardevol zijn de bouwwerken nabij de ingang aan de Grote Blerickse Bergenweg, opgetrokken in een modernistische vormtaal. Het naoorlogse bouwen wordt gekenmerkt door een zakelijk verband tussen vorm, plattegrond, constructie en materiaalgebruik. De moderne architectuur heeft een functionele uitstraling met vrije plattegronden, heldere en zichtbare (beton)constructies, platte daken en transparante gevels met een vrije indeling en prefab-elementen

Afbeelding 76
Ligging Algemene begraafplaats Belfeld

Afbeelding 77
Structuur begraafplaats Belfeld

4 Belfeld

Algemene Begraafplaats Kerkberg

Voor de begraafplaats van Belfeld geldt hetzelfde als die van Blerick: de aanleg is relatief jong en in het kader van cultuurhistorie niet zo sterk van belang als de oudere begraafplaatsen van Venlo en Tegelen. De opzet van dit hoofdstuk komt overeen met het hoofdstuk over de Blerickse begraafplaats. Ontstaansgeschiedenis, karakteristiek, huidige situatie, groenstructuur en de waardering met aanbevelingen komen achtereenvolgens aan de orde.

1 Ontstaansgeschiedenis

Zoals onder andere in Tegelen en Blerick lag ook oudste het parochiekerkhof van Belfeld midden in het dorp bij de kerk.⁴⁶ De historische dorpskern van Belfeld lag tot ongeveer 1920 tussen de Maas en de spoorlijn Venlo-Roermond. De oude parochiekerk werd in de Tweede Wereldoorlog verwoest. Na de oorlog werd de kerk niet meer op dezelfde plek herbouwd, maar verplaatst naar een nieuw dorpscentrum aan de oostkant van de spoorlijn. In 1951 uitte het kerkbestuur van Belfeld de wens om rondom de nieuwe kerk tevens een nieuw parochiekerkhof aan te leggen. Het gemeentebestuur voelde echter niets voor dit plan en wilde een nieuwe gemeentelijke begraafplaats gaan aanleggen op de Kerkberg, op enkele honderden meters afstand van de nieuwe kerk. Na enig getouwtrek werd in het najaar van 1952 de knoop doorgehakt. Er zou een

⁴⁶ Zie hiervoor: Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal, Kerkbestuur Sint Urbanusparochie Belfeld, *Een kerkhof zonder kerk. Cultuurhistorische analyse van het oude kerkhof aan de Urbanusstraat te Belfeld. Voorstel voor behoud en Herstel*. Belfeld 2003.

nieuwe begraafplaats komen op de Kerkberg aan de noordkant van de Schoolstraat.⁴⁷

Aanvankelijk was het de bedoeling om het oude kerkhof aan de Urbanusstraat aan de gemeente in eigendom overgedragen. De nieuwe begraafplaats, met een totale oppervlakte van 53 are en 35 centiare, kwam medio 1955 gereed. Voor het ontwerp en het groeninrichtingsplan tekende architect Th. van Keulen uit Venlo. De begraafplaats kreeg een rechthoekige vorm, met een afgeschuinde westzijde. De ingang kwam te liggen aan de zuidoostzijde. In de noordoosthoek was een lijkenhuis gepland. Het ontwerp voor de nieuwe begraafplaats voorzag in 12 dubbele grafkelders, 40 enkele graven, 284 eigen graven en 475 algemene graven. De begraafplaats is onlangs aan de noordzijde uitgebreid, waardoor de capaciteit is vergroot.

De kosten voor de aanleg in 1955, inclusief de afrastering van betonpalen met prikkeldraad en verharding van de grindpaden, bedroegen 11.300 gulden. Het maken van de toegangspoort werd gegund aan het plaatselijke aannemersbedrijf Gebroeders op het Veld. De bouw van het lijkenhuisje — al in 1954 door Van Keulen ontworpen — werd in januari 1955 gegund aan de Gebroeders Baeten uit Venlo voor 1.100 gulden. In het voorjaar van 1955 was alles gereed. De inzegening door pastoor Stevens van de Urbanusparochie vond plaats op 26 juni 1955. Daarbij werd een eenvoudig houten kruis centraal op de begraafplaats geplaatst. Vanaf dat moment was het oude parochiekerkhof aan de Rijksweg officieel gesloten.⁴⁸ De beheersverordening voor de nieuwe begraafplaats werd door de gemeenteraad van Belfeld vastgesteld op 17 februari 1955. Op 22 augustus 1974 werd deze verordening aangepast.⁴⁹

⁴⁷ GA Venlo, arch.nr. 265, Secretarie van de Gemeente Belfeld II, 1938-1969, inv.nr. 2636.

⁴⁸ GA Venlo, arch.nr. 265, Secretarie van de Gemeente Belfeld II, 1938-1969, inv.nr. 2639. Zie ook vorige noot.

⁴⁹ GA Venlo, arch.nr. 265, Secretarie van de Gemeente Belfeld II, 1938-1969, inv.nr. 2637.

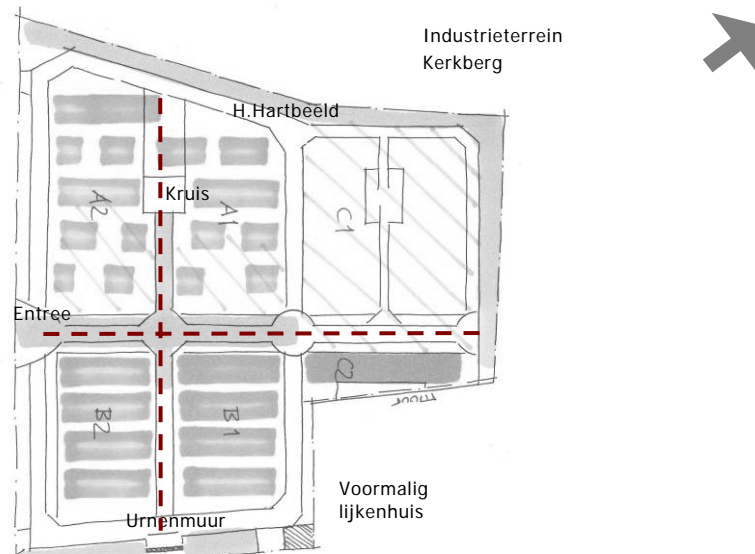
Afbeelding 78

Lijkenhuisje op de begraafplaats van Belfeld, uitgevoerd volgens een alleraardigst ontwerp uit 1954 van de Venlose architect Th. van Keulen.

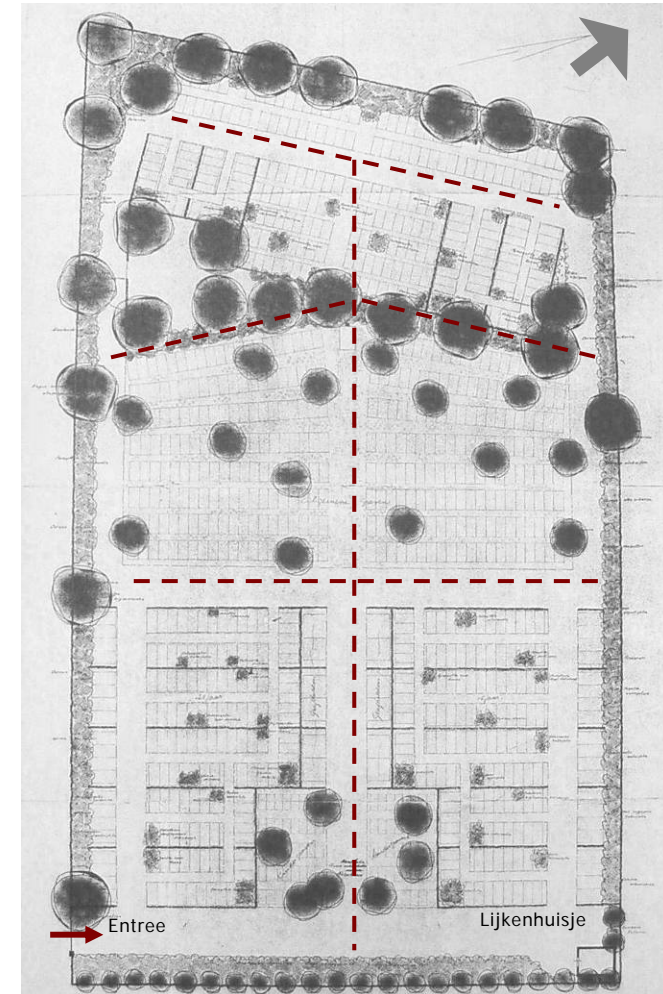
2 Karakteristiek

Het terrein bestaat thans uit meerdere rechthoekige blokkenpatronen met kleinere begraafvelden. De as over de toegangsweg loopt recht het terrein op en wordt door de hoofdas en dwarspaden met een ondergeschikte vormgeving verder ingedeeld. Het gebied oogt zeer open en mist een beslotenheid van een omringende groene structuur. Hierdoor is er geen overgang van de begraafplaats naar het omliggend gebied. Aan de oostzijde liggen de achtertuinen van de woningen aan de Schoolstraat en aan de noord- en westzijde bevinden zich bedrijfsloodsen van het industrieterrein Kerkberg-Geloërveld. De bedrijfsloodsen liggen tegen de terreingrens aan. De begraafplaats wordt in twee helften gedeeld door een centrale toegangsweg met laanbomen vanaf de centrale in-

gang, gelegen aan de Kerkhofweg. De rechthoekige velden met begraafplaatsen zijn afhankelijk van de aanlegperiode sterk uniform uitgevoerd. Het noordelijk veld C1 ligt nog grotendeels open en de randzone C2 is recent in gebruik genomen. De paden tussen de velden zijn qua inrichting en dimensie niet specifiek vormgegeven. De uitwerking wijkt sterk af van het ontwerpplan en mist de karakteristieke indeling en bestratingpatronen. Typerende elementen zijn de urnenmuur, het lijkenhuis en de heuvel met het kruis van het verzamelgraf. Op het terrein staan verschillende grote solitaire bomen. Tussen veld B1 en B2 is een kleinschalige laanbeplanting. Structureel groen ontbreekt. In 1999 werd op de begraafplaats het oorlogsmonument met H. Hartbeeld, afkomstig elders uit Belfeld, geplaatst.

Afbeelding 79
Huidige opzet en indeling van de begraafplaats van Belfeld.

Afbeelding 80
Oorspronkelijk ontwerp met groeninrichtingsplan van Th. van Keulen, d.d. 5 april 1955. Herkomst: GA Venlo, arch.nr. 265, inv.nr. 2637.

3 Huidige situatie

3.1 Grafvelden

Bij de aanleg van de begraafplaats werd geen poortgebouw opgericht. Er kwam een eenvoudige ingang in de zuidoosthoek. De urnenmuur is in de as tussen de velden A1-B1 en A2-B2 tegen de terreingrens geplaatst. In de noordoosthoek ligt het voormalige lijkenhuis (1954) met een zithoekje van twee banken. Het hekwerk bij de ingangspartij is utilitair (draadwerk en standaard metalen hekken) en transparant. Alleen bij de noordelijke oostgrens bij veld C2 is een muur als begrenzing opgericht. Typierend voor de aanlegperiode (medio jaren vijftig) is een sterk uniforme opzet nagestreefd in de inrichting van de velden en de vormgeving van de grafstenen. De inrichting van de velden bestaat uit meerdere rechte rijen, aangelegd op een stramien van rijen kop aan voet. De vorm van de grafstenen bestaat grotendeels uit een standaard vorm van een kruis. De vorm van de gedenktekens was voorschrijf conform de beheersverordening van 30 augustus 1957. In 1969 is de kruisvorm opnieuw vastgesteld.⁵⁰

3.2 Groenstructuur

De omheining wordt thans gevormd door een hekwerk met een minimale groene inrichting en een open hekwerk aan de Kerkhofweg. Het aanwezige groen bestaat uit lage bomen in sterk verspreide plaatsing en een aangelegde laan op de as tussen A1-B1 en A2-B2. De bomen zijn relatief klein, vijf tot tien meter hoog, met incidentele kleinere bomen willekeurig geplaatst in de velden. De terreingrens wordt omzoomd met groen maar dit biedt geen sterke ruimtelijke werking of afscherming. Het groen is te klein van maat en ondergeschikt van structuur. De bebouwing die vlak naast het hekwerk staat en het hekwerk zelf is overal zichtbaar en beïnvloedt in sterke mate de belevingswaarde. De hoofdweg is verhard met klinkerbestrating en de overige secundaire paden zijn verhard met grind. Bewegwijzering is niet aanwezig.

Afbeelding 81 en 82

Foto boven: oorspronkelijk stonden op de huurgraven voor tien jaar houten kruisen, die naderhand door stenen exemplaren zijn vervangen. Foto beneden: de kruisvorm van de oudste graven op de begraafplaats werd in 1969 opnieuw vastgesteld.

⁵⁰ GA Venlo, arch.nr. 265, Secretarie van de Gemeente Belfeld II, 1938-1969, inv.nr. 2637.

Afbeelding 83a-d

Met de klok mee:

A Oostelijk deel van de begraafplaats, nabij de oude ingang. In dit deel is vanaf 1955 begraven.

B De toegangspoort van de nieuwe, centraal gelegen ingangspartij.

C Bedrijventerrein Kerkberg-Geloërveld grenst tegen de terreingrens van de begraafplaats aan

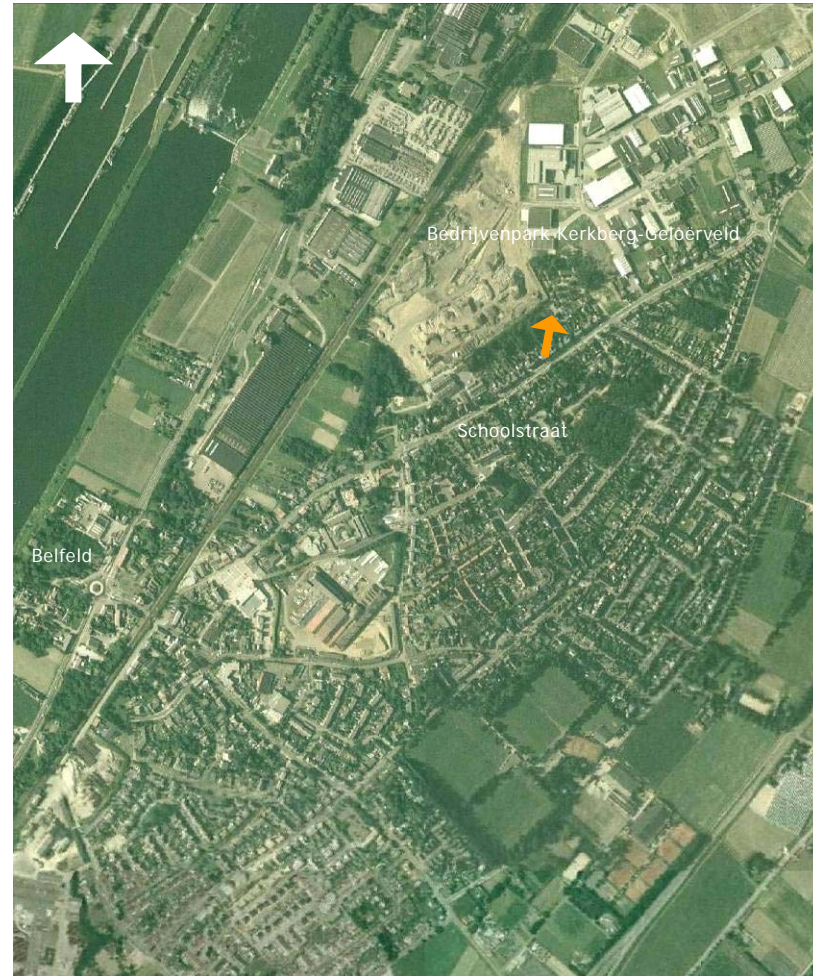
D De begraafplaats van Belfeld, vóór de ingebruikname van het uitgebreide gedeelte. De begraafplaats wekt een groene indruk. De foto laat zien dat recent kaalslag heeft plaatsgevonden (opname 1999).

3.3 Stedenbouwkundige situatie

De begraafplaats Belfeld ligt ten noorden aan de rand van de bebouwde kom van Belfeld tussen het bedrijventerrein aan de spoorlijn en de Schoolstraat. De begraafplaats wordt begrensd door Kerkhofweg, achterkanten van de woningen aan de Schoolstraat en het bedrijventerrein Kerkberg-Geloërveld. De begraafplaats wordt ontsloten vanaf de Kerkhofweg en is gesitueerd achter de bebouwing aan de Schoolstraat waar ook een parkeerterrein is. De randstroken langs de terreingrenzen vormen geen sterke visuele afscherming naar het randgebied erbuiten. De begraafplaats is relatief recent van aanleg en heeft in gebruiksmogelijkheden nog voldoende potentie. Een uitbreiding is niet in ontwikkeling.⁵¹

Het gebied ligt sterk geïsoleerd van zijn omgeving door de situering aan de doodlopende weg en de omgeving van de grootschalige bedrijfsloodsen, achtertuinen van woningen en de groenwal aan de Kerkhofweg. Verbindingen met de omgeving zijn beperkt en in hoofdzaak georiënteerd op de toegang aan de Kerkhofweg. Het schermgroen verleent het gebied nagenoeg geen mate van intimiteit ten opzichte van de omringende bebouwing.

⁵¹ Zie hiervoor: Gemeente Venlo, *Plaatsen van Rust. Ontwikkelingsvisie voor de vier Algemene begraafplaatsen van de gemeente Venlo*. Nota opgesteld door Bureau G46 Maashees in samenwerking met de afdelingen SBBOR, BLSO en SBIBG. Venlo/Maashees december 2002, 35-43.

Afbeelding 84

De Belfeldse begraafplaats ligt ingeklemd tussen de bebouwing van de Schoolstraat en het bedrijventerrein Kerkberg-Geloërveld.

4 Begraafplaats Belfeld: waardestelling en aanbevelingen

4.1 Analyse

Aan de hand van een sterktezaktestaanlyse kunnen als interne factoren de sterke punten en zwakke punten van de begraafplaats worden opgesomd. Bovendien kunnen als externe factoren de kansen en bedreigingen worden gegeven. Hier volgt een overzicht:

Sterke punten zijn

- *Aanleg* — De herkenbare beeldvorm en het kleinschalige karakter.
- *Groenstructuur* — Ondanks het ontbreken van structurele beplanting kent de begraafplaats een aantal hoogwaardige bomen met een sterke zegingskracht, zoals paardekastanjes en rode beuken.
- *Kleinschalige elementen* — De begraafplaats kent een aantal kleinschalige elementen, zoals het lijkenhuisje en het H. Hartbeeld, die het terrein aankleden en bijdragen aan de sfeer.

De zwakke punten zijn

- *Groenstructuur* — Het zeer open karakter van de randbeplanting. Het ontbreken van structurele beplanting die beeldondersteunend werkt. Ontbrekende onderbegroeiing in diverse zones langs de omheining.
- *Verblijfsfunctie* — De begraafplaats is geen aantrekkelijk verblijfsgebied. Er ontbreken (voldoende) zitbanken en er is geen duidelijke bezoekersinfo.
- *Ligging* — De directe nabijheid van grootschalige bedrijfsgebouwen, waarop onbelemmerd zicht is, draagt niet bij aan de sfeer op de begraafplaats.

Mogelijke kansen zijn

- *Aanleg* — De nog aanwezige jaren vijftig-sfeer handhaven en als uitgangspunt gebruiken voor nieuwe ontwikkelingen.

- *Groenstructuur* — De groenstructuur in sterke mate opwaarderen, zodat de begraafplaats een aangenaam verblijfskarakter krijgt. Vooral schermgroen aan de randen is een aandachtspunt.

Mogelijk bedreigingen zijn

- *Kleinschalige elementen* — Kleinschalige elementen op de begraafplaats zijn belangrijk voor de sfeer. Vooral het lijkenhuis is alleraardigst en van belang voor de belevingswaarde. Momenteel wordt het voor opslag gebruikt. Het risico bestaat dat het bouwwerkje te zijner tijd wordt vervangen door een nieuwe opslagplaats. Behoud van het lijkenhuisje is echter op zijn plaats.
- *Ruiming* — Door de voorgestelde ruiming, zoals omschreven in de ontwikkelingsvisie 'Plaatsen van Rust', zullen vanaf 2015 grafvelden worden geruimd uit de periode van aanleg van de begraafplaats en kort daarna. De vorm van de graftekens in deze velden bestaat grotendeels uit een standaard kruis, vervaardigd uit hardsteen in een archaische vormgeving. Het verdwijnen van deze velden houdt in dat ook specifieke beeldkenmerken op de begraafplaats gaan verdwijnen.

4.2 Cultuurhistorische waarden en advies

De relatief jonge begraafplaats heeft geen cultuurhistorische waarden en monumentale graven zoals het geval is in Venlo en Tegelen. De begraafplaats Belfeld is wel te zien als een herkenbare structuur, met typische elementen die kernmerkend zijn voor de periode waarin de begraafplaats is aangelegd. Bijzondere aandacht voor het lijkenhuisje is aan te bevelen. De belevingswaarde behoeft verbetering. Het versterken van de belevingswaarde zal een van de uitgangspunten moeten zijn bij toekomstige ontwikkelingen.